

Kahdentunut dialogipartikkeli *joojoo* keskustelussa

Pro gradu -tutkielma
Miia Kunnari
013328614
Helsingin yliopisto
Suomen kielen, suomalais-
ugrialaisten ja pohjoismaisten
kielten ja kirjallisuuksien laitos
Helmikuu 2011

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskohde	1
1.2 Metodi ja aineisto	5
1.3 Aiempaa tutkimusta.....	8
1.3.1 Dialogipartikkelien tutkimuksesta.....	8
1.3.2 Toisto, reduplikaatio ja toistoilmaukset.....	10
2. Keskustelun taitekohdat.....	15
2.1 <i>Joojoo</i> ja topiikin loppu.....	16
2.2 <i>Joojoo</i> merkkinä asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta.....	27
2.3 <i>Joojoo</i> päättämässä laajempaa kokonaisuutta.....	34
2.4 Yhteenveto.....	38
3. Kysyjän <i>joojoo</i>	40
3.1 Johdanto.....	40
3.2 Vastauksen käsittely uutena tietona	42
3.3 Vastauksen neutraali käsittely	49
3.4 Yhteenveto.....	55
4. <i>Joojoo</i> erimielisissä konteksteissa	57
4.1 <i>Joojoo</i> ja vakuuttelu	57
4.2 <i>Joojoo</i> ja ironia	60
4.3 Yhteenveto.....	67
5. Lopuksi.....	68
Lähteet	75
Liitteet:	
1. Litterointimerkit	
2. Aineisto	

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskohde

- K: no Miia, mites sinun kesäsuunnitelmat
M: no mie teen gradua koko kesän
K: ai jaa (0.2) mikäs sulla on aiheena
M: joojoo (.) tai siis mie tutkin sitä
miten ihmiset käyttää joojoota keskusteluissa
K: joojoo

Edellä esitetty karkea, muistinvarainen litteraatti on esimerkki elävässä elämässä käydystä keskustelusta. Kutakuinkin edellisen kaltaisen keskustelun olen käynyt useamman kerran viime kuukausien aikana. Esimerkissä keskustelukumppani (K) kysyy kesäsuunnitelmistani, johon vastaan työskenteleväni graduni parissa. Tätä seuraa kysymys graduni aiheesta. Saatuaan kysymykseensä vastauksen, keskustelukumppani vastaanottaa sen katkelman lopussa käyttäen kahdentunutta dialogipartikkelia *joojoo*. Joissain tapauksissa keskustelu on jatkunut naurahteluin, toisissa tapauksissa keskustelukumppani ei ole huomannut lainkaan käydyn sanavaihdon tilannekomiikkaa. Ilmeisesti *joojoo* asettuu sen verran luontevasti edellisenkaltaisiin vuorovaikutustilanteisiin, että tilanteen hauskuutta ei välttämättä huomaa. Mitä keskustelukumppanini tekee reagoidessaan antamaani vastaukseen juuri *joojoo*-partikkelia käyttäen?

Tutkin pro gradu -työssäni kahdentuneen dialogipartikkelin *joojoo* käyttöä keskustelussa. *Joojoo*-partikkelin voi nähdä muotonsa puolesta rakentuvan dialogipartikkelista *joo* ja sen kahdentumisesta. Rakenteensa puolesta *joojoo* siis kontrastoituu *joo*:n kanssa niin, että niitä erottavana tekijänä on reduplikaatio, sanan kopiointi. Käytän tutkimuskohteestani nimityksiä kahdentunut ja reduplikoitunut *joojoo*, joilla tarkoitan niitä aineistoni *joojoo*-tapauksia, joissa kahdesta *joo*-partikkelista muodostuu puheessa yksi prosodinen yksikkö. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kahta *joo*-elementtiä ei ole erottamassa kahdeksi eri yksiköksi tauko, sisäänhengitys tai

muu prosodinen keino. (Vrt. Räsänen 2010: 23–24.) Esimerkissä 1 *joojoo* esiintyy rivillä 5. Kyseessä on nimenomaan sellainen tapaus, josta tutkimuksessani olen kiinnostunut: yhden prosodisen yksikön muodostava kahdentunut dialogipartikkeli *joojoo*.

(1) [Sg 400 8, Vettä sato]

01 Riitta: >ai nii< vettä sato vai.
 02 (0.2)
 03 Tuomas: no niin_no vähän ku (.) °#yö#° meil on
 04 peltikatto nii koko ajan °S::°
 05 Riitta: → joojoo.
 06 Tuomas: OKEI. NO, (.) MÄ: SOITAN ku mä tuun.
 07 kylhän mul nyt menee aikaa
 08 enneN_ku mä oon kotona ja,
 09 (0.5)
 10 Riitta: n(i)joo,
 11 Tuomas: okei,

Määritelmäni rajaa tutkimukseni ulkopuolelle tapaukset, joissa kaksi *joo*-partikkelia toistetaan niin, että niitä erottava tauko jakaa ne eri intonaatioyksiköihin, kuten esimerkissä 2 (rivi 10). Siinä kahta peräkkäistä *joo*-partikkelia on erottamassa mikrotauko.

(2) [SG 124 B 02, Jeesjees]

01 Sini: .ja< (0.2) sit meil tulee keväällä (.) nyt just
 02 koulutus kaikist näist uusist #vempeleistä# nois
 03 editti ja studiosystee[mit et] (.) mä odotan .ihan
 04 Irja: [mhy]
 05 Sini: ((hikka)) ka(h)mala ku
 06 (0.4)
 07 Sini: mt innolla sitä että .hhh mitä sieltä sitten
 08 tu#leekaan.#
 09 (0.6)
 10 Irja: niin jo[o.] (.)↑joo
 11 Sini: [mm] .mt je:s, je::s.=
 12 Irja: =vai sil#lee#,
 14 (.)
 15 Sini: ja sitte mitähän muuta hh (.) eipä >tässä nyt< oikein
 16 muuta sitten o tehny[kään]

Käytän työssäni tutkimuskohteestani yhteen kirjoitettua muotoa (ks. esim. 1). Tällä kirjoitusasulla haluan korostaa kahdentuneen *joojoo*-partikkelin ominaisuutta hahmottua kahden dialogipartikkelin sijaan yhdeksi kiinteäksi kokonaisuudeksi. Prosessuaalisesti

tällaisessa reduplikoituneessa *joo*-partikkelissa on kyse elementin kopioitumisesta sen toistamisen sijaan (esim. Wierzbicka 1986: 288). Reduplikaatiota käyttäen *joo*-partikkelista muodostetaan uusi lekseemin veroinen yksikkö, joka toimii vuorovaikutuksessa omissa itsenäisissä funktioissaan, eikä sitä tästä syystä tule nähdä rakenteensa tai funktionsa puolesta osiensa summana. (vrt. Stivers 2004: 264; Golato & Fagyal 2008). Kahteen eri prosodiseen kokonaisuuteen jakautuvassa *joo*-partikkelissa sen sijaan voisi ennemminkin olla kyse partikkelin ja sillä suoritettavan toiminnan toistosta (esim. Wierzbicka mp.; ks. myös Räsänen 2010: 23–24, 26).

Tässä työssä tutkin ensinnäkin sitä, millaisiin sekventiaalisiin konteksteihin *joojoo* keskusteluissa asettuu. Sekventiaalisten ympäristöjen analysoinnin kautta pyrin pääsemään käsiksi siihen, millaisia tekoja sillä vuorovaikutuksessa tehdään. Välineet *joojoo*-partikkelin toimintaympäristön analyysiin saan keskustelunanalyttisestä metodista. Toiseksi pyrin *joojoo*-partikkelin käytön ja toimintaympäristöjen tarkastelun avulla tekemään havaintoja siitä, näkyykö toistoon ja reduplikaatioon aiemmissä lingvistikissa tutkimuksissa liitetty ja sen universaalina ominaisuutena pidetty ikonisuus kahdentuneen *joojoo*-partikkelin intersubjektiiivisessä tehtävässä ja merkityksessä. Onko kahdentuminen jollain tavalla ikonista ja jos on, kuinka tämä ikonisuus näkyy? Mitä puhuja oikeastaan tekee kahdentuneella muodolla? Ehkä jotain, mihin pelkkä *joo* ei riitä? Selvää on ainakin se, että dialogipartikkeli ei kahdentuneena merkitse samaa kuin yksin esiintyessään (ISK § 799). Reduplikoituneen partikkelin kohdalla ei myöskään enää ole kyse pienimmästä kielen tarjoamasta keinosta, joka puhujalla on vuorovaikutuksessa käytettävissä osanottajuuden osoittamiseksi, kuten yksinään esiintyvän dialogipartikkelin kohdalla on. (Esim. Sorjonen 1999: 170–171.)

Vaikka dialogipartikkeleita on suomen kielessä viime vuosina tutkittu keskustelunanalyttisin metodein runsaasti, ovat niiden kahdentuneet muodot jääneet tutkimuksissa vähälle huomiolle. Dialogipartikkelien taipumus kahdentua sekä kahdentumisen rooli merkitystä muuttavana tekijänä on kyllä huomioitu esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa (§ 799) sekä suomalaisessa dialogipartikkelitutkimuksessa (esim. Sorjonen 1999; Waris 2006), mutta erityishuomiota niille ei ole osoitettu. Lähdin täyttämään dialogipartikkelien kahdentumista koskevaa tutkimuksen aukkoa

kandidaatintutkielmani ¹ avulla keväällä 2009. Pyrin työssäni nostamaan esiin kahdentuneiden dialogipartikkelien erityislaatuisuuden sekä niiden tutkimuksellisen kiinnostavuuden. Työni lähtöoletuksena pidin Ison suomen kieliopin (§ 799) esittämää näkemystä, että yksikään dialogipartikkeli ei merkitse kahdentuneena samaa kuin yksin esiintyessään. Olin kiinnostunut selvittämään kahdentuneiden dialogipartikkelien ympäristön ja funktion määrittelyn lisäksi kahdentumisen tuomaa muutosta dialogipartikkelin merkitykseen: mitä tarkoitetaan, kun dialogipartikkelien kahdentumisen sanotaan olevan jollain tavalla ikonista? Hahmottelin työssäni joitain dialogipartikkelien kahdentumiseen yleisesti liittyviä ominaisuuksia, mutta en tuossa tutkimuksessa pystynyt juurikaan kiinnittämään huomiota eri kahdentuneiden dialogipartikkelien välisiin eroihin. Havainnot *joojoo*-parikkelista jäivät varsin pintapuolisiksi. Tutkimus osoitti kuitenkin sen, että reduplikoituneessa dialogipartikkelissa ei ole kyse ainoastaan dialogipartikkelin muodon ja merkityksen toistosta, vaan uudesta itsenäisestä dialogipartikkelista, jonka tarkastelu ainoastaan *joo*-partikkelin variaationa ei tee sen monikäyttöisyydelle oikeutta.

Kandidaatintutkielmani aineiston perusteella pro gradu -työni aiheeksi valikoitui luontevasti nimenomaan *joojoo*, sillä se oli tuossa aineistossa selvästi useimmin kahdentuva dialogipartikkeli: 53:stä reduplikoituneesta dialogipartikkelista *joojoo*-tapauksia oli yli puolet, yhteensä 31 kappaletta. Seuraavaksi eniten esiintynyttä *nii(n)nii(n)*-dialogipartikkelia oli huomattavasti vähemmän, ainoastaan 6 tapausta. (Kunnari 2009: 6.)

Toivon, että pystyn pro gradu -tutkielmassani esittämään vakuuttavia argumentteja kahdentuneen *joojoo*-partikkelin luonteesta toimia itsenäisenä prosodisena toimintakokonaisuutena ja näin oman tutkimuksensa ansaitsevana dialogipartikkelina. Pro gradu -tutkimukseni jatkaa parin viime vuosikymmenen aikana tehtyä suomen kielen dialogipartikkelien tutkimuksen perinnettä.

¹ Miia Kunnari 2009: *Kahdentuneet dialogipartikkelit keskustelussa*. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

1.2 Metodi ja aineisto

Käytän tutkimusmetodinä etnometodologista keskustelunanalyysiä. Sen juuret ovat sosiologiassa, etnometodologian perustaja Harold Garfinkelin oppilaan Harvey Sacksin 1960- ja 1970-luvulla pitämässä luennoissa. Näiden luentojen pohjalta syntyi keskustelunanalyttinen metodi, jonka vaikutus näkyy lingvistiikan lisäksi esimerkiksi sosiaalipsykologiassa, antropologiassa ja kognitiotieteessä (Hakulinen 1998: 13; Heritage 1996 [1984]: 237).²

Keskustelunanalyysin perusolettamus on Sacksin oivallus vuorovaikutuksen järjestäytyneestä luonteesta, siitä, kuinka puhujien yhteistyönä syntyvä toiminta eli keskustelu hahmottuu erilaisiksi jaksoiksi, joiden olemassaoloon puhujat ovat orientoituneet (Hakulinen 1998: 16). Keskustelun sisällön sijaan keskustelunanalyysissä kiinnitetään huomio juuri tähän keskustelun järjestäytymisen ja puhujien orientoitumiseen yhteistoiminnallisuuteen analysoimalla sitä, mistä tämä järjestäytyneisyys syntyy: kuinka keskustelu hahmottuu erilaisiksi sekvensseiksi ja kuinka puheenvuorot keskustelijoiden kesken vaihtuvat. Keskustelunanalyttikko tarkastelee sitä, mitä keskustelijat pitävät vuorovaikutuksessa merkityksellisenä, kuinka he tulkitsevat toisia vuorovaikutuksessa mukana olevia. Se, mitä sanotaan, ei ole erotettavissa kontekstistaan, vaan toiminta ja tilanne ovat metodin perusajatuksen mukaan erottamattomat. (Esim. Hakulinen 1996b: 18–19; 1998: 13–17; Heritage 1996 [1984].)

Keskustelunanalyysin periaatteiden mukaan merkitys syntyy aina siis lopulta ilmauksen ja kontekstin yhteisvaikutuksesta. (Hakulinen 1998: 14.) Garfinkel puhuu kielen indeksaalisuudesta eli siitä, kuinka kaikki kielenilmaukset – eivät vain deiktiset – kantavat aina merkityksessään mukanaan vaatimusta kontekstin huomioimiseen. Tämä aiheuttaa sen, että vuorovaikutuksessa käytettävien kielenainesten, kuten dialogipartikkelien merkitykset on löydettävä eri kontekstien ja toiminnan analysoinnin kautta. Hakulisen (1996b: 11) sanoin kielen rakenne nähdään vuorovaikutusta

² Suomeksi keskustelunanalyttiseen metodiin voi tutustua esimerkiksi Liisa Tainion (1998) toimittaman *Keskustelunanalyysin perusteet* -teoksen ja John Heritagen alkuperäisteoksen suomennoksen *Harold Garfinkel ja etnometodologia* (1996 [1984]) avulla.

palvelevana, kun taas perinteisempien kielitieteellisten suuntausten, kuten kielifilosofiseen puheaktiteoriaan nojaavan diskurssianalyysin lähtökohtana on kielen rakenteen primaarius ja käytön sekundaarisuus.

Keskustelunanalyttinen metodi toi mukanaan kielentutkimukseen uudenlaisen näkemyksen kontekstista. Sen mukaan kieli on siis refleksiivistä ja luo itse oman kontekstinsa, joka on dynaaminen, koko ajan muuttuva (vrt. Hakulinen 1996b: 11). Jokainen keskustelun puheenvuoro syntyy osana meneillään olevaa toimintaa, edellä sanottuun nojaten, mutta luo samalla kontekstin tulevalle. Heritage (1996 [1984]: 237) puhuu tällaisesta refleksiivisyydestä kaksinkertaisena kontekstuaalisuutena: ilmaukset ovat toisaalta kontekstin muovaamia, toisaalta sitä uudistavia. Näin kielenilmausten, kuten vaikka dialogipartikkelien, konteksti on aina meneillään oleva toiminta, vuorovaikutus, johon niistä tehtävien tulkintojen tulee nojata (Hakulinen mp.).

Käytän tutkimusaineistona keskustelunanalyttisen metodin perinteen mukaisesti arkisia, aidoissa vuorovaikutustilanteissa tallennettuja keskusteluja (esim. Heritage 1996 [1984]: 229–233). Sacksin tavoitteena oli kehittää keskustelunanalyysistä analyysimenetelmä, jolla olisi suora yhteys ihmistenväliseen arkiseen ja luonnolliseen vuorovaikutukseen. Sacksin kiinnostus ei aluksi kohdistunut erityisesti kieleen, vaan nauhoitetuissa aineistossa oli tutkimuksen kannalta se käytännön etu, että niihin pystyi palaamaan aina uudestaan ja uudestaan. Joka tapauksessa nykyinen keskustelunanalyttinen metodi on samalla tavalla kohdistanut kiinnostuksensa nimenomaan aitoihin vuorovaikutustilanteisiin ja niistä kerättyihin keskusteluaineistoihin. (mt. 230.)

Olen koonnut aineistoni Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen keskusteluntutkimuksen arkistosta. Aineistoni käsittää yhteensä 23 eri puhelinkeskustelua, joissa yksittäisiä *joojoo*-partikkelitapauksia esiintyi kaiken kaikkiaan 68 kappaletta, 34 eri puhujalta. Valitsin aineistooni arkiston nauhoitteista ne, joista alustavan kuuntelun perusteella tein havaintoja *joojoo*-partikkelista. Jokaisessa aineistoni keskustelussa esiintyy siis vähintään yksi *joojoo*, mutta useimmissa keskusteluissa tapauksia on enemmän. Koska tarkoituksenani ei ole tehdä

sosiolingvistiksi päteviä havaintoja, en ole aineistoa kootessani kiinnittänyt huomiota puhujien sukupuoleen, ikään tai muihin sosiolingvistiksi merkittäviin taustamuuttujiin.

Suuren osan aineistostani sain valmiiksi litteroituna, mutta kolme keskustelua olen litteroinut kokonaan itse. Joidenkin litteraatteja olen täydentänyt. Olen myös tarkistanut valmiina saadut litteraatit ja kiinnittänyt erityisesti huomiota *joojoo*-tapausten prosodiaan sekä niitä ympäröivien sekvenssien litteroinnin tarkkuuteen. Prosodia on yksi dialogipartikkelien merkityksiä erottava tekijä, joten sen huomioiminen on välttämätöntä. Koska tutkimuskohteestani ei ole ilmestynyt aiemmin kattavaa tutkimusta ja koska minulla ei ole fonetiikan opintoja, olen analysoinut prosodiaa korvakuulolta ja kuvaan sitä karkeasti.

Kahdenkeskisten arkipuhelinkeskustelujen poiminta tutkimukseni aineistoksi oli tietoisista. Kun keskustelun osallistujia on vain kaksi ja paralingvistiset muuttujat minimissä, voi analyysissä keskittyä ainoastaan kielelliseen vuorovaikutukseen. Kasvokkainkeskusteluissa tärkeäksi nousisi myös paralingvististen piirteiden, kuten eleiden ja ilmeiden huomioiminen aineistoa analysoitaessa. Siinä missä puhelinkeskustelujen konteksti on ainoastaan kielellinen, on kasvokkainkeskustelun ympäristö myös fyysinen. Tällä rajauksella pyrin pitämään tutkimukseni hallittavissa mittasuhteissa.

Arkikeskusteluihin keskittymistä voi perustella myös metodologisista lähtökohdista. Perinteisesti nimenomaan arkikeskustelut on nähty keskustelunanalyttisen tutkimuksen keskeisimpänä aineistona (Heritage 1996 [1984]: 234), vaikka viime vuosikymmeninä keskustelunanalyttikot ovatkin tutkineet paljon myös institutionaalisten eli virallisten tilanteiden vuorovaikutusta. Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkiminen vaatisi kuitenkin vertailevaa tutkimusta arkikeskustelun ja institutionaalisen keskustelun välille. (Hakulinen 1996b: 20.) Tämän tutkimuksen puitteissa tällainen vertaileva tutkimus ei ole mahdollista.

Keskustelunanalyysi on metodina empiirinen ja sen naturalistista aineistoa lähestytään ilman ennakkokategoriointia: tutkimuksen kannalta kiinnostavia ilmiöitä ei etsitä

aineistosta, ne ”keksitään”. (Hakulinen 1996b: 11). Pysin aineistoni analyysissä noudattamaan edellä esittämäni keskusteluanalyttisen metodin peruslähtökohtia. Poimin litteraatteja hyödyntäen aineistostani kaikki yksittäiset *joojoo*-tapaukset, joiden merkitysten ja tehtävien selvittämiseksi kiinnitin huomion niiden kontekstiin, esiintymisympäristöön. Tarkastelen partikkelia edeltävän vuoron rakennetta ja sen toimintaluonnetta sekä paikkaa laajemmassa meneillä olevassa toiminnassa. Yhtä tärkeää on tehdä havaintoja myös keskustelun etenemistä partikkelin jälkeen, siitä, millaista kontekstia se luo keskustelun etenemiselle. Partikkelin ympäristön tarkastelun lisäksi olennaista on tehdä havaintoja myös partikkelivuorosta itsestään. Millainen on partikkelin intonaatio? Muodostaako se vuoron yksin vai onko se osa saman puhujan laajempaa vuoroa? Näiden edellä mainittujen toimintatapojen avulla lähestyn kahdentuneen dialogipartikkelin *joojoo* eri konteksteja ja lopulta eri merkityksiä. (vrt. Sorjonen 1999: 177–178.)

1.3 Aiempaa tutkimusta

1.3.1 Dialogipartikkelien tutkimuksesta

Dialogipartikkelit ovat indeksikaalisia, kontekstista riippuvaisia kielenaineiksia. Niillä on intersubjektiiivinen tehtävä, joten niiden lopullinen merkitys määrittyy aina niiden esiintymiskontekstissa ilmauksen, kontekstin ja vastaanottajan tulkintaprosessin yhteisvaikutuksesta. Ne ovat partikkeleita, jotka voivat muodostaa vuoron ja sillä tehtävän toiminnan yksin ja ovat näin pienimpiä kielen tarjoamia keinoja osallistuneisuuden ja keskustelutilanteeseen orientoitumisen ilmaisemisessa. (Hakulinen 1998: 14; Sorjonen 1999: 170.)

Dialogipartikkelien luokittelu omaksi partikkelien ryhmäkseen on kehittyneen keskusteluanalyttisen tutkimuksen tulosta. Vanhemmissa sanaluokkajaotteluissa dialogipartikkelit löytyvät interjektioiden joukosta. Tällaisen jaottelun perusteella ne olisivat siis sanoja, joilla on emotiivinen, käyttäjänsä mieltä ja tunnetiloja heijastava merkitys (vrt. Sorjonen 1999: 171; Penttilä 2002 [1957]: 498–501.) Ennen keskusteluanalyttisen metodin kehittämistä kielitieteellä ei yksinkertaisesti ollut tarjota oikeita välineitä vuorovaikutusilmiöiden ja niiden intersubjektiiivisen semantiikan tutkimiseen. Keskusteluanalyysin vakiinnuttua suomalaisen

kielentutkimukseen 1980-luvun puolivälin jälkeen päästiin käsiksi dialogipartikkelien vuorovaikutukselliseen luonteeseen. Aluksi näitä keskustelussa usein keskustelukumppanin sanomaa käsitteleviä ja kommentoivia partikkeleita nimitettiin diskurssintutkimuksessa palautteiksi, taustapalautteiksi ja minimipalautteiksi. Niiden erityisominaisuutena mainittiin alusta lähtien niiden kyky muodostaa vuoro yksin. (Esim. Hakulinen 1989b: 98–99; ISK § 797.)

Dialogipartikkelien keskinäisiä eroja on etsitty eri parametrejä hyödyntäen (esim. Sorjonen 1999: 175). Karkeasti suomen kielen dialogipartikkeleja on jaettu kahteen ryhmään sen mukaan, vastaanotetaanko niillä edellinen vuoro uutena, (esim. *ai, aha, ahaa, jaa, jaha, mhy*) vai käytetäänkö niitä ensisijaisesti kuulolla olon ja samastumisen ilmaisemiseen, jolloin edeltävän vuoron uutisarvoisuus ei nouse keskeiseksi (esim. *joo, juu, niin, mm, kyllä, no, just*). (mp.; ks. myös ISK § 797.)

Partikkelit ovat olleet suomalaisen keskusteluntutkimuksen syntyajoista lähtien alan tutkimuksen ydintä. Ensimmäinen suomen kielen dialogipartikkeleista tehty laajempi tutkimus oli Marja-Leena Sorjosen *joo-* ja *nii(n)-*partikkelien käyttöjä ja eroja hahmotteleva väitöskirja vuodelta 1997. Sitten Sorjosen suomen kieleen soveltaman välineistön ja partikkelijaon pohjalta on syntynyt useita suomen dialogipartikkeleita koskevia tutkimuksia ja opinnäytetöitä (esim. Waris 2006; Kastari 2006), joita pystyn myös omassa pro gradu -tutkimuksessani hyödyntämään.

Vaikka sanakirjamääritelmät (NS s. v. *joo*; PS s. v. *joo*; SMS s. v. *joo*) ovatkin sisältäneet vihjeitä *joo*-partikkelin vuorovaikutusluonteesta, kuten toimimisesta vastauksena kysymykseen, esimerkiksi eri vastaustapoja ei ennen keskusteluanalyyttistä tutkimusta kuitenkaan pystytty erottelemaan. Myöskään muita merkityksiä kuin vastauksena toimiminen ei tutkimuksen puutteen vuoksi pystytty aiemmin määrittelemään. (Sorjonen 1999: 173; 175.) Sorjonen selvitti tutkimuksessaan keskenään samoja sekventiaalisia paikkoja saavien *joo-* ja *nii(n)-*partikkelin keskinäistä työnjakoa. Hän hahmottelee *joo*-dialogipartikkelin vuorovaikutukselliseksi tehtäväksi ensinnäkin toimimisen myönteisenä vastauksena direktiiviin tai polaariseen kysymykseen. Lisäksi *joo* voi toimia kannanoton asennoitumisen ilmaisijana joko niin,

että vastaanottajalla on pääsy arvion tai kannanoton kohteeseen tai joko niin, että vastaanottajalla ei ole pääsyä. *Joo* voi myös toimia vastaanottamassa ymmärrettynä laajemman kokonaisuuden, esimerkiksi kertomuksen pidemmän osan. Sorjosen havaintojen mukaan sen on mahdollista toimia myös topiikka ylläpitävänä – tai hiivuttavana – dialogipartikkelina (*topic attriton, topic hold*). Näillä tapauksilla Sorjonen (2001: 261–267) viittaa sellaiseen *joo*-partikkelin käyttöön, joka ilmenee topiikin hiipumisen yhteydessä. Dialogipartikkelin *joo* avulla keskustelijat siirtävät vastuuta keskustelun jatkamisesta keskustelukumppanille tuomatta topiikkiin uutta sisällöllistä materiaalia. (ks. lisää Sorjonen 2001; myös ISK § 1045.)

Sorjosen tutkimustuloksia ja omaa aineistoani tarkastellessa kävi hyvin nopeasti ilmi, että *joo* ja *joojoo* jakavat varsin erilaisia toimintaympäristöjä. Heti tutkimustyöni alussa huomasin esimerkiksi sen, että *joojoo* ei esiinny aineistossani lainkaan vastauksena direktiiveihin tai polaarisiin kysymyksiin. Tämä *joo*- ja *joojoo* partikkelien ero tietysti tekee tutkimuskohteeni valinnasta vielä perustellumpaa.

1.3.2 Toisto, reduplikaatio ja toistoilmaukset

Yhden lähtökohdan *joojoo*-partikkelin lähestymiselle tarjoaa sen rakenteessa näkyvä toisto-ominaisuus. Toistoa ja toistamista esiintyy jossain muodossa kaikissa maailman luonnollisissa kielissä, ja erilaiset toistorakenteet ovat mahdollisia kaikenlaisissa kielen yksiköissä: niin lauseke-, lause-, sana- kuin äännetasollakin (Inkelas & Zoll 2005: 1). Äännetasolla toistoa esiintyy usein sananalkuisena (*päivästä päivään, puusta pitkään*). Tällöin toisto toimii retorisenä tai poeettisena keinona. Sanatasolla toistoa esiintyy toistoyhdyssanoissa, kuten suomen kielen sanassa *suurensuuri*. Syntaktisella tasolla esimerkiksi määritteen toistoa käytetään merkinä lisääntyvästä intensiteetistä (*hyvin hyvin vanha*) (ISK § 1736).

Kielellisestä toistosta käytetty terminologia on varsin kirjavaa: ilmaukset toisto ja reduplikaatio tuntuvat saavan erilaisia määrittelyjä kielentutkijasta riippuen. Kaikki reduplikaatio on kiistatta toistoa, mutta on erilaisia näkemyksiä siitä, millaista toistoa on syytä kutsua reduplikaatioksi (esim. Inkelas & Zoll 2005: 1; Moravcsik 1978: 300; Räsänen 2010: 2–5; 23–25). Koska työni yhtenä tarkoituksena on osoittaa kahdentuneen *joojoo*-partikkelin kyky toimia vuorovaikutuksessa yhtenä, lekseminarvoisena

yksikkönä, koen itse ajoittain tarpeelliseksi täsmentää tutkimuskohteessani näkyvän toiston tyyppin nimenomaan kahdentumiseksi tai reduplikaatioksi. Tällä pyrin korostamaan kahdentuneen, itsenäisenä yksikkönä toimivan *joojoo*-partikkelin ja toistetun, mutta kahteen eri prosodiseen yksikköön jakautuvien *joo*-partikkelien välistä eroa. Toistossa on kyse elementin toistosta niin, että lopputuloksena ei ole uusi lekseeminveroinen uusmuodoste, vaan toisto tapahtuu lekseemiä laajemmassa kokonaisuudessa. Reduplikaatiossa puolestaan on kyse nimenomaan elementin kopioitumisesta tai kahdentumisesta yhden prosodisen yksikön sisällä kuin toistosta. Ero on siis nähtävissä ilmausten syntyprosessissa. (Esim. Räsänen 2010: 24–25.) Yleisemmän tason ilmiönä toistosta ja reduplikaatiosta puhuessani käytän termejä kuitenkin rinnakkain.

Kielellisen toiston sanotaan olevan usein ikonista, minkä voi yksinkertaisimmillaan tulkita kuvankaltaisuudeksi. Semantiikassa ikonisuus nähdään merkin ja tarkoitteen samankaltaisuutena (esim. Kuiri 2000: 10), kielitypologiassa taas rakenteellisena, diagrammaattisena, ilmiönä, jolloin ikonisuus näkyy kielen rakenteiden laadun, määrän, järjestyksen tai läheisyyden suhteessa niiden merkitykseen. Tällaisessa rakenteellisessa ikonisuudessa on kyse siitä, että yksinkertaisen merkityksen ja yksinkertaisen muodon välillä vallitsee korrelaatio: kun semanttisesti yksinkertainen kuvataan muodollisesti yksinkertaisella ja semanttisesti monimutkainen monimutkaisemmalla konstruktiolla, syntyy muodon ja merkityksen välille abstrakti kuvasuhde. (Esim. Itkonen 2006: 522; Karlsson 2009: 115.) Konstruktionaalista ikonisuutta pidetään kielten universaalina piirteenä: kaikissa maailman kielissä on tendenssi, jonka mukaan vähemmän – enemmän -eroa vastaa kielen rakenteellinen lyhyempi–pidempi ero. Lähes aina – mikäli substantiivien yksikön ja monikon välinen ero kielestä löytyy – monikkoa eli suurempaa ontologista määrää ilmaistaan yksikköä pidemmällä muodolla. (Itkonen 2006: 523.)

Vaikka periaatteessa ei olekaan olemassa mitään syytä siihen, että elementtien toistamisella tai kahdentamisella ilmaistaisiin joitain tiettyjä merkityksiä, kielellisiin toistotapauksiin näyttää liittyvän samoja merkityksiä kielestä riippumatta (Moravcsik 1978: 316). Yleisin merkitys, jota erilaisilla kielellisillä toistoilla universaalisti ilmaistaan, on määrän lisääminen. Käytännössä tämä tarkoittaa joko referentin määrän kasvua tai jonkin ominaisuuden korostamista. (Mt. 317.) Intensiteetin lisääntymiseen

voi liittyä myös lisämerkityksiä, kuten tehdä jotain ”enemmän kuin on sopivaa” tai ”tehdä jotain liikaa” (mt. 322). ISK:n (§ 1736) mukaan suomen kielessä toisto välittää lisäsävyä, joka on useimmissa tapauksissa jollain tavalla juuri ikonista. Erityisen hyvin tämä ikonisuus näkyy suomen kielen substantiivin, adjektiivin tai verbin määritteenä olevan sanan toistoissa (esim. *hyvin hyvin varovasti*), jolloin kyseessä on puheenalaisen ilmiön suuruuden, painavuuden, helppouden tai jonkin muun ominaisuuden korostaminen.

Suomen kielessä toisto on mahdollista periaatteessa minkä tahansa sanaluokan sanan kohdalla ja usein tätä tapahtuu interjektioiden ja dialogipartikkelien suhteen. Jotkut näistä toistotapauksista ovat konventionaalistuneita eli käyttöön vakiintuneita ja menettäneet affektisen sävynsä, kuten *Hei hei*. Joissain tapauksissa, kuten juuri interjektioiden ja partikkelien kohdalla toisto on selvemmin affektista (esim. *ai ai, voi voi*). (ks. ISK § 1736–1738; affektisesta toistosta myös Räsänen 2010: 60–61.) Suomen kielessä toisto ei ole kieliopillinen muotokeino. Sillä ei ilmaista esimerkiksi kieliopillista yksikön ja monikon välistä eroa, vaan se on affektinen keino ja mahdollisuus, jolla puhuja voi osoittaa asennoitumistaan käsiteltävään asiaan tai puhekumppaniinsa (ISK mp.).

Voiko toiston ja reduplikaation universaalialia ikonisuutta löytää kahdentuneesta dialogipartikkelista *joojoo*? Voiko reduplikaation ja ikonisuuden semantiikkaa soveltaa lainkaan onnistuneesti dialogipartikkelien kaltaisiin, kontekstissaan merkityksensä saaviin lekseemeihin? Jos dialogipartikkelin muoto on ikonisessa suhteessa sen tehtävään, tehdäänkö rakenteellisesti isommalla, kahdentuneella *joojoo*-partikkelilla jotain suurempaa tai jotain enemmän kuin pelkällä *joo*:lla?

Kahdentunut *joojoo*-partikkeli ei ole aiemmin ollut tutkimuksen kohteena, mutta sen on merkityksiä sivuttu jo sanakirjoissa *joo*:n yhteydessä. Sekä Nykysuomen sanakirja (NS) että Suomen kielen perussanakirja (PS) nostavat esiin *joo*:n mahdollisuuden esiintyä myös toistettuna. Tällöin se voi ilmaista esimerkiksi ärtymystä tai toisaalta harmistumista tai ivaa, jolloin se rinnastuu muotoon *joopa joo* (PS s. v. *joo*). Sitä voidaan käyttää myös omaa väitettä vahvistettaessa (NS s. v. *joo*; PS mp.) Dialogipartikkelien mahdollisuutta kahdentua sivutaan myös monissa

keskustelunanalyttisissä tutkimuksissa (esim. Hakulinen 1989b: 105; Sorjonen 1999: 176; Waris 2006: 86). ISK (§ 799) nostaa esiin partikkelien kahdentumisen (*joojoo, just just, niin niin*) ja niiden kyvyn muodostaa erilaisia kaksi- tai useampiosaisia ja järjestykseltään eri tavoin kiinteitä partikkeliketjuja (*ai jaa; ai niin juu*) yhtenä niille ominaisena tapana varioitua. ISK mainitsee dialogipartikkelin kahdentumisen tarkoittavan usein intensiteetin lisääntymistä, mutta niiden voi nähdä myös ennakoivan selvemmin loppua kuin yksinkertaisena. Joidenkin dialogipartikkelin – kuten partikkelien *joo* tai *niin* – sanotaan ottavan kahdennettuna kantaa pitempään edeltävään jaksoon kuin yksinkertaisena. (mp.)

Vaikka dialogipartikkelien yhteydessä esiintyvää toistoa ei juuri ole suomen kielessä tutkittu, on toiston vuorovaikutuksellista merkitystä tarkasteltu keskustelunanalyttisesti muissa yhteyksissä. Finiittiverbin toisto (esim. *on on*) on havaittu suomen kielessä yleiseksi kannanoton muodoksi (Tainio 1996: 96). Tällainen kannanotto osoittaa sitoutumista sitä edeltävän etujäsenen sisältämään luonnehdintaan. Verbin toistamisen funktiona on Tainion (1996: 98–99) mukaan lisätä tehdyn arvion intensiteettiä ja korostaa sanojan näkökulmaa. Toistoon ja sen mukana tuomaan merkitykseen ovat viime aikoina kiinnittäneet keskustelunanalyttisestä näkökulmasta huomiota myös Auli Hakulinen ja Marja-Leena Sorjonen (2009). He käsittelevät artikkelissaan suomen kielen samanmielisyyttä ilmaisevia, partikkelista ja verbistä muodostuvia vastausvuoroja, joissa toistuu keskustelukumppanin vuoron finiittiverbi (*on se, on joo*). Yhtenä tällaisena vastaustyyppinä kirjoittajat mainitsevat finiittiverbin reduplikoituneen muodon, kuten vastauksessa *No on on*. Tällaisissa samanmielisyyttä ilmaisevissa vastauksissa toiston tuoma lisämerkitys liittyy vastauksen intensiteettiin ja samanmielisyyden korostamiseen (mt. 133–138).

Mielenkiintoisen näkökulman työhöni antaa myös muissa kielissä tehty keskustelunanalyttinen toistoon ja reduplikaatioon liittyvä tutkimus. Saksan kielen dialogipartikkelin *ja* ja sen kahdentuneen version *jaja* välisiä eroja tarkastelleet Golato ja Fagyal (2008) osoittavat, kuinka erilaisen prosodisen hahmon saavat *jaja*-partikkelit toimivat vuorovaikutuksessa eri tehtävissä eikä kahdentuneen muodon merkityksessä ole automaattisesti kyse toistettavan yksikön intensiivisemmästä muodosta.

Vuorovaikutuskontekstissa toisto voi itse asiassa synnyttää päinvastaisia merkityksiä suhteessa yksin esiintyvään sanaan tai fraasiin. (mt. 241; ks. myös ISK § 799, 1736–1738.)

Samansuuntaisia havaintoja toiston merkityksistä on tehnyt myös Stivers (2004: 261), joka on tarkastellut englannin kielessä esiintyviä, yhden prosodisen yksikön sisällä lausuttuja toistoilmauksia. Stivers korostaa artikkelissaan toistoilmausten kykyä viitata niitä juuri edeltävien vuorojen sijaan laajempiin toimintakokonaisuuksiin. Stivers esittääkin, että tällaiset toistoilmaukset (esim. *okay okay okay* tai *no no no*) implikoivat kokonaisen käynnissä olevan toiminnan pysäyttämisen tarpeellisuutta.

Sekä Stivers että Golato ja Fagyal painottavat tutkimuksissaan, että toiston avulla muodostettujen ilmausten kohdalla ei ole automaattisesti kyse toistettavan yksikön intensiteetin lisäämisestä. Näiden havaintojen pohjalta pidän työni lähtöoletuksena sitä, että myöskään *joojoo*-partikkelin kohdalla ei ole automaattisesti kyse *joo*-partikkelin intensiivisemmästä muodosta, vaan sen käyttö keskustelussa on paljon monimuotoisempaa. Vaikka toistoon sinänsä liittyy universaalina piirteenä tendenssi ilmaista ensisijaisesti määrän tai laadun kasvua, voi sillä olla muunkinlainen rooli ilmauksen lopullisessa merkityksessä. Koska kahdentuneen *joojoo*-partikkelin merkitys ei ole yksiselitteisesti johdettavissa pelkästään dialogipartikkelin *joo* kantamaan vuorovaikutussemantiikkaan tai toisaalta toiston universaaleihin, on sen valinta tämän pro gradu -tutkielman aiheeksi mielestäni perusteltua.

Aineistoni litterointi perustuu keskusteluanalyttisen metodin vakiintuneisiin litterointikäytänteisiin ja siinä käytetyt merkit löytyvät liitteestä 1. Työssäni analysoimat esimerkit olen numeroinut juoksevasti. Numeron lisäksi esimerkkikatkelman alusta löytyy katkelman signumnumero, joka kertoo, mistä puhelusta katkelma on. Olen myös antanut jokaiselle esimerkkikatkelmalle nimen, joka löytyy signumnumeron jälkeen. Aloitan aineistoni analysoinnin tarkastelemalla sitä, millaista käyttöä *joojoo* saa keskustelun taitekohdissa (luku 2). Sijoittuminen puheenaiheen lopetteluun yhteyteen on aineistoni perusteella *joojoo*-partikkelille se ominaisin paikka. Luvussa 3 tarkastelen partikkelia hieman yksityiskohtaisemmassa ja spesifimmässä sekventiaalisessa paikassa,

kun esittelen ns. kolmannen position vuoroon sijoittuvia *joojoo*-tapauksia. Luvussa 4 havainnollistan sen erimielisistä konteksteista motivaationsa saamaa käyttöä. Luvussa 5 kertaan vielä tutkimustulokset ja esitän ideoita jatkotutkimuksesta.

2. Keskustelun taitekohdat

Kahdentuneen dialogipartikkelin *joojoo* yhtenä merkittävimpänä ominaisuutena voi pitää sen sijoittumista keskustelun erilaisiin taitekohtiin. Se kantaa merkityksessään mukanaan implikaatiota jonkinlaisen kokonaisuuden päättymisestä, esimerkiksi yhden topiikin tai asiakokonaisuuden lopusta. Sen avulla keskustelija voi osoittaa vastaanottaneensa tiedollisen kokonaisuuden. Hyvin usein *joojoo* sijoittuu aineistossani kohtiin, joissa sitä edeltää merkkejä topiikki päättymisestä. Se sijoittuu siis siirtymän mahdollistavaan kohtaan viimeistelemään topiikin lopun. Samalla se avaa tilaa mahdollisen uuden puheenaiheen käsittelylle. Se siis implikoi vahvasti keskustelussa sitä seuraavaa topiikinvaihdosta. Tällaista käyttöä tarkastelen alaluvussa 2.1.

Hieman eri tavalla *joojoo*-partikkelin merkitykseen liittyy lopun implikaatio alaluvun 2.2 tapauksissa. Näissä tapauksissa sitä ei vielä edellä topiikin päättymisen merkit, vaan se toimii itse merkinä lopusta. Tällaista käyttöä saava *joojoo* löytää paikkansa kohdista, joissa sitä edeltävä keskustelukumppanin vuoro sisältää kuulijan kannalta jollain tavalla tarpeetonta tai epärelevanttia tietoa. *Joojoo* toimii tällöin keskustelukumppanille merkinä meneillään olevan toiminnan jatkamisen tai asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta ja ikään kuin ohjailee keskustelukumppania saatelemaan topiikki päätökseen.

Kolmannessa alaluvussa havainnollistan esimerkkien avulla tarkemmin sitä, kuinka sijoittumalla keskustelun taitekohtiin *joojoo* toimii usein saattelemassa loppuun usean vuoron mittaisia asia- tai toimintakokonaisuuksia. Se ei ole reaktio ainoastaan sitä juuri edeltävään vuoroon, vaan ottaa kantaa laajempaan edeltävään jaksoon. Alaluvun 2.3

tapaukset eivät kuitenkaan muodosta omaa itsenäistä ryhmäänsä, vaan esittelevät ominaisuuden, joka lukujen 2.1 ja 2.2 tapauksissa näyttäisi usein olevan läsnä.

2.1 *Joojoo* ja topiikin loppu

Seuraava esimerkki havainnollistaa hyvin sitä, kuinka kahdentuneen *joojoo*-partikkelin yksi mahdollinen esiintymispaikka löytyy tiedollisesti ja kielellisestikin valmiin kokonaisuuden lopusta. Esimerkki 3 on kahden ystävän, Sadun ja Ninan käymän keskustelun puolivälistä. Ennen katkelman alkua naiset ovat keskustelleet Sadun Tukholman matkasta, jonka onnistumisen Satu tiivistää esimerkkikatkelman rivillä 1, minkä jälkeen vielä samassa vuorossa konjunktioilla *ja* muodostaa odotuksen lausumansa jatkumisesta. Rivillä 2 hän esittääkin kysymyksen, jolla hakee uutta puheenaihetta matkan hotellivalintaan liittyen. Tarkastelun kohteena on Ninan lausuma *joojoo* rivillä 19.

(3) [Sg 166 A 01, Silja-hotellis]

01 Satu: [mt .hh Mut oli oikein kiva ja (.) #o-o-ooo#
 02 Ootsä₁ ollu siellä Silja-hotellis joskus.
 03 (.)
 04 Nina: ö: En, (.) En.
 05 Satu: .hh Mut vallan oli ihan #eee# kätevä kun oli siin
 06 vieressä .hh ja sit saatiin se huone jo silloin yheksän
 07 Satu: aikoihin [ku tultii,
 08 Nina: [.hhhh Ai jaa no se on tosi hy[vä,
 09 Satu: [.hh Kato ku
 10 normaalistiha< se vissii ka[ks^otoista tai jotai,^o]
 11 Nina: [Nii, niin on,]
 12 Satu: Tai kaks tai jotai.
 13 Nina: =Joo.
 14 Satu: .hhhhhhhhhh No (.) Siel oli sitte niin vähä porukkaa
 15 että sit saatii se, (.) ja tota mt (.) sai heti
 16 laittaa sinne tavaransa ja (.) .hhh (.) sitte tota (.)
 17 pöljät värit ja steriili mutta ihan kiva °oli,^o
 18 (.)
 19 Nina: → >Joo[joo<.
 20 Satu: [Minibaarit, teeveet ja kaikki.
 21 Nina: No n[i?
 22 Satu: [Iso kylppäri,=
 23 Nina: =>No ni<.
 24 (.)
 25 Nina: .h Meki #varattii# nyt mennään (.) helmikuul lopussa,
 26 [() () ()]
 27 Satu: [#Oo-# Onko hotellilyöpymine.
 28 Nina: Juu,
 29 (.)

Joojoo asettuu esimerkissä kohtaan, jossa Sadun rivillä 2 aloittama topiikki, hotellin kuvailu, osoittaa päättymisen merkkejä. Rivillä 17 Satu kiteyttää hotellikokemuksensa Ninalle, joka aiemmin toi ilmi, ettei ole yöpynyt kyseisessä hotellissa (rivi 3). Sadun mielipiteen hotellista kiteyttävä lausuma (*mutta ihan kiva oli*) yhdessä vuoron lopussa hiljenevän puheäänien kanssa (°oli,°) toimii merkinä tiedollisesti valmiista kokonaisuudesta ja lopusta. Ninan *joojoo* asettuu siis siirtymän mahdollistavaan kohtaan vastaanottamaan edellä annettua informaatiota ja rekisteröimään edellä kuullun tiedolliseksi kokonaisuudeksi. Tässä esimerkissä *joojoo* toimii varsin neutraalina käyttäjensä reaktiona edellä kuultuun. Se implikoi vahvasti sitä edeltävän tiedon ongelmattomuutta ja riittävyttä eikä etualaista edellä kuultua puheenaiheeksi. Intuitioni mukaan merkitykseen voi nähdä liittyvän jopa mielenkiinnottomuutta puheenaihetta kohtaan, mikä näkyy eksplisiittisesti keskustelun jatkossa: Nina ei osoita kiinnostustaan asian jatkokäsittelyä kohtaan, sillä sen sijaan, että topikalisoisi jotain Sadun kuvauksesta puheenaiheeksi, hän kuittaa tämän riveillä 20 ja 22 tuoman lisätiedon vastaanotetuksi ja ymmärretyksi lyhyesti dialogipartikkelilla *no ni*. Nina vahvistaa topiikin päättymisen vielä siirtämällä keskustelun rivillä 25 Silja-hotellista omiin matkasuunnitelmiinsa.

Myös seuraavassa esimerkissä *joojoo* sijoittuu kohtaan, jossa äänessäolija on muodostanut vuorollaan tiedollisesti valmiin kokonaisuuden. Esimerkki on äidin ja tyttären välisestä keskustelusta, jossa suunnitellaan isänsä syntymäpäiville saapuvan Jaanan kyytijärjestelyjä. Katkelman alussa Jaana tiedustelee äidiltään sopivinta ajankohtaa saapua syntymäpäiväjuhille (rivi 1, 3–4). Rivillä 5 äiti Anna reagoi Jaanan kysymykseen ja alkaa kertoa sopimistaan kyytijärjestelyistä ja Jaanan mahdollisuudesta tulla syntymäpäiville perhetutun kyydillä.

(4) [Sg 074 A 1, Hakkaraisen Pauli]

01 Jaana: Nii:. [>.nth Ni- niin tota, oisko se parempi] sitte
 02 Anna: [Muutenha ne männöö ihan (omalla väellä)]
 03 Jaana: että ne< .hhh mää tuun tii:staina jo,hh vai sitte
 04 että oon tors:taihin hh h
 05 Anna: Tuota: Pauli ottas sinut kyyttiin.=Hakkaraisen Pauli
 06 tul[loo synty]mäpäeville.=Tiisttaina ku sinä piäset
 07 Jaana: [Aha,]
 08 Anna: töe:stä.

09 (.)
 10 Jaana: Nii:, hh=
 11 Anna: =Neljäänkö sulla on.
 12 Jaana: Kolmeen.
 13 Anna: Kolomnee. [.hh Nii työ lähtisittä sitte ajammaa.
 14 Jaana: [°.hhhh .hhh°
 15 Jaana: ↑A↓ha,
 16 (0.3)
 17 Anna: Niin tuota se p- o- pittää ottoo sitte lähempänä
 18 sitä yhtteyttä mut kun: se lähti teältä nin se
 19 sano että hän- katottiin ↑kar:tasta missä sinä
 20 asut sano että ↑hän soattaa hakkee sieltä .hhh
 21 kottaa että tuota lähettään sitte ajamaan ku se
 22 peässäö töestä.
 23 Jaana:→ .hh joojoo:.
 24 Anna: Ja se Paulikki on sitten siellä ↑syntymäpäevillä
 25 ja se lähttöö poes (.) #omia aekojsaan#,
 26 todennäkösesti torstaena mut se lähttöö sen
 27 Vesannon kaotta°.
 28 (1.0)
 29 Jaana: Minkä Vesann[non.
 30 Anna: [Sillä o Vesannolla on .hh sillä se
 31 poekakki siellä se °Jari°.
 32 Jaana: .hh Aahah,
 33 Anna: Se männöö todennäkösesti Vesannolle sillon
 34 keskiviikkona?, .hh mut sitte voiiaan jutella
 35 peäsetkö sinä Sirpan kyyvissä mänemmään Sirpakki
 36 tulee jo (.)tiistaiks. tiis[tai oamuna jō.
 37 Jaana: [Nii:.
 38 (1.0)
 39 Jaana: Joo:.
 40 Anna: Että kohan tiijettään millonka Sirpa lähttöö°.
 41 (1.5)
 42 Jaana: Niin tai eihän minua haitto(is se) vaikka
 43 Vesannollaki
 44 kävis k- Joonasta kahtomassa vaikk[a.

Kahdentunut dialogipartikkeli *joojoo* esiintyy Jaanan lausumana rivillä 23. Juuri ennen sitä äiti Anna on päässyt rivillä 5 aloittamansa Jaanan menokyytiä koskevia kuljetusjärjestelyjä selventävän kokonaisuuden loppuun. Merkinä asiakokonaisuuden lopusta toimii myös vuoron lopun vahvasti laskeva intonaatio (rivi 8).

Jaana vastaanottaa saadun tiedon sisäänhengityksellä ja tasaisella intonaatiolla lausutulla *joojoo*-partikkelilla (rivi 23). Partikkelin prosodinen hahmo – lausuttu sävelkorkeutta muuttamatta – ei etualaista saadun tiedon uutuusarvoa, vaan ainoastaan rekisteröi edellä kuullun ymmärretyksi ja ongelmattomaksi. Anna tulkitsee *joojoo*-partikkelin merkiksi tiedon riittävydestä ja sen synnyttämän kohdan mahdollisuudeksi alatopiikin vaihtoon. Hän ottaa rivillä 24 vastuun keskustelun etenemisestä siirtämällä

sen käsittelemään menomatkan sijaan paluumatkaa. Taitekohta näkyy eksplisiittisesti *ja*-lausumapartikkelissa, jolla Anna kytkee vuoronsa edellisen asiakokonaisuuden jatkoksi (esim. ISK § 1030). Näin *joojoo* asettuu taitekohtaan, jossa keskustelussa siirrytään sujuvasti laajan asiakokonaisuuden sisällä alatopiikista toiseen.

Kaksi edellistä esimerkkiä havainnollistivat sitä, kuinka *joojoo* toimii käyttäjänsä reaktiona paikoissa, joissa keskustelukumppanin vuoro osoittaa merkkejä topiikin lopusta. Se toimii keskustelukumppanille merkinä edellä kuullun ongelmattomuudesta ja saadun tiedon riittävydestä. Näin se mahdollistaa siirtymisen keskustelussa eteenpäin, uuteen topiikkiin, kuten esimerkissä 4, jossa Jaanan *joojoo* toimi Annalle merkinä syntymäpäivien menokyytijärjestelyjen selvytyksestä ja mahdollisuudesta siirtyä seuraavan asian käsittelyyn. Saadun tiedon riittävyttä ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuutta implikoidessaan *joojoo* ei kuitenkaan ainoastaan mahdollista siirtymistä uuteen topiikkiin, vaan voi toisinaan tehdä uuden topiikin aloittamisesta jopa relevanttia ja preferoitua. Uuden puheenaiheen odotuksenmukaisuus näkyi jo esimerkissä 3, jossa Silja-hotellista käyty keskustelu ei enää *joojoo*-partikkelin jälkeen saanut uutta pontta Sadun yrityksistä huolimatta, vaan hiipui nopeasti. Esimerkki osoittaa mielestäni hienosti sen, kuinka *joojoo* tekee käyttäjänsä näkökulmasta uuden topiikin relevantiksi: Ninan lyhyinä dialogipartikkelivuoroina ilmenevä haluttomuus asian jatkokäsittelyyn ja hänen rivillä 25 aloittamansa uusi puheenaihe vahvistavat tämän.

Myös seuraavassa esimerkissä näkyy se, kuinka kahdentuneen *joojoo*-partikkelin jälkeen siirtyminen uuteen topiikkiin näyttäisi olevan keskustelun ongelmattoman jatkumisen kannalta relevanttia. Esimerkissä 5 uutta topiikkia ei kuitenkaan tule, mikä johtaa lopulta keskustelun tyrehtymiseen ja puhelun lopettamiseen. Tarkastelen tässä kohtaa nimenomaan rivin 29 *joojoo*-partikkelia, joka edellisten esimerkkien tapaan sijoittuu kohtaan, jossa edellinen topiikki osoittaa päättymisen merkkejä.

(5) [Sg 122 A 23, Jämsänkoskelle]

01 Tero: .hhh ↑ju:st just=
 02 Suvi: =jees jees
 03 (0.2)
 04 Suvi: ↑mmm
 05 Tero: joo no eipä ihmeempää.

06 Suvi: juu hhh #o-# onks niinku Jämsänkoskelle menossa
07 kukaa ens viikolla.
08 (0.2)
09 Suvi: [(sitte lopussa)]
10 Tero: [en tiä]=onks kukaan menossa Jämsänkoskelle
11 #ens viikonloppuna#
12 Matti: o::n
13 Tero: toi toi menee vissiin lauantaina.
14 (0.6)
15 Suvi: mun kyl pitis mä en oo käyny siellä vissiin (0.2)
16 #re#iluun kuukauteen niin nyt ois korkea aika
17 #kuulemma#
18 (0.4)
19 Suvi: @↑piipahtaa siellä@ ja m_ajattelin et tässä nyt
20 °si°tten varmaan perjantaina kyllä olisin lähössä
21 °mu°tta
21 Tero: ↑joo joo=
22 Suvi: =voi olla että noi (0.4) #yks# (0.6) #Vuo#saaren
23 hurja pariskunta sieltä ehkä olisi myös lähdössä
24 @niin@
25 Tero: h niin niin ne_on semmo°sia°
26 Suvi: ↑mmmm
27 Tero: .kauhistutta°via°
28 Suvi: m[mmm?
29 Tero:→ [.hhh ↑joojoo
30 Suvi: je[s
31 Tero: [.thh[h] no ↑.tota .hh
32 Suvi: [↑mmm]
33 (0.8)
34 Tero: eipä.
35 (0.4)
36 Tero: eipä sitten muuta ku hyvää °#Jämsänkosken matk[aa.hh]°
37 Suvi: [=nii]
38 kiitos kiitos
39 Tero: °just;°
40 Suvi: ↑.joo hhh o vähän tämmönen (0.2) ↑hmmm
41 Tero: ↓mm =joo (.) no< [mth] öö[öö]
42 Suvi: [↑mmm] [°he he°]
43 (0.4)
44 Tero: mthh (0.4) hyvää illan jatkoa=melrousplei[sin lo>ppua
45 #ja#<
46 Suvi: [kiitos
47 Tero: [niin edell°een h°.]
48 Suvi: [se loppuu] varmaan ihan kohta jo
49 (0.2)
50 Tero: [↑okei.]
51 Suvi: [(--)] taas nukku>ma jes<
52 Tero: jees=
53 Suvi: =soi[tellaan]
54 Tero: >[no nii] moi moi=<
55 Suvi: >=moi moi<

Joojoo-partikkelia edeltävää keskustelua tarkasteltaessa huomataan, että Suvi on esittänyt riveillä 6–7 tiedustelun mahdollisista Jämsänkoskelle menijöistä. Rivin 13

vuorolla Tero ilmaisee, että Matti (ks. rivi 12, on puhelun aikana Teron kanssa samassa tilassa) on menossa sinne lauantaina. Suvi kuitenkin tuo ilmi suunnitelmansa matkustaa jo perjantaina (rivi 19–21). Vuoronloppuinen mutta ja verbien konditionaalimuoto kuitenkin implikoivat jonkinlaista epävarmuutta tai ehdollisuutta (konditionaalista ks. esim. ISK § 1590, 1592–1596). Tulkintani mukaan Sinin vuoron voi nähdä mahdollista menokyytiä tiedustelevana. Tero ei kuitenkaan topikalisoi kyytiasiaa, vaan vastaanottaa Sinin tiedon pelkästään rivin *joojoo*-partikkelilla, minkä jälkeen Sini vielä rivien 22–24 vuorossaan nostaa esiin mahdollisuuden, että myös kavereiden ystäväpariskunta olisi lähdössä reissuun samaisena viikonloppuna. Tero ei vielä tämänkään jälkeen topikalisoi kyytiasiaa, vaan tarttuu Sinin vuorossa esiintyvän ystäväpariskunnan kuvailuun (*hurja pariskunta*) osoittaen siitä kannanoton *niin ne on semmosia kauhistuttavia*.

Tero sinetöi hiipuvan puheenaiheen käsitellyksi rivin 29 *joojoo*-partikkelilla sen jälkeen, kun Suvi on osoittanut lyhyillä reaktioillaan (rivi 26, 28, 30) haluttomuutensa asian käsittelyyn. Mielestäni Sinin haluttomuuden voi tulkita merkiksi siitä, että hän pitää Teron reaktiota epärelevanttina, mikä puolestaan vahvistaa intuitiotani Sinin kysymyksen tavoitteesta: tiedustella yhteiskyydin mahdollisuutta. Sini ei siis koe enää tarpeelliseksi jatkaa asian käsittelyä ja siirtää lyhyiden partikkelivuorojensa avulla vastuuta keskustelun etenemisestä Terolle. Uutta topiikkaa ei kuitenkaan synny ja lopulta puhelun soittanut Tero tuo rivillä 36 eksplisiittisesti esiin, että hänellä ei ole enää mitään muuta keskustelunarvoista asiaa (*eipä sitten muuta ku hyvää Jämsänkosken matkaa*). Samalla hän tekee aloitteen puhelun lopettamisesta. Näin *joojoo* asettuu ikään kuin osaksi puhelun lopetussekvenssiä.

Vuorovaikutuksessa tulee aika ajoin vastaan tilanteita, jolloin vuorottelu ei etene sujuvasti, vaan topiikki hiipuu ja keskustelu ikään kuin seisahtuu paikoilleen. Edellisessä esimerkissä tämä johti lopulta puhelun päättymiseen, kun kumpikaan osallistuja ei aloittanut uutta topiikkaa hiipuneen jälkeen. Keskustelijoilla on käytössään erilaisia keinoja siirtää vastuu seuraavan toiminnan tekemisestä keskustelukumppanille. Esimerkissä 5 näitä keinoja olivat esimerkiksi Sinin käyttämä *mmm* ja *jes*, joilla Sini osallistui keskusteluun, mutta ei kuitenkaan ottanut sisällökkäämpää vuoroa itselleen. Tällainen keino voi olla myös dialogipartikkeli *joo*, kuten seuraavassa katkelmassa.

Esimerkki 6 ja sen analyysi on poimittu Marja-Leena Sorjosen väitöskirjasta (2001: 262–263), josta on luettavissa myös esimerkin kattavampi analyysi. Katkelmassa keskustelijat siirtävät vastuuta keskustelun etenemisestä toisilleen dialogipartikkelin *joo* avulla. Näkökulmasta riippuen tällaisesta *joo*-dialogipartikkelin käytöstä voi puhua joko topiikkia ylläpitävänä (Topic Hold) tai topiikkia hiivuttavana (Topic Attrition) toimintana (vrt. Sorjonen 2001: 261–262). Niiden sekventiaalinen ympäristö löytyy siis juuri keskustelujen rajakohdista, joissa asia- ja toimintakokonaisuus osoittaa päättymistään ja siirtyminen uuteen topiikkiin on relevanttia. (Mp.)

Sorjosen esimerkissä päästään asiakokonaisuuden ja toiminnan mahdolliseen loppuun rivillä 12, missä Tuire vastaanottaa kysymys – vastaus-vierusparin jälkijäsenen uutta informaatiota sisältävänä dialogipartikkelilla *ahaa*, minkä jälkeen ilmaisee dialogipartikkelilla *joo* tiedon vastaanotetuksi. Tässä vaiheessa, kun sekvenssi on saatettu päätökseen, keskustelijoilla aukeaa mahdollisuus aloittaa uusi topiikki. Riveillä 13 ja 14 keskustelijat tuottavat samanaikaisesti dialogipartikkelin *joo*, jolla he siirtävät vastuun keskustelun jatkosta keskustelukumppanille. Käyttämällä pelkkää dialogipartikkelia *joo* keskustelijat viestittävät haluttomuuttaan puheenaiheena olleen asian jatkokäsittelyyn.

(6)

```

01 T:          Mut siitä huolimatta [tietysti olis hyvä nähdä se,
02 H:                                     [(Joo.)]
03 H:          [Joo.]
04 T:          [.hh ] suunnitelma tässä vai:heessa mimmonen se on.=
05 H:          =.hh Se vähän p- poikkeaa siitä aiemmasta hommasta.
06           Mä en tiedä mitä siitä tulee.=
07 T:          =Nii: sinnehä sä laitoit vaan sen, hh
08           .hh järvialueen.
09 H:          Joop. <.hh[h>
10 T:          [Järvissäkö sä aiot pysyä.
11 H:          Joo, kyl mä ajat[telin pysyä jä]rvis[sä. ]
12 T:          [Ahaa.          ] [Joo.]
13 H:→        .hhh [Joo,hh>
14 T:→        [Joo,hh
15 H:          .th ↑No<
16 T:          ↑Kiitos vaa lähetyksistä .hh

```


Kahta peräkkäistä, topiikkia ylläpitävää *joo*-partikkelia seuraa siirtyminen uuteen topiikkiin (rivit 15 ja 16). Keskustelu voi jatkua tällaisen jälkeen myös samasta aiheesta (Sorjonen 2001: 265). Keskustelua eteenpäin vieväksi elementiksi tulee tässä esimerkissä rivin 15 *no*, joka ikään kuin rikkoo keskustelun pysähtyneen tunnelman (vrt. *topic hold*) tuoden siihen uutta suuntaa. Se toimii ensimmäisenä merkinä keskustelussa tapahtuvasta käänteestä tilanteessa, jossa molemmat keskustelijat ovat kertaalleen ilmaisseet haluttomuutensa meneillään olevan topiikin jatkokäsittelyyn.

Aineistoni osoittaa sen, kuinka myös *joojoo* voi toimia keskustelijoiden apuvälineenä viedä keskustelua eteenpäin tilanteissa, joissa topiikki osoittaa seisahtumisen merkkejä. Esimerkissä 7 esiintyy kaksi *joojoo*-partikkelia, joista kohdistan erityishuomion jälkimmäiseen, rivin 22 tapaukseen. Ennen katkelman alkua Sini ja Irja ovat juuri saaneet edellisen topiikin loppuun ja Sini herättelee uutta puheenaihetta rivin 1 kysymyksellään, jolla hän osoittaa halukkuutensa asettua kuulijaksi.

(7) [Sg 124 A 03, Tukun rahaa]

01 Sini: no mitäs muuta Kirsi ties ku se,
 02 (.)
 03 Irja: no ↑e:i ku me sit me vaa suunniteltiin ne< tota<
 04 sitä< trimmausta.
 05 Sini: ↑aha,=
 06 Irja: =mm.=
 07 Sini: =koskas sä meet sinne.
 08 Irja: .h #no#< #sen#< lauantaista me nyt sitte jotain
 09 puhut[tiin
 10 Sini: [joo,
 11 Irja: mutta#:# ei se ny viel o< viel o #val[mis,]
 12 Sini: → [↑#joo↓joo#.]
 13 (.)
 14 Irja: suunnitelma#.
 15 Sini: N[ii] eiks se Mirja #tuu kattoo [niit pentuja kans#.
 16 Irja: [mm.] [joo no se tulee
 17 aamupäivällä=
 18 Sini: =↑a:ha,=
 19 Irja: =vissii.
 20 Sini: .mtjoo,
 21 Irja: [.mtjoo,
 22 Sini:→ ↑joo[↓joo.]
 23 Irja: [ja] tota<, @ja a↑siahan on kyllä niin että
 24 ↑mie en lähe sen kans kauppoihin mihkää
 25 ↑kiertelemää=mie tuon
 26 sinulle tukun rahaa [ni sie saat mennä ostamaan sen
 27 Sini: [nsh hh h hi hi

28 Irja: [takin.@]
 29 Sini: [.hhh] @↑a:i kuinka ↑kiva[:.@] ftuo oikeen iso
 30 Irja: [n(h)ii,]
 31 Sini: tukku [r(h)aha(h)af ha ha ha] hi hi hi .nss=

Jälleen kerran *joojoo* sijoittuu keskustelun taitekohtaan, ennen Irjan kokonaisuuden loppua implikoivaa rivin 11 vuoroa. Irja viekin kokonaisuuden lopullisesti päätökseen rivillä 14. Rivillä 15 Sini aloittaa kysymys–vastaus-sekvenssin, joka siirtää keskustelun Kirsistä Mirjaan. Vieruspari saa laajennuksen rivillä 19, missä jälkijäsenen esittäjä Irja tarkentaa edellä antamansa vastauksen epävarmaksi (*vissiin*). Sini vastaanottaa informaation ongelmattomana kolmannessa vuorossa dialogipartikkelilla *joo* (rivi 20), jolla hän samalla ilmaisee haluttomuutensa jatkaa aiheesta ja siirtää vastuun keskustelun etenemisestä äidilleen (vrt. Sorjonen 2001: 261–267). Myöskään Irja ei ruoki puheenaihetta vuorollaan, vaan tuottaa minimaalisen reaktion dialogipartikkelilla *joo* siirtäen jälleen vuoron eteenpäin Sinille. Yksin esiintyvä *joo* toimii siis osoittamassa käyttäjänsä haluttomuutta ottaa vuoroa itselleen ja siirtämässä vuoron takaisin keskustelukumppanille. Irja ja Sini eivät tunnu olevan täysin selvillä siitä, kuinka keskustelun tulisi jatkua ja toiminnallaan he osoittavat keskustelun etenemisen ongelmalliseksi. He käyvät ikään kuin keskustelua siitä, jatkaako puhetta samalla linjalla vai ei ja käyttävät dialogipartikkelia *joo* keinona käsitellä vuorottelun epäselvyydestä johtuvia ongelmia. (Vrt. mt. 263–264.)

Keskustelun osanottajat pitävät yllä keskustelua rivien 20 ja 21 *joo*-partikkelien avulla tuomatta siihen kuitenkaan uutta materiaalia. Rivin 22 *joojoo* yhdessä *ja tota* -lausuman kanssa sijoittuu näin paikkaan, jossa keskustelijoille on jo käynyt selväksi, että kumpikaan siihen osallistuja ei ole halukas jatkamaan topiikista. Ne toimivat keskustelijoiden resurssina osoittaa siirtymä kohdassa, joissa keskustelu on seisahdanutta. *Joojoo*-partikkelin jälkeen molemmat keskustelijat osoittavat orientoitumistaan uuteen topiikkiin, mikä mielestäni vahvistaa kahdentuneen *joojoo*:n jälkeisen uuden topiikin odotuksen.

Huomionarvoista on myös se, että *joojoo* esiintyy keskustelussa nimenomaan Sinin lausumana. Juuri Sinihän oli se, joka katkelman alussa (rivi 1) ja myöhemmin rivillä 15 asettui kysymyksillään ohjailemaan keskustelun kulkua. Kun Irjan rivin 21 vuoro on

06 Miitta: Johkulle [nytte?
07 Elina: [joo:h?
08 (.)
09 Miitta: ja se on tulos tol Viikingillä,
10 (.)
11 Elina: .hh ahaa. .hh=
12 Miitta: =ja se oli kovasti ilonen ku mä ilmoitin et me
13 tullaan sitä vastaan >se sano se on< yrittäny
14 soitella sulle mut se ei oo saanu sua [kiinni,
15 Elina:→ [.hhh joojoo=
16 =tiätsä mitä mä huomasin justisah,=
17 Miitta: =no,?
18 Elina: .h mt mä kato elin tiistaissah? (.)
19 ja ajattelin koko ajan keskiviikkopäiväähh.
20 Miitta: mm?
21 Elina: .h mähä meenki huomenna kaheksaks jo
22 #kou#luu.=
23 Miitta: =ai ↑sä meet kaheksaks jo ↑kou[luu?
24 Elina: [.hhh joo, (.) ja
25 sitten mul on hh mt .hh kahteentoista asti niinku
26 yhteensä h
27 (.)
28 Miitta: joo,?
29 Elina: mt viäl semmosii luentoja miltä mä oon \$molemmilth
30 ollu hirveesti pois\$ mä just aattelin et ↑voiku ois
31 ollu semmosii mist mä en oo ollu yhtään veke
32 nii mä oisin v- voinu hyvin olla t tuolt mä en
33 kehtaa enää pyytää keltää, [.hhh
34 Miitta: [joo: ,?
35 Elina: #ää# tota mmm soititsä just sille Johannallehhh,=
36 Miitta: =joo mä soitin soitin ihan vähän aikaa sit et kyl sen
37 pitäs viel varmaa olla siel himassaki jos sä haluat
38 sen kans jutella,?
39 Elina: .thh

Elina aloittaa *joojoo*-vuoronsa Miitan vuoron päälle. Hän jatkaa heti *joojoo*-partikkelin perään vuoroaan *tiätsä mitä mä huomasin justisah* -kysymyksellä, jolla hän osoittaa, että hänellä on jotain uutisarvoista kerrottavaa. Miitta orientoituu kuuntelijan rooliin odotuksenmukaisella, kysyvällä *no*-partikkelilla. (esim. Routarinne 1998: 143; ISK § 1051.) Riveillä 18–22 Elina kertoo aikatauluistaan uutta, tyttöjen suunnitelmiin vaikuttavaa tietoa, joka on keskustelun etenemisen ja suunnitelmien toteutumisen kannalta relevanttia. Todennäköisesti juuri tiedon relevanttius puhelun jatkon kannalta saa Elinan muuttamaan keskustelun suuntaa kohdassa, jossa intuitioni mukaan olisi odotuksenmukaista reagoida Miitan rivien 12–14 vuoroon esimerkiksi esittämällä syitä siihen, miksi hän ei ole ollut puhelimitse tavoitettavissa.

Elinan muodostama siirtymä topiikista toiseen asettuu siis tyttöjen keskustelussa kohtaan, jossa se ei ole odotuksenmukaista. Ensimmäisenä merkkinä keskustelussa tapahtuvasta suunnanmuutoksena toimii juuri *joojoo*, jota käyttämällä Elina päättää Miitan toiminnan ja tekee keskustelussa tapahtuvan suunnanmuutoksen relevantiksi. Eksplisiittisesti hän herättää uuden topiikin odotuksen *joojoo*-partikkelia seuraavalla kysymyksellä. *Joojoo* ei siis ainoastaan asetu topiikin loppuun, kuten aiemmissa esimerkeissä, vaan se voi myös toimia keskustelijoiden käytettävissä olevana resurssina päättää topiikki ja merkitä keskusteluun taitekohta sinnekin, minne he sitä eivät muuten vielä ole rakentaneet. *Joojoo*-partikkeli toimii näin apuvälineenä siirtymisessä asiakokonaisuudesta tai kokonaisuudesta puheenaiheesta toiseen. Tämä esimerkki yhdessä esimerkin 7 kanssa vahvistaa mielestäni hyvin *joojoo*-partikkelin funktioita topiikin lopettajana ja osoittaa keskustelijoiden orientoituvan sitä seuraavaan uuden topiikin odotuksenmukaisuuteen. Näin keskustelijat pystyvät hyödyntämään partikkelin ominaisuutta asettua keskustelun taitekohtiin ensimmäisenä vihjeenä sitä seuraavasta suunnanmuutoksesta.

2.2 *Joojoo* merkkinä asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta

Edellisessä alaluvussa tarkastelin sitä, kuinka *joojoo* sijoittuu kohtiin, joissa yksi asiakokonaisuus on saatu valmiiksi ja siirtyminen uuteen topiikkiin käynyt relevantiksi. Tämän seurauksena kahden topiikin väliin sijoittuvan *joojoo*-partikkelin funktioksi muodostuu vanhan topiikin lopullinen päättäminen ja uuden puheenaiheen mahdollistaminen. Se toimii vahvasti merkkinä keskustelussa tapahtuvasta suunnanmuutoksesta ja syntyneestä taitekohdasta. Myös tämän alaluvun esimerkeissä *joojoo* kantaa merkityksessään mukanaan implikaatiota lopusta. Tällä kertaa se ei kuitenkaan vielä sijoitu topiikin loppuun, vaan vasta implikoi sitä. Havainnollistan tässä alaluvussa sitä, kuinka *joojoo* implikoi keskustelukumppanin vuoron sisältävän jollain tavalla epärelevanttia tai tarpeetonta tietoa ja toimii keskustelukumppanille merkkinä asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta. Tällainen *joojoo*-partikkelin käyttö enteilee loppua äänessä olevan keskustelukumppanin toiminnalle.

Esimerkki 9 on äidin ja tyttären välisestä keskustelusta, joka koskee Irja-äidin sairastelevaa koiraa. Keskustelijat yrittävät yhdessä päätyä diagnoosiin koiran oireilun perusteella. Katkelmassa näkyy hyvin se, kuinka *joojoo* ennakoi keskustelukumppanin toiminnan päättymistä. *Joojoo* löytää paikkansa Sinin reaktiona Irjan rivien 32–43 selvitykseen siitä, kuinka koko päivän syömättä ollut koira oli vihdoinkin illalla suostunut syömään.

(9) [Sg 124 A 02, Kermaviiliä]

01 Sini: ['t s(e) oli syöny jonku<
 02 Irja: Nii:,
 03 Sini: Saira_an ro[_{tan} tai jotain.]
 04 Irja: [Ni ku se sill-]
 05 Irja: Ni ku se silloin (.) oksens silloin [yhtenä yön[ä,
 06 Sini: [Nii. [Nii.
 07 Sini: .h Ja oliha- .h >sehän oli siell' karussa.
 08 .hh [sillon että jos se
 09 Irja: [Nii.
 10 Sini: ois sielt' syöny jotain.=
 11 Irja: =<°Nii tosiaan.°>
 12 (0.2)
 13 Sini: Eihä se o voinu mitää rotanmyrkky olla vetäny.
 14 Irja: E:i se, (0.2) silloin se o-, (.) ripulois ja,
 15 (0.3)
 16 Sini: [(Mh hmh,) siis se ei ripuloi.]
 17 Irja: [oksentais sen (tai)]
 18 E:i. ei [sen ollu ripuli.
 19 Sini: [Ni.
 20 (.)
 21 Sini: Jaa ja[a.
 22 Irja: [°Mm:° [se vaan, (0.4) se oli vaan,(0.2) kuu-
 23 Sini: [Hmh,
 24 Irja: kuumetta siinä oli. se: oli niin alakulonen
 25 aamulla et se ei edes, .hh häi- häntä heilunnu
 26 [yhtään.
 27 Sini: [Oho.
 28 (.)
 29 Sini: Söik' se aamulla.
 30 Irja: E_i.
 31 Sini: [No se on kyl]lä jo [sairas [sillon.
 32 Irja: [Mut illalla<] [Nii. [.Nii
 33 Irja: Mä tota:,h (.) sitte k-, (.) kävin ku mä kävin (.
 34 >vähä tuo kutomassa ni,
 35 (0.2)
 36 Sini: M[m,
 37 Irja: [.mts hain kermaviiliä mä, (.) keitin riisiä ja
 38 kermaviiliä sille sitten [ni,]
 39 Sini: [Mm.]
 40 (0.3)
 41 Irja: .hh tai laitoin sitte kermaviilin sinne sekaan ni
 42 [sen se söi ja,
 43 Sini: [Hm?

44 Sini:→ Joojoo.=
 45 Irja: =Et kyllä se [siitä para[nee varmaan.
 46 Sini: [.hhh [Nii joo.
 47 Irja: [Siel oli joku tulehdus [(sen suolessa.)
 48 Sini: [Hmh, [Siel oli joku systeemi. .hhh
 49 Irja: Tai jossain.
 50 Sini: ((huokaisten:)) Vai niin. [mhhh
 51 Irja: [Mm. (Sit)hän sen näkee.
 52 Sini: Sithän sen niin näk[ee.
 53 Irja: [Mm. Jos ei, (.) jos ei parane
 54 ni kuolee pois.
 55 Sini: Nohh.
 56 Irja: He he.
 57 Sini: Eipäs nyt maalata [piruja sei[nälle
 58 Irja: [°°Nii.°° [.Nii
 59 Sini: kuitenkin[n..mtshh
 60 Irja: [Nii.
 61 Sini: Joooh.
 62 Irja: Että silleen.
 63 Sini: Se:lvä?h
 64 Irja: Mm. [Kattelle sä nyt sitä Vilin silmää ja,
 65 Sini: [No<]

Kun tarkastellaan keskustelun etenemistä ennen Sinin *joojoo*-vuoroa, huomataan, että Irjan riviltä 32 alkunsa saama puhekokonaisuus koostuu ikään kuin kolmesta tiedollisesta yksiköstä. Sini seurailee Irjan selostusta minimaalisin *mm*-partikkelein (rivit 36 ja 39), jotka ilmaisevat kuulolla oloa ja implikoivat, että Irjan vuoro on vielä kesken. Irjan rivien 41–42 vuoron tarkastelu osoittaa, että se on asiasisällöltään kutakuinkin samanlainen kuin hänen rivien 37–38 vuoronsa, ainoastaan hieman korjailtu (vrt. *tai*). Molemmissa tapauksissa Irja kertoo valmistaneensa koiralleen riisiä ja kermaviiliä. Sini reagoikin tuohon asiasisältöön eri tavalla kuin Irjan edellisiin vuoroihin. Hän osoittaa rivillä 43 nopeasti kuulolla oloa, mutta Irjan päästyä kokonaisuuden loppuun, siirtymän mahdollistavaan kohtaan (rivi 42 *sen se söi ja*) Sini tuottaakin kahdentuneen dialogipartikkelin *joojoo*.

Irjan *tai laitoin sitte kermaviilin sinne sekaan ni sen se söi ja* -vuoro ei siis enää sisällä uutta tietoa, vaan on ikään kuin toisinto jo sanotusta. Se on myös varsin yksityiskohtainen ja tarkka kuvaus siitä, kuinka kermaviili-riisisekoitus on valmistunut. Suhteutettuna Sinin *söik se aamulla* -kysymykseen Irjan kuvailu osoittautuu jopa ylitarkaksi. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna Sinin *joojoo* osoittaa Irjalta saadun tiedon epärelevantiksi. Partikkeli toimii näin Irjalle merkinä lisäinformaation tarpeettomuudesta. Myös Irja osoittaa orientoituvansa toimintansa jatkon

tarpeettomuuteen, sillä sen sijaan, että jatkaisi konjunktion (*ja* rivi 42) heijastaman jatkon mukaisesti yksityiskohtaista selvitystään koiransa ruokailusta, hän reagoikin Sinin vuoroon esittämällä rivillä 45 topiikin kiteyttävän, optimistisen yhteenvedon (*et kyllä se siitä paranee varmaan*), joka ikään kuin palauttaa keskustelun sen päälinjalle.

Sinin *joojoo*-vuoron ja Irjan rivin 45 yhteenvedon jälkeen keskustelu osoittaakin merkkejä hiipumisesta. Sinin rivien 48 ja 52 vuorot toistavat Irjan sanomaa, eivätkä näin tuo topiikkiin uutta tiedollista sisältöä. Myös rivin 50 *vai niin* -huokaus, rivin 51 *joo* ja rivin 62 *että sillee* ovat kaikki elementtejä, jotka pitävät topiikkia yllä tuomatta siihen uutta materiaalia. Molemmat keskustelun osapuolet osoittavat tällä orientoitumista topiikin päättymiseen ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuuteen. *Joojoo* toimii tässä esimerkissä siis ensimmäisenä merkinä topiikin tulevasta päättymisestä. Sen funktiona on osoittaa keskustelukumppanille, että edellä saatu tieto on ollut epärelevanttia ja siksi riittävää, ja että topiikki voidaan siitä syystä saatella loppuun.

Samankaltaisessa käytössä *joojoo* on myös esimerkissä 10. Tässäkin tapauksessa *joojoo* asettuu siirtymän mahdollistavaan kohtaan (rivi 18) Missun reaktioksi Hannen tuottamaan informaatioon. Sen sijaan, että Hanne jatkaisi Missun *joojoo*-vuoron jälkeen sitä edeltävän vuoronsa (rivit 13–16) kaltaista yksityiskohtaista selvitystä, hän reagoikin Missun vuoroon muodostamalla rivillä 19 topiikin loppuun vievän yhteenvedon asiansa pääkohdasta. Hanne käsittelee Missun *joojoo*-partikkelia merkinä asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta.

(10) [Sg 113 A 03, Voi vitsi]

01 Hanne: ↑mm-m, niij jus[tiin.]
 02 Missu: [hhh]hh et sä oo sun, ekivoja
 03 naapureita vielä pyytänyk kahvillef.h
 04 Hanne: e(h)emmä oo n(h)iitä p(h)yytäny mä .hh fmä oon
 05 kyllä ovi:silmästä niitä tiiraillukf k(h)u hu .hh
 06 fne tossa ryömii tossa
 07 käytävä(h)[llä hi hi ne ov vähä sellasia että,f]
 08 Missu: [höö he hee]
 09 Hanne: eh heh heh he[h hee
 10 Missu: [k(h)iva(h) [.hhh
 11 Hanne: [oh hoh sentää. .hh
 12 Missu: [°hm,°
 13 Hanne: [(-); se o iha kiva se m- se kemiläinen tyttö
 14 asuu iham mu yläpuolella ja sitte se Jaana asuu,

15 m- (.) niinku' kans ylempänä mut tua toisessa
 16 päässä ja.
 17 (.)
 18 Missu: → ↑joojoo.
 19 Hanne: °et sillee o iha sillee°, tässä lähelläki fettä
 20 voi vaan niinku kipasta tosta äk[kiäf.
 21 Missu: [ftosi hyvä;hf
 22 Hanne: mm-m,
 23 Missu: voi °vitsi,°
 24 Hanne: ja nyt tänne tulee sittet tänä viikoloppuna
 25 viimeistääm muuttaa sittel loput ku kakkosella ja
 26 kolmosella alkaa koulu nii.
 27 (.)
 28 Missu: .h ai jaa et teil on ollu nyt niinku iha oma
 29 viikko tässä h
 30 Hanne: joo meillä o ollu tämmöne oma turha viikko että
 31 tääll_on ollu sitte vaam mejän tuutturit ja sitte
 32 muutama muutama noita sitte, vanhempia opiskelijoita.
 33 Missu: justii

Kun tarkastellaan ystäväysten keskustelukatkelman alkua, havaitaan, että rivillä 2 Missu houkuttelee uutta topiikkia tiedustelemalla juuri uudessa koulussa aloittaneelta Hannelta, onko tämä jo ehtinyt kutsua uusia, opiskelukavereistaan koostuvia naapureitaan kahville. Missu saa hakemansa tiedon jo rivillä 7 ja riville 12 tultaessa topiikki osoittaakin jo hiipumisen merkkejä. Hanne kuitenkin jatkaa vielä aiheesta rivillä 13 tarjoten Missulle informaatiota, jota tämä ei *et sä oo sun kivoja naapureita vielä pyytäny kahville* -kysymyksellään hakenut. Hannen antama tieto ei siis sisällä kontekstissaan kovin relevanttia tietoa ja Missun osoittaakin *joojoo* partikkelia käyttäen asian jatkokäsittelyn tarpeettomaksi ennen kuin Hanne ehtii jatkaa asuinjärjestelyjen yksityiskohtaista kuvailua.

Hannen sitä seuraava, rivien 19–20 vuoro on samankaltainen edellä sanotun kiteyttävä lausuma kuin mikä nähtiin esimerkissä 9. Hannen rivin 21 vuoro päättäkin asian käsittelyn ja myös Hannen rivin 22 vuoro osoittaa orientoitumista topiikin loppuun. Dialogipartikkeli siirtää vuoron Missulle, jonka *voi vitsi* toimii enää lähinnä keskustelua ylläpitävänä kannanottona ja päivittelynä. Hanne asettuu äänessäolijaksi rivillä 24 jatkaen asumistaan ja naapureitaan käsittelevää topiikkia. Vuoronalkuinen *ja* yhdistää vuoron edellä kuullun jatkoksi. Missu reagoi vuoroon nostamalla sen sisällöstä rivin 28 ymmärrystarjokkaalla topiikiksi ylempien vuosikurssilaisten myöhäisemmän aloituksen. Missun käytös vahvistaa *joojoo*-dialogipartikkelin funktiota riittävän tiedon ilmaisijana,

sillä se osoittaa, että tämä on valmis siirtymään keskustelussa eteenpäin, Missun ensimmäistä kouluviikkoa koskevaan puheenaiheeseen.

Molemmissa esimerkeissä *joojoo* asettuu paikkaan, jossa keskustelukumppani on päässyt vauhtiin jonkin asiointilan yksityiskohtaisessa kuvailussa. Tämä kuvailu on vienyt keskustelun sivuun sen päälinjalta. *Joojoo* toimii merkinä meneillään olevan, sivupoluille johtaneen toiminnan tarpeettomuudesta ja ennakoi näin sen loppua. Englannin kielen erilaisia toistoilmauksia tutkineen Stiversin (2004) mukaan toistoilmaukset toimivat usein merkinä siitä, että niitä edeltävä keskustelukumppanin antama tieto on kuulijalle jollain tavalla epärelevanttia. Keskustelukumppanin tarjoama tieto voi sisältää kuulijalle itsestään selvää tai tuttua ja siksi tarpeetonta tietoa, jolloin toistorakenne ilmaisee keskustelukumppanille, että tämä voi päättää suorittamansa toiminnan. Esimerkiksi yhden prosodisen kokonaisuuden muodostava *okay okay okay*, asettui Stiversin aineistossa käyttäjänsä vuoroksi kohtaan, jossa keskustelukumppanin selvitys sen hetkisestä sijainnista oli käynyt tarpeettoman yksityiskohtaiseksi (mt. 271). Toistoilmaus implikoi keskustelukumppanille, että tämä voi lopettaa toimintansa, lisäinformaation tuoton. Saksan kielen *jaja*-partikkelin käyttöä keskusteluanalyttisesti tutkineet Golato ja Fagyal (2008) ovat tehneet saksankielisestä aineistostaan samankaltaisia havaintoja. Heidän mukaansa saksan [^]*jaja*-dialogipartikkeli (ensimmäinen tavu tuotettu korkeammalta kuin laskevan intonaation saava toinen tavu) implikoi saadun tiedon tuttuutta, epärelevanttiutta tai itsestäänselvyyttä kuulijalle ja osoittaa keskustelukumppanille, että käynnissä oleva, tietoa tuovan toiminnan tulee loppua (mt. 243).

Esimerkit 9 ja 10 yhdessä seuraavan esimerkin kanssa osoittavat mielestäni sen, että myös suomen kielen *joojoo*-partikkelin voi nähdä implikoivan samankaltaisia merkityksiä kuin saksan kielen *jaja* tai englannin toistoilmaukset. Stiversin sekä Golaton ja Fagyalin esittelemissä tapauksissa kyse on tosin toistoilmauksista, joiden toimintaa pysäyttävä luonne tulee eksplisiittisesti esiin niille mahdollisena sijoittumisena kesken keskustelukumppanin vuoron. Omassa aineistossani sen sijaan *joojoo*-partikkelit hakeutuvat useimmiten myös kohtiin, joissa keskustelukumppani jollain tapaa osoittaa vuoronsa asiasisällön valmiiksi. Tästä syystä puhuminen

toiminnan pysäyttämisenestä *joojoo*-partikkelin yhteydessä tuntuu turhan vahvalta ilmaisulta. Stiversin sekä Golaton ja Fagyalin toistorakenteisiin liittyvät havainnot ovat kuitenkin jossain määrin sovellettavissa myös suomen kielen kahdentuneeseen *joojoo*-partikkeliin. Vaikka *joojoo* ei asetukaan keskeyttämään keskustelukumppanin vuoroa, voi sen nähdä siinä mielessä toimintaa pysäyttävänä, että se implikoi keskustelukumppanille tiedon riittävyyttä, ongelmattomuutta tai itsestäänselvyyttä ja näin meneillään olevan toiminnan jatkumisen tarpeettomuutta. Pohjimmiltaan niin suomen kielen *joojoo*-partikkeli, saksan *jaja*-partikkeli kuin englannin toistoilmauksetkin kantavat merkityksessään implikaatiota riittävästä tiedosta ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuudesta.

Esimerkissä 11 *joojoo*-partikkelin funktio osoittaa sillä vastaanotettu tieto itsestään selväksi tulee eksplisiittisesti esiin sitä nopeasti seuraavasta, rivin 22 *totta kai* -ilmauksesta. Katkelma on serkusten välisestä keskustelusta, jossa Sanna järjestelee itselleen yhteiskyytiä serkkunsa ja tämän poikaystävän kanssa. Rivien 14–17 ehdotus yhteiskyydistä saa *joojoo*-partikkelilla Veeralta vahvistavan, asian ongelmattomuutta osoittavan reaktion riveillä 19–21.

(11) [Sg 401, Junalle]

01 Sanna: ↑meet sä muute omal autol sit illal,
 02 (1.0)
 03 Veera: aa,
 04 (0.3)
 05 Veera: no,
 06 (0.7)
 07 Veera: varm↑aan ↑tai sit,
 08 (0.5)
 09 Veera: tai ku siis J↑okkeki on tääl?
 10 (0.3)
 11 Sanna: ↑nii [ni sit te meette samal.
 12 Veera: [varmaa sit silläh.
 13 (0.8)
 14 Sanna: ei(ku) mä vaa mietin et periaattees nii et jos Aija
 15 ei pääse hakee ni mä voisin tulla teiän kyydiss ja
 16 mennä
 17 siit asemalt sit,
 18 (.)
 19 Sanna: junal espoosee ja kävellä °tuolt↑°.=
 20 Veera:→ =↑joojoo,
 21 (.)
 22 Veera: tottakai,
 23 (0.4)

24 Sanna: m
 25 Veera: ja sitte me just mietittii sitäki että .hh
 26 (0.6)
 27 Veera: voi olla että totaa, (.) että totaa, (.)
 28 Veera: jos täältä lähtee joku heittää jos Jokke lähtee
 29 aiemmin nii varmastij joku heittää.,
 30 (.)
 31 Veera: ainakij junalle,=
 32 Sanna: =joo,

Sannan rivin 1 kysymyksen motivaatio käy ilmi keskustelun edetessä: rivien 14–17 vuoro toimii selityksenä kysymyksen syyllä. *Joojoo* ja sitä seuraava *totta kai* osoittavat, että Sannan kierrellen ehdotettu yhteiskyytijärjestely on Veeran mielestä onnistunut, ongelmaton ja jopa itsestään selvä ratkaisu (vrt. Stivers 2004; Golato & Fagyal 2008). Ongelmattomuus implikoi, että asian jatkokäsittely ei ole Veeran kannalta enää tarpeellista eikä Sanna tämän reaktion jälkeen jatkakaan asian käsittelyä. Veera sen sijaan vahvistaa kyydin varmaksi myös siinä tapauksessa, että järjestelyihin vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia (rivit 25–31). Jälleen kerran *joojoo*-partikkeliä edeltää varsin yksityiskohtainen ja kiertelevä selvitys asiointilasta, jonka tarpeellisuuden Veeran *joojoo* ja *tottakai* itsestäänselvyttä implikoidessaan ikään kuin kyseenalaistavat.

Toiston ja asian itsestäänselvyden liittyminen yhteen tuntuu varsin loogiselta, kun ajatellaan sitä, kuinka toiston yksi mahdollinen tehtävä on toistettavan yksikön intensiteetin lisääminen. Tässä tapauksessa dialogipartikkelin *joo* kahdentaminen tuo esiin käyttäjänsä vahvan samanmielisyyden asian esittäjän kanssa ja osoittaa edellä annetun tiedon itsestäänselvyden kuulijalle. Samanlaista edellä kuullun itsestäänselvyttä voi implikoida myös *olla*-verbin toistaminen vastauksessa (*on on*) (ks. Hakulinen & Sorjonen 2009: 133–138).

2.3 *Joojoo* päättämässä laajempaa kokonaisuutta

Sijoittumalla sekventiaalisesti topiikin loppuun, *joojoo* asettuu usein vastaanottamaan ja päättämään laajoja, usean vuoron mittaisia asiakokonaisuuksia tai toimintoja. Tässä alaluvussa tarkastelemani esimerkit havainnollistavat sitä, kuinka *joojoo* ei toimi käyttäjänsä reaktiona ainoastaan sitä juuri edeltävään vuoroon, vaan ottaa usein

vaikutusalaansa laajemman sitä edeltävän kokonaisuuden. Luvussa tarkastelemani esimerkit eivät muodosta omaa itsenäistä ryhmäänsä, vaan tarkastelun kohteena on ominaisuus, joka liittyy jo aiemmin tässä luvussa esittelemiäni *joojoo*-partikkelin funktioiden kanssa.

Esimerkki 12 on samasta äidin ja tyttären välisestä keskustelusta kuin esimerkki 9. Tälläkin kertaa Irja ja Sini käyvät keskustelua koirista. *Joojoo* muodostaa keskusteluun taitekohdan rivillä 25, missä se toimii siirtymänä Nappi-koiran eläinlääkärikäyntiä käsittelevästä keskustelusta Sinin ystäviä Emmaa ja Jonnaa koskevaan kerrontaan.

(12) [Sg 124 B 02, Eikse huutanu]

01 Irja: [njoo] me oltiin rokotuksella [tänään]
 02 Sini: [no mites]
 03 Napilla meni?
 04 Irja: no hyvinhän sillä #meni#
 05 (0.2)
 06 Sini: eikse huutanu;
 07 (0.2)
 08 Irja: ↑e:i se edes huomannu
 09 Sini: he he he
 10 (0.4)
 11 Sini: onks sen korvat jo noussu [pystyyn]
 12 Irja: [ohoon]
 13 (0.2)
 14 Sini: oi molemmat
 15 Irja: ↑molemmat [ne] on niin terhakkaasti pystys[sä °että°]
 16 Sini: [voi] [hmm]
 17 Irja: ↑KOSKAS sä oot sen viimeks nähny
 18 Sini: .hh [↑no h viime viikol]loppu[na
 19 Irja: [onkos kohta jo kaks viikkoa] [nii joo
 20 Sini: tai siis toissa viikonloppuna
 21 Irja: nii joo
 22 (0.4)
 23 Irja: .hh
 24 (0.6)
 25 Sini:→ ↑.joojoo treffasin Emmanki tänään tossa keskustassa
 26 Irja: ai?
 27 Sini: ihan silleen pikasesti törmäsin=
 28 =ne oli heh hh tota noin he he ne Jonna oli käyny os-
 29 Emma oli ostanu korvakuulokeet ja .h Jonna tota noini
 30 housut ja sitte heh ne naureskeli sitä k(h)u sit ne
 31 oli juoksi jonku jauheliatarjouks(h)en p(h)eräs(h)sä
 32 Irja: just joo

Esimerkki 12 osoittaa varsin eksplisiittisesti sen, kuinka *joojoo*-partikkelia ei ole syytä nähdä käyttäjensä reaktiona ainoastaan sitä juuri edeltävään vuoroon. Kun luodaan silmäys Sinin rivin 25 sisäänhengittäen lausuttuun partikkeliin, huomataan, että Sini vuoroa ei välittömästi edellä keskustelukumppanin vuoro, johon hänen dialogipartikkelinsa voisi toimia reaktiona, sillä viimeisin sisällökkäämpi vuoro ennen *joojoo*-partikkelia on Sinin oma vuoro rivillä 20. Tässä tapauksessa dialogipartikkeli ei siis ota kantaa keskustelukumppanin edelliseen vuoroon, joten sen kohteeksi hahmottuu usean vuoron muodostama asiakokonaisuus: rivillä 1 alkunsa saava eläinlääkärikäyntiä koskeva topiikki, jonka *joojoo* rivillä 25 vie lopullisesti päätökseen. Voisiko kahdentumisen nähdä siinä mielessä ikonisena, että se lisää partikkelin vaikutusalaa?

Dialogipartikkeleita käytetään keskustelussa usein keskellä keskustelukumppanin pidempää puheenvuoroa muun muassa merkinä kuulolla olostai samanmielisyydestä sekä ilmaisemassa puhujan antaman taustatiedon riittävyttä (Sorjonen 1999: 170–171). Yksinkertaisimmillaan dialogipartikkeli muodostaa vuoron yksin. Yksin esiintyvien dialogipartikkelien ominaisuuteen kuuluu niiden toimiminen reaktiona keskustelukumppanin edelliseen vuoroon, johon keskustelija dialogipartikkelilla ottaa kantaa (ks. esim. ISK § 799.) Isossa suomen kielipissa (§ 799) todetaan joidenkin dialogipartikkeleiden ottavan kahdentuneina kantaa pidempään edeltävään jaksoon kuin yksinkertaisena. Toistoon liittyvän ikonisuuden suhteen tämä seikka tuntuu mielenkiintoiselta.

Englannin kielen yhden prosodisen kokonaisuuden muodostavia toistorakenteita tutkinut ja samaa ilmiötä muistakin kielistä tarkastellut Tanya Stivers (2004) on tutkimuksessaan huomannut, että vaikka yhdessä intonaatioyksikössä lausutut toistorakenteet voivat olla hyvin erilaisista ja erimittaisista toistettavista yksiköistä muodostuvia ilmauksia, ne näyttävät kuitenkin toimivan vuorovaikutuksessa niin sijoittumisensa kuin merkityksensä suhteen systemaattisesti. Kielestä ja toistettavasta yksiköstä riippumatta niiden perusolemukseen kuuluu Stiversin mukaan kyky viitata sitä juuri edeltävän vuoron sijaan laajempaan, useammasta vuorosta ja tasosta muodostuvaan kokonaisuuteen. Aineistostani tekemät huomiot asettuvat linjaan Stiversin havaintojen kanssa ja tukevat myös aiemmin mainitsemaani, Ison suomen

kieliopin (§ 799) esiin nostamaa, joidenkin dialogipartikkelien kahdentuessa ilmenevää ominaisuutta.

Yhtenä keskustelua jäsentävänä sääntönä voi pitää sitä, että peräkkäiset lausumat kuullaan oletusarvoisesti suhteessa toisiinsa. Keskustelijat ovat vuorovaikutuksessa orientoituneet siihen, että vuorot rakentuvat peräkkäin, edellistä vuoroa ja sen heijastamia odotuksia vasten. (esim. Heritage 1996 [1984]: 257–259; Sacks 1992: 554–569.) Orientoituminen näkyy esimerkiksi niin, että tuosta periaatteesta poikkeavat vuorot merkitään keskustelussa kytketyiksi muualle kuin sitä juuri edeltävään (vrt. Heritage 1996 [1984]: 257). Stiversin (2004: 269) mukaan toistorakenteet ovat yksi keskustelijoiden käytössä olevista resursseista osoittaa sitä, että he käsittelevät vuorollaan sitä edeltävän vuoron sijaan laajempaa kokonaisuutta, vähän kuten esimerkiksi englannin kielen *by the way*, joka merkitsee sitä seuraavan jatkon meneillään olevasta linjasta poikkeavaksi. Mielestäni tällaisia piirteitä voi nähdä myös suomen kielen dialogipartikkelin *joojoo* käytössä: kahdentunutta muotoa käyttämällä keskustelija voi merkitä partikkelin vaikutusalaan usean vuoron mittaisia ja varsin monipolvisia asiakokonaisuuksia, jotka hän toiminnallaan samalla saattaa päätökseen.

Esimerkissä 13 *joojoo* toimii paikallisella tasolla kolmannessa vuoron reaktiona ymmärrysehdokkaaseen annettuun vahvistukseen, mutta osana laajempaa kontekstia sen tehtäväksi muodostuu saattaa usean vuoron mittainen toimintajakso päätökseen. Katkelmassa äiti ja tytär keskustelevat perheen isälle hankitusta syntymäpäivälahjasta, jonka tyyppi vaikuttaa Jaanasta varsin epäselvältä. Lahjaksi hankitun retkikeittimen muodon selviäminen vaatii rivillä 3 (*semmonen pakki millä nuotiolla keitetää*) alkavan ja aina riville 27 jatkuvan selvitystyön.

(13) [Sg 074 A1, Pakki]

01 Anna: ja tuota: #e# samassa yhtteyvässä Tiina sano
 02 että tilloo hänellenni semmonen, (0.4) #ä#hh
 03 >semmonen ↑pakki mitä- millä nuotiolla keitetää.
 04 kannelline.
 05 Jaana: .khhh Aahaa. siis tuommone maastokeitinkö [vai.]
 06 Anna: [Nii.]
 07 Niin sen antaa Tiina ja Mara.
 08 ((paperin rapinaa))

09 -----(0.3)-----
 10 Jaana: Mut sehä on hyvä.
 11 Anna: †Se on[(ni) (mi-)] ja mä sa|noin että sillä eij
 12 Jaana: [Joo:,]
 13 Anna: [oo että se sillä yhdellä .hh kuluneella kattilalla
 14 Jaana: [.hhhh
 15 Anna: la- keittää josta aina aa raataripa, ö
 16 raatalan[gasta
 17 Jaana: [(>.hhh Ai niin siis se semmonen k- uk niinku
 18 p- kat:tila tai pan:nu että ei [oo semmonen keitin.
 19 Anna: [(Nii.)
 20 Anna: O[n:.
 21 Jaana: [°varsinaisesti.° .h[hh
 22 Anna: [Nii ei kei:ti.=
 23 Jaana: =Ei semmonen mis [on polttoaine] ja,[hhh
 24 Anna: [Ei::] [>Semmone että
 25 nuotijjoon pannaan,
 26 Jaana:→ .h †Joo [joo.h
 27 Anna: [(Ku) armmelijassa on [näitä pakkia.
 28 Jaana: [.hhhh
 29 Jaana: joo:. M't †tuohan o hyvä idea,hh
 30 Anna: nin tuota Tiina ja Mara antaa sen ja sitte tähän
 31 pakettii vielä kuulu tuota minkä minä tilasin nin
 32 lip:palak:ki ja, (0.6) sitte semmone vyöllä piettävä
 33 pullo jossa pyssyy joko kylmänä tai lämpinä.
 34 (0.2)
 35 Anna: juoma.

Rivin 26 *joojoo* ei toimi reaktiona ainoastaan rivin 23 ymmärrystarjokkaan vahvistukseen, vaan osoittaa, että Jaanalle on vihdoin selvinnyt useassa vuorossa yhteistyönä selvitelty retkikeittimen tyyppi. Käyttämällä kahdentunutta *joojoo*-partikkelia Jaanan ei vastaanota riittävänä ja ongelmattomana ainoastaan Annan rivien 24 ja 25 tuomaa informaatiota, vaan osoittaa partikkelivalinnallaan usean vuoronmittaisen topiikin päättyneeksi. Aineistoni tapaukset tukevat näin dialogipartikkelien kahdentumisesta ja toistoilmauksista aiemmin tehtyjä havaintoja siitä, kuinka ne eivät kytkeydy ainoastaan niitä juuri edeltävään vuoroon, vaan ovat keskustelijan resurssi osoittaa laajempi toiminta päättyneeksi. (ks. esim. Golato & Fagyal 2008; Stivers: 2004; ks. myös ISK § 799).

2.4 Yhteenveto

Tässä luvussa analysoin *joojoo*-partikkelin sijoittumista keskustelun taitekohtiin. Aineistoni tarkastelu osoittaa, että *joojoo* löytää usein paikkansa puheenaiheen lopetteluun yhteydestä. Sen yksi olennainen funktio onkin osoittaa edellä kuultu

tiedolliseksi kokonaisuudeksi ja informaatiomäärä riittäväksi. Usein se sijoittuukin kohtaan, jossa yksi asiakokonaisuus on saatu päätökseen. Se toimii tällaisissa topiikin vaihdoskohdissa viimeistelemässä käynnissä olevan topiikin tehden samalla uuteen topiikkiin siirtymisen mahdolliseksi. Usein näissä kohdissa sitä edeltävät jo merkit tiedollisen kokonaisuuden valmiudesta.

Joojoo voi osoittaa topiikin vaihdoskohdan myös niihin kohtiin, joissa keskustelun eteneminen on hiipunen topiikin jäljiltä pysähtynyt. Tällöin *joojoo* voi toimia keskustelijoiden käytössä olevana resurssina saattaa hiipunut topiikki lopullisesti päätökseen ja avata tilan uudelle topiikille. *Joojoo* ei kuitenkaan ainoastaan mahdollista keskustelun etenemistä uuteen topiikkiin, vaan se näyttää jopa synnyttävän uuden topiikin odotuksen. Sen jälkeen keskustelussa, mikäli uutta topiikkia ei välittömästi tule, syntyy tilanne, jossa molemmat keskustelun osapuolet tuntuvat toivovan keskustelulle uutta suuntaa. Tämä näkyy hyvin niissä tapauksissa, joissa uutta topiikkia ei kahdentuneen *joojoo*-partikkelin jälkeen tule lainkaan: tällöin keskustelu ja puhelu etenevät kohti loppua.

Mielenkiintoista *joojoo*-partikkelin sijoittumisessa puheenaiheen lopetteluun yhteyteen on se, että tällaisessa käytössä se näyttää jakavan samoja sekventiaalisia ympäristöjä *just*-partikkelin kanssa. Waris (2006: 83) hahmottelee *just*-partikkelin yhdeksi ominaisympäristöksi juuri puheenaiheiden loput, missä sen tehtävänä on topiikin loppuun saattelun lisäksi – aivan kuten *joojoo*-partikkelillakin – toimia tiedon vastaanottajalta merkinä informaation riittävydestä. Molemmat siis löytävät paikkansa topiikkien taitekohdista. Myös dialogipartikkeli *just* voi saada topiikin käsittelyn loppupuolella erilaista käyttöä. Molemmat, sekä *joojoo* että *just*, voivat implikoida topiikin loppua niin, että päättävät sen käsittelyn kokonaan (vrt. luku 2.2; Waris 2006: 83–93) tai niin, että vasta enteilevät käynnissä olevan topiikin loppua. (vrt. luku 2.3; Waris 2006: 93–97). Näissä tilanteissa kyseisten dialogipartikkelien tehtävä riittävän informaation ilmaisujana korostuu. Luvussa 2.2 esitin, kuinka *joojoo* enteillessään loppua toimii käyttäjältään epärelevantin tai itsestään selvän tiedon merkinä ja samalla osoittamassa keskustelukumppanin toiminnan – käynnissä olevan topiikin – jatkumisen tarpeettomaksi. Molemmat siis osoittavat kuulolla olon lisäksi sitä,

että käynnissä olevan topiikin käsittely ei ole enää tarpeellista, vaan siirtyminen uuteen puheenaiheeseen on mahdollista.

Esimerkkieni perusteella yksin esiintyvän *joo*-partikkelin ja kahdentuneen *joojoo*-partikkelin välinen ero tuntuu ikonisuuden kannalta mielenkiintoiselta. Siinä missä *joo* löytää paikkansa keskeltä keskustelukumppanin suorittamaa toimintaa keskeyttämättä sitä, näyttää kahdentunut *joojoo* kantavan funktiossaan mukanaan vahvasti lopetukseen riittävää merkitystä. Käyttämällä kahdentunutta *joojoo*-partikkelia keskustelija tekee ikään kuin jotain enemmän kuin yhdellä *joo*-partikkelilla: osoittaa saadun tiedon riittäväksi ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomaksi. Rakenteellista ikonisuutta voi nähdä niissä tapauksissa, joissa *joojoo* toimii reaktiona juuri edeltävän vuoron sijaan laajempaan kokonaisuuteen: rakenteellisesti isommalla viitataan muotonsa puolesta isompaan.

3. Kysyjän *joojoo*

3.1 Johdanto

Yksi aineistoni *joojoo*-dialogipartikkeleille ominainen esiintymisympäristö on kysymys–vastaus–vierusparin jälkeinen ns. kolmannen position vuoro. Tällöin *joojoo* asettuu sellaiseen sekventiaaliseen paikkaan, jossa kysymys–vastaus–vierusparin etujäsenen esittäjällä on mahdollisuus osoittaa arvionsa annetusta jälkijäsenestä (ks. Raevaara 1998: 82). Kolmannen vuoron *joojoo* on tällöin kysymyksen esittäjän reaktio saatuun vastaukseen.

1. A: kysymys
2. B: vastaus
3. A: *joojoo*

Tämäntapainen *joojoo*-partikkelin sisältämällä vuorolla laajentunut sekvenssi toistuu aineistossani säännöllisesti. *Joojoo* voi muodostaa kolmannen vuoron yksin, kuten esimerkissä 14, tai olla osa laajempaa vuoroa, kuten esimerkissä 15.³

(14) [Sg 072 A 02, Vähän korjaillu]

KYSYMYS 01 Jeppe: no onks tullu tehtyä?
 VASTAUS 02 Pirjo: @.aaee .hhh@ oon mä vähän korjaillu sitä °kyllä°
 JOOJOO 03 Jeppe: ↑joo↓joo

(15) [Sg 113 A 03, Pileissä]

KYSYMYS 01 Missu: kene:n pileissä sä sit olit,=oliks se joku
 02 >l[uokkakaveri<;
 03 Hanne: [.h
 04 (0.3)
 VASTAUS 05 Hanne: eiku ne oli niinku #ö#, siis ihan ton niinku
 06 to[n koulun bileet niinku.]
 JOOJOO 07 Missu: [.hh ai<jaa,>]h joojoo; just.

Kolmannessa positiossa keskustelijoilla on mahdollisuus ilmaista esimerkiksi se, onko esitettyyn kysymykseen saatu vastaus sisältänyt riittävästi informaatiota, ja se, mikä on tiedon uutisarvo vastaanottajalle (Heritage 1996 [1984]: 285). Heritagen (mp.) mukaan saadun tiedon uutisarvoa voi osoittaa esimerkiksi englannin kielen partikkeli *oh*, jota käyttämällä kysyjä käsittelee saatua tietoa uutena implikoiden näin muutosta tietämättömyydestä tietäväksi osapuoleksi. Suomen kielessä samankaltaisessa funktiossa toimii esimerkiksi *ai jaa*, jonka perusolemukseen kuuluu osoittaa edellä kuultu uutiseksi (Kastari 2006; lisää partikkelien työnjaosta ks. Sorjonen 1999: 175–176; ISK § 798).

Joojoo esiintyy aineistossani reaktiona erilaisten etujäsenten tarjoamaan vastaukseen. Etujäsenellä suoritettavaa toimintaa ja kolmannen position vuoroa tarkastelemalla olen pyrkinyt pääsemään käsiksi siihen, mikä rooli *joojoo*-partikkelilla kulloinkin on kysymys–vastaus-sekvenssin päättäjänä. Koska *joojoo* voi muodostaa kolmannen vuoron yksin tai esiintyä osana laajempaa vuoroa, on tietysti tarpeellista tarkastella

³ Analysoin esimerkkejä tarkemmin alaluvussa 3.2.

vuoroa kokonaisuutena. Vastaanotettavan tiedon uutisarvon osoittamisen kannalta merkittäväksi nousevat ensinnäkin partikkelin prosodiset ominaisuudet ja toiseksi sen kanssa samaan vuoroon asettuvat muut dialogipartikkelit ja niille ominaiset tehtävät. Tällöin on mielenkiintoista tarkastella sitä, mikä on *joojoo*-partikkelin rooli vastauksen vastaanottajana silloin, kun se esiintyy vuorossa muiden dialogipartikkelien seurassa, kuten esimerkissä 15, missä se muodostaa vuoron yhdessä partikkelien *ai jaa* ja *just* kanssa.

Olen jakanut aineistoni kysymys–vastaus–vierusparia seuraavat *joojoo*-tapaukset kahteen ryhmään sen mukaan, käsittelevätkö ne vastausta uutta tietoa tarjonneena tai odotuksenvastaisena vai reagoidaanko niillä saatuun tietoon sen uutisarvoa etualaistamatta. Aineistostani käy hyvin ilmi se, että kolmannen position vuoron muodostumisessa olennaista on nimenomaan se, missä määrin tietoa hakevan etujäsenen esittäjä on jo annetun tiedon piirissä. Kuten *ai niin* -partikkelin vuorovaikutuskäyttöä muun muassa kolmannen position vuorona tutkinut Anna Kastari (2006: 92) asian hahmottelee: merkittävää on se, tuleeko tieto kysyjän mieleen ikään kuin tyhjälle paikalle lisäykseksi aiempaan tietovarantoon vai toimiiko se muokkaamassa aiempaa tietovarantoa. Olennaiseksi jaottelussa nousevat siis puhujan episteemiset oletukset, kuten se, onko saatu tieto uutta vai sisältääkö se puhujalle ennestään tuttuja aineksia (vrt. Sorjonen 1999: 175; ks. myös ISK § 798).

Esittelen ensimmäisessä alaluvussa tapauksia, joissa *joojoo*-partikkelin sisältämä kolmannen position vuoro vahvistaa etujäsenen aidoksi kysymykseksi ja sillä haetun tiedon uudeksi. Toisessa alaluvussa *joojoo* ei etualaista annetun tiedon uutisarvoa sen vastaanottajalle.

3.2 Vastauksen käsittely uutena tietona

Tämän alaluvun tapauksissa *joojoo* asettuu kolmannen position vuoroon käyttäjänsä reaktioksi hänelle uutisarvoiseen tietoon. Tarkastellaan luvun alussa näyttämäni esimerkkiä 14 nyt hieman tarkemmin. Katkelma on keskustelusta, jossa sisarukset Jeppe ja Pirjo suunnittelevat yhteistä sieniretkeä. Suunnittelu on edennyt siihen vaiheeseen,

että rivillä 1 Jeppe ehdottaa retken ajankohdaksi tulevaa viikonloppua. Kahdentunut dialogipartikkeli *joojoo* esiintyy rivillä 16.

(16) [Sg 072 A 02, Vähän korjaillu]

01 Jeppe: v:↓a:↑kka jos:n ens viikonloppu vois käydä.
 02 (1.5)
 03 Jeppe: mahdollisesti.
 04 Pirjo: m.
 05 (2.0)
 06 Jeppe: mites ois.
 07 (2.0)
 08 Pirjo: nii h (0.8) no mul on tietyst sama vanha virsi
 09 ku ennenki et graduu pitäs tehä [mut,
 10 Jeppe: [hah @hh@
 11 Pirjo: hah hah haa
 12 Jeppe: j(h)ust j(h)ust @.hhh@
 13 Pirjo: [.ah .ah . ah .ah
 14 Jeppe: 1. [no onks tullu tehtyä?
 15 Pirjo: 2. @.aaee .hhh@ oon mä vähän korjaillu sitä °kyllä°
 16 Jeppe: → ↑joo↓joo
 17 Pirjo: ↑jo↓(h)o h
 18 [hih hi
 19 Jeppe: [ky:llä kyllä °>joo<°
 20 Pirjo: joo et siis- mt tiivis ajoitus vaan ni
 21 kyl se siitä.
 22 Jeppe: juu juu siis samana viikonloppuna voi ihan hyvin
 23 tehä: (.) gradun valmiiksi <#ja:#>, (.) käydä
 24 sienessä <#ja:#>, e- tehä muuta tämmöstä, m .h
 25 Pirjo: maalata kukkatelineen jo- joka alettiin maalata
 26 [sillon kahdestoista päi[vä
 27 Jeppe: [#joo# [↑ja ↓tehä
 28 suursiivouksen.
 29 (.)
 30 Pirjo: joo.
 31 Jeppe: kyllä k[yllä,

Jepen *joojoo* löytää paikkansa kolmannesta positiosta ja on siis kysyjän reaktio *no onkos tullu tehtyä* -vuoron saamaan vastaukseen (*oon mä vähän korjaillu sitä kyllä*). Gradun tekemisen topikalisoiva kysymys asettuu kohtaan, jossa Pirjon pienen viivyttelyn (rivien 2, 5 ja 7 tauot) jälkeen tuottama reaktio Jepen ehdotukseen on herättänyt keskustelijoissa hilpeyttä (rivien 10 ja 11 nauru). Intuitioni mukaan rivin 14 kysymys sisältää presupposition Jepen epäilevästä suhtautumisesta Pirjon graduntekoon ja muodostaa keskustelijoiden välille erimielisyyden.

Kun tarkastellaan rivien 8–9 vuoroa, huomataan, että se tarjoaa selityksen Jepen rivin 1 ehdotuksen mahdolliselle torjumiselle. Pirjo tuo vuorossaan esiin gradukiireensä ja näin

implikoi ajankohdan ongelmallisuutta. Vastaukset *sama vanha virsi* ja *pitäis tehdä* implikoivat, että gradunteko on jatkunut pitkään ja on mahdollisesti työläs projekti. Tätä vasten Jepen rivin 12 nauraen tuotetun kahdentuneen *just just* -partikkelin ja rivin 14 kysymyksen voi tulkita implikoivan epäilevää suhtautumista Pirjon gradun parissa työskentelyä kohtaan, mikä vahvistaa Jepen kysymyksen synnyttämän erimielisyyden implikaation.

Tässä kontekstissa Pirjon myöntävä vastaus on odotusten vastainen, yllättävä. Myös Pirjo osoittaa orientoituvansa Jepen kysymyksen sisältävään presuppositioon gradun tekemättömyydestä. Vuoronloppuinen diskurssipartikkeli *kyllä* tekee lausumasta epäilyä hälventävän (vrt. Hakulinen 2001: 428–431). Hakulisen (mt. 432) mukaan *kyllä*-partikkeli ilmaisee sitä selvemmin samanmielisyyttä keskustelukumppanin kanssa mitä lähemmäksi lausuman alkua se sijoittuu. Lausumanloppuinen *kyllä* toimii sen sijaan osoittamassa jonkinlaista ongelmaa keskustelussa, esimerkiksi puhujan yritystä vedota erimielisyyttä ilmaisevaan keskustelukumppaniin. Kahdentunut *joojoo* on tuotettu niin, että korkealta lausutun etuosan jälkeen sävelkorkeus putoaa toisen osan alussa. Tulkintani mukaan tällainen sävelkulku implikoi saadun vastauksen sisällön uutisarvoisuutta, mikä tuntuu luontevalta esimerkin 16 kaltaisessa tapauksessa, jossa saatu vastaus on sisältänyt yllättävää ja kuulijalle samalla uutta tietoa.

Joojoo on lausuttu samanlaisella, uuden tiedon saamista implikoivalla sävelkululla myös seuraavassa esimerkissä. Soittajana puhelussa toimii Sanna, joka on ottanut Veeraan yhteyttä varmistaakseen tulevan perjantai-illan aikataulut. Tytöt ovat suunnitelleet kyseiselle päivälle yhteistä illanviettoa. Sanna on juuri kertonut alustavasti sovitusta aikataulusta ja Veera alkaa miettiä mahdollisuuttaan tulla sovittuun paikkaan bussilla. Keskustelun taustalta alkaa kuulua ääniä, jotka herättävät Veeran huomion. Rivillä 5 hän esittää kysymyksen koskien ääntä ja saa siihen heti Sannalta vastauksen (rivi 6). Kysymys–vastaus-sekvenssi saa laajennuksen rivillä 7, kun Sanna reagoi vastaukseen uutena tietona vuorolla *joojoo justjust*.

(17) [Sg 056 A 02, Sydän karrellaan]

01 Veera: =joo: (.) joo. (.) no se on ihan hyvä mäki voin

02 .hh mul mitenkähä mul tulee <busseja:>
 03 ni (.) >mieluummin< bussilla.
 04 1. (2.5) [((SOITTAJAN TAUSTALLA ALKAA KUULUA MUSIIKKIA))
 05 Veera: ↑mikä (.) o- onks teil joku siel taust(h)alla(h)?
 06 Sanna: 2. @hh ei@ ku toi (.) sydän karrellaa °katsotaan°,
 07 Veera: → ↑joo↓joo ↑just↓just
 08 Sanna: [tai toisella silmällä °vilkuillaan°.
 09 Veera: m just joo,
 10 (1.0)
 11 Veera: [mt .hh vai sellast Joreki joutuu tota: mm (1.5)
 12 Sanna: je
 13 Veera: .hhhh välivuorossa olee sillon perjantainahh

Joojoo-partikkelin prosodinen hahmo implikoi, että Veera käsittelee saatua tietoa hänelle uutena. Kun tarkastellaan sitä, mistä rivin 4 kysymys saa motiivinsa, huomataan, että syy kysymykseen syntyy keskustelun kielenulkoisesta kontekstista: Veera havahtuu keskustelun taustalle, puhelinlangan toiseen päähän (vrt. *teil siel*), ilmestyvään ääneen ja hakee siitä tietoa. Sannan antama vastaus saa aikaan muutoksen Veeran tietämyksessä, mitä siis *joojoo*:n prosodinen hahmo implikoi. Vastaus tuo Veeran sen saman tiedon piiriin, jossa vastaajan rooliin asettunut ja puhelinlangan toisessa päässä oleva Sanna jo on.

Joojoo ei kuitenkaan muodosta vuoroa yksin, vaan sitä seuraa kahdentunut dialogipartikkeli *justjust*. Suomen kielen dialogipartikkeleita jaotellaessa *just* on sijoitettu ryhmään, jonka jäsenet eivät ota kantaa edeltävän vuoron antaman informaation uutisarvoon, vaan lähinnä rekisteröivät edellä sanotun vastaanotetuksi. (Sorjonen 1997; ks. myös ISK § 798). Myös Waris (2006: 62) osoittaa omassa pro gradu -tutkielmassaan, että *just* ei kolmannessa positiossa esiintyessään ota affektiivisesti kantaa vuoroon tai sen sisällön uutuusarvoon, vaan toimii osoittamassa vuoron vastaanotetuksi. *Just* näyttää myös useiden dialogipartikkelien muodostamassa vuorossa sijoittuvan joukon viimeiseksi, mikä tekee siitä vastaanottojakson päättäjän ja vahvistaa sen tehtävää toimia vastauksen kuittaajana (mt. 62–63).

Koska *just* on dialogipartikkeli, joka ei ota kantaa annetun vastauksen uutisarvoon, on luontevaa, että se löytyy vuorosta vasta dialogipartikkelin *joojoo* jälkeen. Esimerkkini tukee Wariksen (mt. 64) tekemiä havaintoja siitä, kuinka *just* useiden dialogipartikkelien muodostamassa vuorossa löytää paikkansa lopusta, seuraavaa siirtymän mahdollistavaa kohtaa lähimpää. Partikkelien järjestyminen niin, että

Rivin 8 *joojoo* muodostaa kolmannen position vuoron yhdessä dialogipartikkelien *ai jaa* ja *just* kanssa. Kuten esimerkissä 17, myös tässä tapauksessa *just* asettuu joukon viimeiseksi. Vastausjakson aloittaja *ai jaa* ottaa tiedon vastaan uutisena ja osoittaa näin Missun ymmärrystarjokasta muistuttavan kysymyksen sisältämän presupposition juhlien järjestäjästä kumotuksi. Myös Hannen vastaus osoittaa orientoitumista ymmärrystarjokkaaseen: hän aloittaa vuoronsa *eiku*-partikkelilla, joka korjaa Missun tarjoamaa ehdotuksen tarjoamalla tilalle oikean tiedon (ks. lisää Haakana & Kurhila 2009: 157). *Joojoo* sijoittuu vastaanottojaksossa partikkelien *ai jaa* ja *just* väliin. Koska *ai jaa* on jo tuonut esiin tiedon uutisuusarvon, ei *joojoo*-partikkelin tarvitse enää implikoida sitä. Se saakin sävelkulultaan tasaisen prosodisen hahmon ja sen sijaan, että ottaisi kantaa tiedon uutisarvoon, ilmaisee vastaanotetun tiedon ongelmattomuutta ja riittävyyttä. Vuoro jakaantuu siis kolmeen prosodiseen kokonaisuuteen, joilla kullakin on oma itsenäinen tehtävänsä.

Seuraavat kaksi esimerkkiä tuovat hyvin esiin sen, kuinka *joojoo* sen lisäksi, että päättää kysymys–vastaus–vierusparin, asettuu samalla saattamaan loppuun myös laajemman toimintakokonaisuuden. Vierusparin tarkastelu laajemmassa kontekstissa osoittaa, että *joojoo*-partikkelin implikoima tietämyksessä tapahtuva muutos ei synny ainoastaan jälkijäsenen vaikutuksesta, vaan on tulosta keskustelijoiden yhdessä useamman vuoron aikana rakentamasta tiedosta. Etujäsen ei ole samalla tavalla informaatiota hakeva kysymys kuin mitä edellisissä esimerkeissä, vaan ymmärrystarjokas, jolla puhuja hakee tekemäänsä tulkintaan vahvistusta.

Esimerkki 19 on sama, jota tarkastelin luvussa 2.3. Totesin aiemmin, että sen lisäksi, että esimerkin *joojoo* asettuu osoittamaan usean vuoron verran jatkuneen epäselvyyden ratkenneeksi, se sijoittuu paikallisella tasolla kolmannen position vuoroon päättämään kysymys–vastaus–vierusparin. Tarkastelen katkelmaa nyt uudelleen.

Äiti Anna ja tytär Jaana keskustelevat siis isälle hankitusta syntymäpäivälahjasta. Rivillä 1 Anna kertoo, että hänen tilaamansa maastopuvun yhteydessä isälle on tilattu lahjaksi myös nuotiokäyttöön tarkoitettu pakki. Jaana ei kuitenkaan ole täysin varma keittovälineen tyyppistä ja esittää ymmärrystarjokkaan rivillä 5. Anna vahvistaa

ymmärrystarjokkaan seuraavalla rivillä ja keskustelu pääsee etenemään. Rivillä 17 Jaana kuitenkin osoittaa uudella ymmärrystarjokkaalla toistamiseen epätietoisuutensa keittovälineen tyypistä, ja vuoron saama vastaus poikii vielä yhden vahvistusta hakevan ymmärrystarjokkaan rivillä 23. Tuota kolmannen ymmärrystarjokkaan saamaa vastausta seuraa tiedon uutuusarvoa implikoivan prosodisen hahmon saava *joojoo*-partikkeli.

(19) [Sg 074 A1, Pakki]

01 Anna: ja tuota: #e# samassa yhtteydessä Tiina sano
 02 että tilloo hänellenni semmonen, (0.4) #ä#hh
 03 >semmonen ↑pakki mitä- millä nuotiolla keitetää.
 04 kannelline.
 05 Jaana: .khhh Aaha. siis tuommone maastokeitinkö [vai.]
 06 Anna: [Nii.]
 07 Niin sen antaa Tiina ja Mara.
 08 ((paperin rapinaa))
 09 -----(0.3)-----
 10 Jaana: Mut sehä on hyvä.
 11 Anna: ↑Se on[(ni) (mi-) ja mä sa]noin että sillä eij
 12 Jaana: [Joo:,]
 13 Anna: [oo että se sillä yhdellä .hh kuluneella kattilalla
 14 Jaana: [.hhhh
 15 Anna: la- keittää josta aina aa raataripa, ö
 16 raatalan[gasta
 17 Jaana: [>.hhh Ai niin siis se semmonen k- uk niinku
 18 p- kat:tila tai pan:nu että ei [oo semmonen keitin.
 19 Anna: [(Nii.)
 20 Anna: O[n:.
 21 Jaana: [°varsinaisesti.° .h[hh
 22 Anna: [Nii ei kei:ti.=
 23 Jaana: 1. =Ei semmonen mis [on polttoaine] ja,[hhh
 24 Anna: 2. [Ei::] [>Semmonen että
 25 nuotijjooon pannaan,
 26 Jaana: → .h ↑Joo [joo.h
 27 Anna: [(Ku) armmeijassa on [näitä pakkia.
 28 Jaana: [.hhhh
 29 Jaana: joo:. M't ↑tuohan o hyvä idea,hh
 30 Anna: nin tuota Tiina ja Mara antaa sen ja sitte tähän
 31 pakettii vielä kuulu tuota minkä minä tilasin nin
 32 lip:palak:ki ja, (0.6) sitte semmonen vyöllä piettävä
 33 pullo jossa pyssyy joko kylmänä tai lämpinä.
 34 (0.2)
 35 Anna: juoma.

Samalla tavalla *joojoo* asettuu laajemman sekvenssin loppuun myös esimerkissä 20, missä ymmärrystarjokas ja siihen annettu vahvistus muodostavat monipolvisen asiakokonaisuuden päättävän sekvenssin. Esimerkissä Pirjo kertoo edellä alustavasti sovitun lähdön ajankohdan ja retkipaikkaan vievän bussin numeron. Jeppe ilmaisee rivillä 8 suunnitelmansa tulla määränpähän vievän bussin kyytiin paikasta, johon hän

viittaa deiktisellä *täältä*-ilmauksella. Pirjo tulkitsee Jepen sanoman sisällön itsestään selväksi (*niin no mistäs muuallakaan*), mikä puolestaan saa Jepen selventämään (rivi 12 *siis*) että *täältä*-viittauksellaan hän tarkoitti kotiaan, ei bussin lähtöpaikkaa eli linja-autoasemaa.

(20) [Sg 072 A 02, Reitin varrelta]

01 Pirjo: no soitellaan täst vielä [mut tota< näin=
02 Jeppe: [njoo.
03 Pirjo: =alustavasti, lauantai aamu yheksän kolkyt
04 Pirjo: kolme neljä kutonen, suuntana<, .h
05 (1.0)
06 Jeppe: j:ep
07 Pirjo: ä- Saarenmusta ja< Majaslampi
08 Jeppe: mjoo. mt .h m- m:ä varmaan< tuun sitte#:# niinku
09 täältä sit siihen< bussiin.
10 (.)
11 Pirjo: niin no mistäs muuallakaa
12 Jeppe: #niin: et ä: niin et mä en siis niinku tu- tulis
13 sinne linja-autoasemalle<? °asti°.h
14 (0.5)
15 Pirjo: 1. >ai nii sä siis< hyppäät (.) r:reitin varre[lta
16 Jeppe: 2. [#n:ii#
17 Pirjo: → ↑joo[↑joo
18 Jeppe: [enneku: se: kumminki on täs niinku vajaan
19 kymmenen minuutin kävelymatkan #päässä#.

Pirjon ymmärrystarjokkaan alku *ai niin* implikoi hänen havahtumistaan asiointilaan. Se osoittaa Pirjon mieleen tulleen jotain sellaista, jonka hän tunnistaa tai josta hän on kuullut ennenkin (vrt. Sorjonen 1999: 175–176; ISK § 798–799). Vuorollaan hän osoittaa tehneensä tulkinnan (*sä siis*) Jepen puheesta, jonka nyt tarjoaa Jepen vahvistettavaksi tai kumottavaksi. Jeppe vahvistaa Pirjon ymmärrystarjokkaan rivillä 16, mihin Pirjo reagoi dialogipartikkelilla *joojoo*, jonka prosodia implikoi tässä tapauksessa saadun tiedon uutuusarvoa. Näin hän osoittaa saaneensa selvyuden asiaan ja siirtyneensä keskustelussa tietäväksi osapuoleksi. Samalla *joojoo* päättää usean vuoron mittaisen toimintakokonaisuuden (vrt. luku 2.3).

3.3 Vastauksen neutraali käsittely

Koska kolmannen position vuoro on vieruspariin kiinteästi liittyvä ja sitä laajentava vuoro, on etujäsenen funktiolla oma roolinsa kolmannen vuoron lopullisen merkityksen

muodostumisessa. Vieruspareja analysoitaessa ei voidakaan keskittyä ainoastaan etujäsenen tarkasteluun, vaan myös se, kuinka jälkijäsenen tuottaja tuo vuorossaan ilmi etujäsenestä tekemäänsä tulkintaa, tai se, millaisen arvion etujäsenen esittäjä saadusta vastauksesta kolmannessa vuorossa osoittaa, ovat puheenvuoron funktion selvittämisen kannalta olennaisia. (Raevaara 1998: 83.) Etujäsenen ja sillä tehtävän toiminnan vaikutus kolmannen vuoron muotoon näkyy myös omassa aineistossani.

Edellinen alaluku esitteli tapauksia, joissa kolmannen vuoron *joojoo* implikoi annetun tiedon uutisarvoa käyttäjälleen. Tässä alaluvussa se puolestaan käsittelee saadun vastauksen sisältämää informaatiota uutisarvoltaan neutraalina tai implikoi informaation tuttuutta kuulijalle. Näissä tapauksissa *joojoo* muodostaa vuoron yksin ja on lisäksi tuotettu tasaisella intonaatiolla, ilman sävelkorkeuden vaihtelua. Se voi silti edelleen esiintyä reaktiona niin hakukysymyksiin kuin ymmärrystarjokkaisiinkin annettuihin vastauksiin, kuten seuraavassa esimerkissä.

Puhelukatkelma on äidin (Riitta) ja pojan (Tuomas) välisestä keskustelusta. Poika on ystävänsä luona yökylässä, ja keskustelussa pyritään pääsemään yhteisymmärrykseen siitä, milloin äiti tulisi noutamaan pojan kotiin. Ennen katkelmaa poika on juuri kertonut äidilleen, että ei olisi vielä valmis kotiinlähtöön, sillä on vasta herännyt. Äiti ihmettelee myöhäistä heräämisajankohtaa, ja poika perustelee sitä valvotulla, korttipelien ääressä vietetyllä yöllä.

(21) [Sg 400 8, Vettä sato]

01 Riitta: [ai::::: kuis
02 siä näin myöhään oot maannuh.
03 (1.0)
04 Tuomas: #a-# ai kui no (.) me mentii nukkumaan kuudeltah.
05 (0.3)
06 Riitta: ↑kuudel↑ta, missä te ootte hillunuh.
07 (0.3)
08 T: ↑hN- (.) no <mi↑kan huoneessa pelattii>
09 (.)
10 Tuomas: #e#rilaisii korttipelei, (--) (--).
11 Riitta: nii <ette menny u>los>.
12 (0.9)
13 Riitta: <li[vistäny salaa>.
14 Tuomas: [>no ei< koska?,
15 Riitta: 1. >ai nii< vettä sato vai.
16 (0.2)
17 Tuomas: 2. no niin_no vähän ku (.) °#yö#°

18 näil on peltikatto nii koko ajan °S::°
 19 Riitta: → joojoo.
 20 OKEI. NO, (.) MÄ: SOITAN ku mä tuun.
 21 kylhän mul nyt menee aikaa
 22 enneN_ku mä oon kotona ja,
 23 (0.5)

Riitan rivin 15 vuoro alkaa dialogipartikkeliketjulla *ai nii*, joka osoittaa, että hän on keksinyt syyn siihen, miksi pojat eivät lähteneet yöllä ulos. Hän tarjoaa päätelmän, kysyvän lausumapartikkelin *vai* kautta Tuomaksen vahvistettavaksi tai korjattavaksi (ks. Raevaara 1993: 37). Luonteeltaan disjunkttiivinen lausumanloppuinen *vai* tekee vuorosta jälkijäsentä vaativan etujäsenen, joka mahdollistaa joko Riitan esittämän ymmärrystarjokkaan vahvistamisen tai kumoamisen. (Esim. Raevaara 1993: 48; ks. myös ISK § 888, 1701.)

Riitta ei siis hae vuorollaan uutta tietoa, vaan ennemminkin vahvistusta päätelmälleen. Vuoron rakentaminen etujäseneksi voi olla myös puhujan keino ilmaista jonkin asian ymmärtämistä kuitenkin niin, että vuoro avaa tilaa keskustelukumppanin kommentille (Raevaara 1993: 48). Huomionarvoista on se, että Riitta muodostaa etujäsenen ennen kuin Tuomas ehtii muodostaa vastauksen rivien 11–13 kysymykseen. Hän ei siis tee tulkintaa poikansa puheesta, vaan keksii selityksen poikien sisätiloissa viihtymiseen itse. Sen sijaan, että Riitta hakisi Tuomakselta uutta informaatiota, osoittaa hän ymmärrysehdokkaalla saaneensa selvyuden asiaan. Niinpä hänen rivillä 19 tuottamansa *joojoo* ei implikoi muutosta tietämättömästä osanottajasta tietäväksi, vaan pelkästään rekisteröi vahvistuksen vastaanotetuksi. Riitta myös siirtää heti vastaanottovuoron jälkeen rivillä 20 puhelun sen päälinjalle. Näin *joojoo* päättää keskustelun etenemisen hetkeksi keskeyttäneen välisekvenssin.

Myös seuraavassa tapauksessa *joojoo* löytää paikkansa kolmannesta positiosta, ja on siis reaktio etujäsenen saatuun vastaukseen. Tässä esimerkissä *joojoo* ei kuitenkaan pääte laajemman kokonaisuuden sisään sijoittuvaa välisekvenssiä, vaan asettuu puhelinkeskustelua aloittavan, kuulumisia tiedustelevan hakukysymyksen vastauksen reaktioksi. Katkelma on ystäväysten Annin ja Sannan käymän keskustelun alusta. *Joojoo* esiintyy yhdessä vuoroa jatkavan *no se o iha kiva* -lausuman kanssa rivillä 5.

(22) [Sg 101 B 01, Kuppia serkun kanssa]

01 Anni: Anni Purhone,
 02 Sanna: joo: no >täs on Sanna moi<?
 03 Anni: no terveh,
 04 Sanna: 1. .hh No mitäs ↑sä,
 05 Anni: 2. .hh Noh (.) mitä:s minä: hh mä tässä .hh ota vähä
 06 kuppia mu serkun kanssa ja hah .hh eile oltii tota
 07 #nn# kans vähä juhlimassa Marjan kanssa jah,
 08 Sanna: → joojoo no se o iha kiva.
 09 Anna: ↑nii, nii, ja sit huomenna mennään tota niin nii
 10 (0.7) ((ääniä taustalta)) .mt .hh kattoo Kalevalaa
 11 se on tuola suurella näyttämöllä ja hh .mt semmosta,

Sannan rivin 4 *no mitäs sä* -kysymys on puhelinkeskustelujen alkuun liki konventionaalistunut hakukysymys. Raevaaran (1993: 23; 2004: 542) mukaan näihin kuulumisia tiedusteleviin rakenteisiin tunnistettavasti liittyvä *s*-liitepartikkeli väljentää odotusta vastauksen sisällöstä ja antaa näin vastaajalle vapauden ja mahdollisuuden nostaa esiin omasta mielestä relevantteja, esimerkiksi keskustelun etenemiseen mahdollisesti vaikuttavia asioita. Usein tällaiset rutiininomaiset kysymykset saavat rutiininomaisen vastauksen, jolla ilmaistaan, ettei mitään kerrottavaa juurikaan ole (mt. 542).

Esimerkissä näkyy molempien osallistujien orientoituminen juuri tavanomaiseen puhelun aloittajaan. Annin vastaus (*no mitäs minä*) on muodoltaan kuulumisia tiedustelevan kysymyksen rutiininomaisen vastaus, joka ei sille ominaisesti tuo varsinaista informaatiota, vaan ennemminkin implikoi kuulumisten uutisarvottomuutta. Tämän jälkeen Anni käyttää kuitenkin hyväkseen kysymyksen tarjoamaa mahdollisuutta kertoa puhelun etenemiseen vaikuttavista tekijöistä, kuten mahdollisesta kiireestään (*mä tässä ota vähän kuppia mu serkun kanssa*). Rutiinivastaukselle tyypillisesti Anna tuo vastauksessaan vielä esiin jotain, jonka pohjalta keskustelu voisi jatkua, nimittäin rivien 6–7 selvityksen edellisillan menoistaan (*eile oltii tota kans vähä juhlimassa Marjan kanssa*). (Vrt. Raevaara 2004: 542.) Sanna reagoi vastauksen sisältöön ilman sävelkorkeuden muuttumista lausutulla *joojoo*-partikkelilla ja sitä seuraavalla *no se on ihan kiva* -kannanotolla, jotka eivät ota kantaa tiedon uutisarvoon. *Joojoo* rekisteröi vastauksen vastaanotetuksi, ja *no se on ihan kiva* osoittaa neutraalin arvion kerronnasta ja vahvistaa asian jatkokäsittelyn tarpeettomuuden Sannan kannalta.

Tyypilliseksi puhelun aloittajaksi muodostuva sekvenssi päättyy lopullisesti Annin rivin 9 vuoroon, jolla hän aloittaa uuden puheenaiheen (*ja sit huomenna mennään*) heti sen jälkeen, kun on samanmielisesti kuitannut Sannan esittämän kannanoton.

Samanlainen sekvenssi esiintyy myös esimerkissä 23. Siinäkin kuulumisia tiedusteleva rutiinikysymys saa vastauksen, joka odotusten mukaisesti ilmaisee, ettei mitään uutisarvoista kerrottavaa ei ole (*mitäs täällä*) (esim. Raevaara 2004: 542; ks. myös ISK § 837). Teemu vastaanottaa vastauksen tasaisella intonaatiolla lausutulla kolmannen position *joojoo*-partikkelilla (rivi 8), joka rekisteröi tiedon vastaanotetuksi, mutta ei ota kantaa sisällön uutisarvoon. Katkelma on hyvä esimerkki siitä, kuinka tällainen vieruspari voi jäädä ainoastaan keskustelua aloittavaksi rutiiniksi. Teemun *joojoo*-partikkelia seuraa topiikin hiipumisen merkkejä (hiljaisella äänellä lausuttu *joo*, hengitykset, tauko). Keskustelussa tapahtuikin hetkellinen hiipuminen, kun puhelun aloitussekvenssistä ei synny topiikkia. (Vrt. Raevaara 1993: 23). Lopulta äänessäolijan roolin ottava Teemu tarjoaa uutta puheenaihetta rivin 11 vuorollaan *no ookko vesipalloo käyny kättelemassa*, jossa *no* osoittaa eksplisiittisesti siirtymän päättyneestä asiakokonaisuudesta uuteen topiikkiin. (Ks. esim. Raevaara 1989, 1993.)

(23) [Sg 399b, Luonto-ohjelmia]

01 Raimo: Raimo ?
 02 Teemu: noo Teemu morjes hh mitä[s s-] ,
 03 Raimo: [no moikka] .hhh ,
 04 mtä ?
 05 Teemu: 1. mitäs siällä hh ,
 06 Raimo: 2. mitäs täällä (.) istuskelee ja kättelee
 07 luonto-ohjelmia ,
 08 Teemu:→ joojoo hh □ joo hh □ joo ,
 09 (0.4)
 10 Teemu: .hhh no ookko hh vesipalloo käyny kättelemassa
 11 □ tai tota □□□
 12 Raimo: eemmä hh mä olin viime lauontain kattomas hh ,
 13 Teemu: [joo hh] ,
 14 Raimo: [.hhh Jar]tsa vihels ,
 15 (1.0)
 16 Teemu: jo[o] ,
 17 Raimo: [Ku]hat (0.4) Kuhat Et- Etu matsi ,
 18 (0.8)
 19 Teemu: joo hh ,
 20 (2.4)
 21 Raimo: no saitte- (.) jo (0.6) yhteydet kuntoo ,=

Myös tämän alaluvun tapauksissa on huomionarvoista se, kuinka keskustelu jatkuu *joojoo*-partikkelin jälkeen. Havaintojeni perusteella tiedon uutisarvottomana tai kuulijalle tunnistettavana vastaanottava ja näin vaihtelemattoman intonaation saava *joojoo* implikoi voimakkaasti asian loppuun käsiteltyä luonnetta. Se ei vaadi jälkeensä keskustelukumppanin muodostamaa, vastausta vahvistavaa tai selittelevää vuoroa, vaan synnyttää suoraan avoimen tilan uudelle topiikille. Se ilmaisee saadun tiedon riittäväksi ja implikoi asian jatkokäsittelyn tarpeettomuutta. Tämä näkyy erityisen hyvin seuraavassa katkelmassa, esimerkissä 24. Äiti Irja ja tytär Suvi keskustelevat katkelmassa koirista. Rivillä 1 Suvi tiedustelee eläinlääkärikäynnin paikkaa. Vähän myöhemmin, rivillä 10, hän kysyy eläinlääkäriin tarkempaa sijaintia vuorolla, joka muodostaa vierusparin etujäsenen. *Joojoo* esiintyy rivillä 13 ja on Suvin reaktio Irjan antamaan, Suvin esittämän ennakko-oletuksen vahvistavaan vastaukseen.

(24) [Sg 124 B 02, Sairaalan takana]

01 Suvi: missäs sä muuten kävit [oliks se Kouvola-
02 Irja: [Jämsänkoskella
03 ↑ne ottaa muuten progesteronitestitki tossa
04 Suvi: ai ottaa
05 Irja: joo
06 (0.2)
07 Suvi: [no Leikkurin vois] seuraavaks viiiä [sinne
08 Irja: [(---)] [↑nii
09 ei kannata tota (0.8) lähteä [(---)]
10 Suvi: 1. [onks se siel] sairaalan
11 takana [viel
12 Irja: 2. [on joo
13 Suvi: → hik (0.2) joojoo
14 (0.4)
15 Suvi: noni?
16 Irja: on vähän (0.2) ehkä halvem[pa
17 Suvi: [mmm
18 (0.4)
19 Suvi: huokeempaa
20 Irja: °mm°
21 (0.4)
22 Suvi: kyllä vaan
23 Irja: °oo°
24 (0.2)
25 Suvi: °je:s je:s°=
26 Irja: =silleen
27 (0.2)
28 Irja: joo no ei tähän [ihan] varmaa mitään (0.4)
29 Suvi: [°joo°]
30 Irja: ihmeempiä #o#

Joojoo-partikkelin saama tasainen, tiedon uutisarvottomuutta implikoiva prosodinen hahmo ei ole kovin yllättävä, kun ajatellaan sitä, miten vähän Suvin kannalta uutisarvoista tietoa Irjan vastaus sisälsi. Kysymys *onks se siel sairaalan takana viel* ilmaisee presupposition, että eläinlääkäri on joskus sijainnut sairaalan takana (vrt. *viel*) ja että Suvi on tästä tietoinen. Hän on siis vahvasti jo saamansa tiedon piirissä, eikä Irjan vahvistava vastaus tuo uutta tietoa, vaan vahvistaa jo olemassa olevan tiedon yhä relevantiksi. Sekvenssin seurauksena ei siis tapahdu suoranaista muutosta tietämättömästä tietäväksi osapuoleksi, vaan vastaus toimii ikään kuin tiedon viimeisenä varmistajana. *Joojoo* kuittaa vastauksen saaduksi ja osoittaa sekvenssin ja asian käsittelyn päättyneeksi.

3.4 Yhteenveto

Olen käsitellyt tässä luvussa kolmannessa positiossa esiintyvää dialogipartikkelia *joojoo*. Aineistossani *joojoo* asettuu luontevasti nimenomaan kysymys–vastaus–vierusparin jälkeen, tiedonhakijan reaktioksi annettuun vastaukseen. Keskustelijoilla on vuorovaikutuksessa käytettävänänsä useita erilaisia resursseja vastaanottaa kysymyksellään hakemaansa tietoa. *Joojoo* yksin tai osana laajempaa vuoroa on näistä siis yksi.

Joojoo asettuu vastaanottamaan erilaisiin etujäseniin annettuja vastauksia. Ensinnäkin sitä käytetään reaktiona keskustelukontekstista motivaationsa saamien toisen position kysymysten vastauksiin, jolloin se toimii välisekvenssin päättäjänä (esimerkit 16, 17, 18, 24). Lisäksi se asettuu vastaanottamaan ymmärrystarjokkaaseen annettua vahvistusta (esimerkit 19, 20) tai puhelun alkuun sijoittuvan, rutiininomaisen kuulumisia kyselevän hakukysymyksen vastausta (esimerkit 22, 23).

Kolmannessa vuorossa esiintyvä *joojoo* saa kuitenkin aineistossani erilaisia prosodisia hahmoja: se voidaan lausua alun korkeammalta tasolta loppua kohti laskevalla intonaatiolla, jolloin se implikoi saadun tiedon uutisarvoa kuulijalle tai intonaatioltaan muuttumattomana, jolloin se ei ota kantaa tiedon uutisarvoon, vaan toimii lähinnä osoittamassa tiedon vastaanotetuksi, selväksi ja sekvenssin päättyneeksi. *Joojoo* voi

esiintyä kolmannessa vuorossa sekä yksin että erilaisten partikkeliketjujen osanakin. Se, millaisessa prosodisessa muodossa *joojoo* kolmanteen positioon sijoittuu, näyttää aineistoni perusteella riippuvan siitä, mikä on sen edellä tarjotun informaation uutisarvo kuulijalle. Olennaista on se, missä määrin tiedonsaaja on jo annetun tiedon piirissä: onko tieto uutta vai ehkä oletusta korjaavaa ja sisältääkö vastaus jotain yllätyksellistä tai odotuksenvastaista.

Asettuessaan vastaanottamaan uutta tai odotuksenvastaista tietoa yksin, *joojoo* saa yllättyneisyyttä implikoivan intonaation, jolloin ensimmäinen *joo*-osan aloittava korkea intonaatio laskee toisen osan alussa. Intonaatio voi olla kuitenkin myös tasainen niissä tapauksissa, joissa *joojoo* on osa partikkeliketjua, missä sitä edeltää joku muu uutisen vastaanottamisessa käytetty dialogipartikkeli, kuten *ai jaa*. Tällöin *joojoo*:n rooli ei ole enää tiedon uutuisarvosta viestiminen, vaan se osoittaa vastaanotetun tiedon ymmärretyksi ja ongelmattomaksi. Olennaista näissä partikkeliketjuissa on dialogipartikkelien keskinäinen järjestys. Episteemisiä oletuksia implikoivat partikkelit näyttäisivät asettuvan ennen affektiivisuutta ja tiedon riittävyttä implikoivia dialogipartikkeleita. Esimerkissä 17 saadun tiedon uudeksi osoittava *joojoo* asettuu ennen tiedon uutuisarvoon neutraalisti suhtautuvaa kahdentunutta dialogipartikkelia *just*, jonka tehtävänä on kuitata tiedollinen kokonaisuus päättäneeksi (vrt. Waris 2006: 108). Esimerkissä 18 kolmannen position vuoron muodosti kolme itsenäistä prosodista kokonaisuutta sisältävä *ai jaa, joojoo, just* -vastaus, jossa edellä saadun tiedon uutiuudesta kertoo ennen tasaisen intonaation saavaa kahdentunutta *joojoo*-partikkelia sijoittuva *ai jaa*. Sen perusolemukseen kuuluu vastaanottaa tieto uutisena. *Joojoo*:n tehtävänä tässä tapauksessa onkin ilmaista saatu tieto ongelmattomaksi ja riittäväksi ennen sekvenssin päättävää *just*-partikkelia.

Kolmannen position vuorolla näyttää olevan myös vaikutus keskustelun etenemiseen sen jälkeen. Tapauksissa, joissa muutosta tietäväksi osapuoleksi implikoiva vuoro vahvistaa etujäsenen aidoksi kysymykseksi, avaa kolmas vuoro havaintojeni mukaan tilaa keskustelukumppanin jollain tavalla vahvistavalle tai selittävälle vastausvuorolle. Näin tapahtuu erityisesti silloin, kun vuoro on ilmaisemassa selkeää yllättyneisyyttä tai keskustelukumppanin selvittämän asiantilan tajuamista. Havaintoni tukevat Kastarin

(2006: 90) tekemiä huomioita keskustelun etenemisestä kolmannen position *ai jaa* -partikkelin jälkeen. Hänenkin aineistossaan oli tapauksia, joissa uutisarvoa implikoivan dialogipartikkelin jälkeen asian käsittely sai jatkoa keskustelukumppanin vahvistavan tai selittävän vastausvuoron verran. Kastari pitää yhtenä *ai jaa* -partikkelille mahdollisena piirteenä sen kykyä etualaistaa keskustelusta jokin lähtökohtaisesti takalainainen kohta uutiseksi. Ehkä asian jatkokäsittely uutiseksi merkityn tiedon vastaanoton jälkeen perustuu juuri tähän. Etualaistaminen ikään kuin topikalisoit tietämyksen tilassa tapahtuvan muutoksen ja vaatii siksi tiedonantajan vahvistuksen. Tasaisen intonaation *joojoo* sen sijaan ei synnytä samalla tavalla tilaa asian jatkokäsittelylle, vaan osoittaa saadun tiedon neutraalisti vastaanotetuksi ja lisäkäsittelyn tarpeettomaksi. Esimerkiksi esimerkissä 23 topiikki tyrehtyi heti *joojoo*-vuoron jälkeen.

Huomionarvoista on myös se, kuinka *joojoo* voi asettua vastaanottamaan kysymys–vastaus-sekvenssin, joka on päättämässä monipolvista asiaa selvittävää kokonaisuutta. Alaluvun 3.2 esimerkeissä 19 ja 20 näkyy hyvin se, kuinka *joojoo* paikallisella tasolla asettuu kysymys–vastaus-vierusparin laajennukseksi, mutta samalla myös laajemman kokonaisuuden päättäjäksi.

4. *Joojoo* erimielisissä konteksteissa

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella sellaista *joojoo*-partikkelin käyttöä, johon liittyy implikaatio keskustelijoiden välillä vallitsevasta erimielisyydestä. Ensimmäisessä alaluvussa analysoin tapauksia, joissa *joojoo* saa ironisen tulkinnan ja asettuu osoittamaan sen käyttäjänsä epäilevää suhtautumista ja erimielisyyttä keskustelukumppanin edellä sanomaa kohtaan. Toisessa alaluvussa analysoin sitä, kuinka *joojoo* toimii käyttäjänsä välineenä oman kannan puolustamisessa tilanteissa, joissa keskustelukumppanin vuoro implikoi epäilyä tai kyseenalaistamista.

4.1 *Joojoo* ja vakuuttelu

Ison suomen kieliopin (§ 1738) mukaan perusmerkityksensä kuulolla oloa ja tiedon vastaanottoa ilmaiseva dialogipartikkeli *joo* voidaan kahdentuneena tulkita esimerkiksi vakuutteluksi. Havainnollistan seuraavan esimerkin avulla sitä, kuinka *joojoo* voi löytää paikkansa keskustelukumppanin leikillisen ja kiusoittelevan vuoron jälkeen. Se toimii keskustelukumppanin vakuuttelun välineenä ja implikoi käyttäjänsä olevan sanomansa suhteen tosissaan, minkä seurauksena keskustelijoiden välille syntyy erimielisyys. Katkelma on sisarusten, Jepen ja Pirjon välisestä keskustelusta. Se alkaa siirtymän mahdollistavasta kohdasta, jossa edellinen kokonaisuus on saatu päätökseen ja keskustelun osallistajat palailevat soiton alkuperäiseen syyhyn. Riveillä 3–6 Jeppe kertoo suunnitelleensa kuluvalle syksylle sieniretkä. Pirjo reagoi hymyillen lausutulla (hymyä ilmaisemassa litterointimerkit @) ja nauruun päättyvällä huvittunutta liikuttuneisuutta eksplikoivalla vuorollaan. Pirjo merkitsee vuoronsa kiusoittelevaksi huumoriksi äänenmuutoksella, joka erottaa lausuman keskustelun muusta virrasta (vrt. Haakana 1996: 148–150). *Joojoo* esiintyy rivillä 11.

(25) [Sg 072 A 02, Saarenmustalla]

01 Jeppe: mm. (.)↑niin tota<
 02 Pirjo: asiaa[n
 03 Jeppe: [j:oo >mä< aattelin että#:# (.) ä-
 04 vois niinku: (0.5) tehdä tommosen jo- jonkunnäköse
 05 retken mettää täsä niinku sy:ksyllä ihan tommosen
 06 niinku si:eniretken,
 07 Pirjo: @liikuttavaa (.) oi@
 08 Jeppe: no [oi-
 09 Pirjo: [@↑liikuttavaa, Jeppe halua lähtee ↑sieniretkelle
 10 h[eh heh heh .hh@
 11 Jeppe:→ [joojoo. ö:- m=
 12 Pirjo: =niin mä muista olis se toissa- syksynähä mehän
 13 oltiin sun kans metsässä niin ja sit me oltii
 14 kesällä siellä v- (.) v- (.) Vääränmustalla
 15 eiku Saa[renmustalla sillo-
 16 Jeppe: [Saarenmustalla
 17 Pirjo: sillonha mul tuli se va- >varsinki ku< tuli
 18 nii inhottava kiire pois päin et >semmone<
 19 voimakas näky et tänne pitää tulla uudestaa. nff
 20 (.)
 21 Jeppe: nii n vo:iha si- sinneki tietysti mennä ö:-

Jepen *joojoo* toimii reaktiona Pirjon kiusoittelevaan ja humoristiseen vuoroon. Pirjon äänenmuutos toimii signaalina huumorista ja leikittelystä ja saa Jepen vakuuttamaan tosissaan oloaan *joojoo*-partikkelin avulla. Pirjon leikittelevä ja Jepen vakava moodi asettuvat vastakkain ja synnyttävät keskusteluun erimielisyyden. Pirjo tunnistaa

partikkelin käytön ”tosissaan olon”, merkiksi, ja heti Jepen vuoron jälkeen (rivi 12) hän tekeekin asennonvaihdoksen aloittamastaan ei-vakavasta moodista takaisin vakavaan. (Vrt. Goffman 1981: 128; Haakana 1996: 156–157.) *Joojoo* toimii samalla ikään kuin Jepen keinona pitää puheen sävy haluamallaan linjalla.

Joojoo on samanlaisessa käytössä myöhemmin samassa keskustelussa, jossa Jeppe hämmästyttää Pirjoa tällä kertaa kertomalla opiskelijajärjestönsä syksyyn sijoittuvasta kevätretkestä.

(26) [Sg 072 A 02, Kevätretki]

```
01 Jeppe:      m: joo m:: <mull on> s:unnuntaina: mt mahdollisesti
02            muuta menoo? h (0.8) >mulo< tommone ku< mt .hh
03            tekoaäly äryyn ö- h @kevätretki Suomenlinnaan@.
04 Pirjo:      k(h)evät(h)ret[k(h)i
05 Jeppe: →    [ >↑joo↓joo< vähän tämmönen aikaistettu
06            @m h .hh [h@
07 Pirjo:      [ >niinku< nykyäänhä: levitetään muotii et
08            joka paikas vietetään pikkujoula #ensimmäiseks#
09            (1.0)
10 Jeppe:      #j:oo# $nff$
11 Pirjo:      parhaimmilaanha se oli mt >oliks< kesä heinäkuussa
```

Pirjo suhtautuu jälleen huvittuneen epäuskoisesti (rivi 4 nauraen lausuttuna) keskustelukumppaninsa vuoroon. Jeppe reagoi tälläkin kertaa käyttämällä dialogipartikkelia *joojoo*, jonka tehtävänä on jälleen osoittaa lausuma tosissaan sanotuksi. Heti *joojoo*-partikkelia seuraava selitys (*vähän tämmönen aikaistettu*) implikoi hänen tulkitsevan Pirjon vuoron epäuskon ja ihmettelyn ilmaisijaksi ja siksi selittelyä kaipaavaksi. Tässäkin esimerkissä Pirjo vaihtaa moodinsa vakavaan, mikä edelleen vahvistaa Jepen vakuuttelevan *joojoo*:n vakavasti otettavuuden merkiksi.

Mielenkiintoiseksi seikaksi kahta edellistä esimerkkiä tarkasteltaessa nousee kahdentuneen *joojoo*-partikkelin sekventiaalinen paikka. Se nimittäin sijoittuu sellaiseen kohtaan, jossa myös dialogipartikkelit *niin* ja *joo* voivat esiintyä. Tällaisessa käytössä *niin* ja *joo* toimivat käyttäjänsä vastauksena keskustelukumppanin samanmielisyyttä hakevaan vuoroon. (Ks. Sorjonen 1997.) *Joojoo* jakaa siis saman käyttökontekstin kyseisten partikkelien kanssa, mutta sen sijaan, että osoittaisi samanmielisyyttä, se nostaa esiin käyttäjänsä erimielisyyden keskustelukumppanin

sanomaa kohtaan. Näin *joojoo*-partikkelin funktio kontrastoituu *niin*- ja *joo*-partikkelien funktioiden kanssa. Kahdentuminen tuo siis *joo*-partikkelin merkitykseen tällaisessa käytössä erimielisyyden implikaation. Sillä asetutaan puolustamaan omaa näkemystä, tässä tapauksessa osoittamaan vakavasti otettavuutta, ”ihan oikeasti” -asennetta reaktiona keskustelukumppanin kiusoittelevaan vuoroon.

Näissä tapauksissa *joojoo* siis synnyttää kahden eri moodin, ei-vakavan ja vakavan, taitekohdan. Se toimii keskustelukumppanille merkinä erimielisyydestä ja ohjaa puhetta vakavalle linjalle. Kahdentuminen tuo *joo*:n peruserkitykseen intensiteettiä, jolla äänessä olija pystyy vakuuttamaan keskustelukumppanille olevansa tosissaan. Esimerkeissä näkyy myös keskustelijoiden orientoituminen yhteistyöhön. Niissä tapauksissa, joissa keskustelukumppani ei lähde mukaan äänessäolijan leikilliseen, humoristiseen moodiin, syntyy neuvottelutilanne, kahden eri sävyn ristiriita. (Vrt. Haakana 1996: 165–171). Pirjo vaihtaa moodinsa ei-vakavasta vakavaan, kun Jeppe signaloi haluttomuuttaan lähteä mukaan Pirjon implikoivaan huumoriin. Tällainen orientoituminen yhteistyöhön näkyy tavallisesti huumoridiskurssissa tapahtuvassa keskustelussa, jossa olennaista on yhdessä nauraminen. Keskustelijat ovat orientoituneet siihen, että huumorin virittämä odotustila on odotuksenmukaista täyttää huumorilla. Esimerkeissä 25 ja 26 keskustelun sävy jatkuu vakavana, kun yhdessä nauramisen preferenssi ei toteudu (vrt. mp.).

4.2 *Joojoo* ja ironia

Joojoo-partikkeli voi myös implikoida epäuskoa keskustelukumppanin sanomaa kohtaan tai muuten kyseenalaistaa kuultua tai koettua. Ongelmattomuutta ja itsestäänselvyyttä implikoiva *joojoo* saakin tällöin päinvastaisen merkityksen ja näin ironisen tulkinnan. Tällä tavoin se synnyttää erimielisyyden implikaation.

Ensimmäisessä esimerkissä ystävykset Reino ja Jari sopivat katsastusaikaa, mutta sen valintaa vaikeuttaa talven mukana tulevat lumikelit. Reino pyrkii helpottamaan valinnan tekemistä kertomalla kuopiolaiselta säämieheltä kuullusta ennusteesta, jonka mukaan syksy jatkuu lämpimänä ja lumettomana. Puhe säämiehestä herättää kuitenkin Jarissa

hilpeyttä. Hän osoittaa pitävänsä miehen ennustustaitoja kyseenalaisina, mikä puolestaan saa Reinon puolustuskannalle. Näin keskusteluun syntyy erilinjainen ilmapiiri: Reino suhtautuu säämiehen ennustuksiin täydellä vakavuudella, Jari taas epäuskoisesti. Yhtenä epäuskonsa ilmauskeinona Jari hyödyntää *joojoo*-partikkelia rivin 22 vuorossaan.

(27) [Sg 080 B 01, Ennustaja]

01 Reino: [voin mä tietyst [kysy]ä sen
02 Jari: [.hh]
03 Reino: kuuen[nentoista] päivän (- [-])
04 Jari: [nii.] [.hh se ov vaa sitte se
05 että jos se männ#öö# (0.2) mitenkä hirmunen,
06 (.) lumikelit
07 jo nii,
08 (1.8)
09 Reino: °e:: se jouvu° kun tuossa mää justiinsa sano tämä,
10 (0.4) meijän, (0.6) minä pistän tuohon kysymysmerkin 11
ja miä kysyn si°tä°.
12 Jari: joo,
13 (0.4)
14 Reino: kato ku tuota,
15 (1.2)
16 Reino: tähähän tää meijä varma ennustaja tää kuopiolaine
17 Segerholm sano et syksy on pitkä ja lämmin lunta ei 18
tule.
19 Jari: niimpä nii hh he [he
20 Reino: [(eipäs) se on kuule ihme ukko
21 ennusta.
22 Jari:→ ↑joojoo. (.) kyllä varmast[i on]
23 Reino: [(ei m]ut) ↑ihan ↑tosissaan
24 ei< ↑ihan noin vakavasti puhuen kuule ku se on
25 ennusti tään kesän sään ni ni se on käyny, (0.8)
26 (- -)päivittäin,
27 (1.0)
28 Reino: päivittäin käyn[°y°.
29 Jari: [nii, (.)h[h
30 Jari: [nii, (.) .h[h
31 Reino: [mut noin niinkö
32 yleispiirteittäin nii se on sattuu iha.
33 (0.6)
34 .h[h
35 Jari: [ja ↑viimme kesän ↓kanssa.
36 Jari: fsatteen jälkeen tulloo poutaaf. .hh he he [he
37 Reino: [nii
38 se [(- -)] mutta siis,
39 Jari: [he he he]
40 Reino: (tuolla[i että) pystyy ennus]tammaan sen säätilan ni<
41 Jari: [.hhhh]
42 (0.4)
43 Reino: m'nä oon ihmetelly että mitenkä se, (.) mistähän se
44 ahvenista ja, (0.6) noin [(- -)]
45 Jari: [#n# >no mite-<] mitenkäs

46 Aino on ennustanna.= onkos_siltä tullu mittää
 47 uutta..hh[h
 48 Reino: [Ainolta?=
 49 Jari: =niih. [hh
 50 Reino: [f↑e:i oo Aino ennustanu säät[äf.
 51 Jari: [no kysyhän
 52 ↑siltä se se
 53 vois tie[tee.]
 54 Reino: [e:i] sehän ennusti enne< e: i oo nyky[ää.
 55 Jari: [hh

Reinon riveillä 16–18 esittämä säämiehen ennustus saa Jarilta reaktioksi kyseenalaistavan *niinpä niin* -kommentin ja sitä seuraavan naurun, joka toimii eksplisiittisenä signaalina Jarin humoristisesta suhtautumisesta Reinon vuoroon (vrt. Haakana 1996: 151–153). Reino kumoo rivin 20 Jarin epäilyn: kieltosana ja siihen liitetty *-pa*-partikkeli (*eipäs*) tekevät Reinon vuorosta Jarin vuoron ja sen sisällön kanssa kontrastoituvan (esim. ISK § 833). Tämä synnyttää keskusteluun varsin eksplisiittisen erimielisyyden sävyn.

Intuitioni mukaan Jarin rivin 22 vuoro asettuu kutakuinkin paralleeliksi tämän rivin 19 vuoron kanssa. Vuoro *joo kyllä varmasti on* on sananmukaisesti samanmielisyyttä ilmaiseva, mutta Reino kuitenkin tulkitsee sen oman näkemyksensä kanssa vastakkain asettuviksi. Aloittamalla vuoronsa erimielisiin tilanteisiin kiteytyneellä *ei mut* -ilmauksella hän jälleen kontrastoi Jarin sanoman oman, vakavasti otettavan näkemyksensä kanssa. (Ks. esim. Sorjonen 1989: 163; ISK § 1034.) Jo toistamiseen hän kumoo Jarin yritykset huumoriin tarjoten tilalle omaa, vakavaa keskustelumoodiaan, jota hän eksplikoi ilmauksin *ihan tosissaan* (rivi 23) ja *ihan noin vakavasti puhuen kuule* (rivi 24).

Jarin vuorot näyttävät rakenteensa puolesta samanmielisyyttä ilmaisevilta (r. 19 *niin*) (Sorjonen 1999, 2001; ISK § 798). Samoin rivin 22 vuoro sisältää implikaatioita myönnöstä ja samanmielisyydestä (*joojoo, kyllä, varmasti*), mutta kuitenkin Reino tulkitsee ne oman näkemyksensä kieltäviksi, sen kanssa vastakkain asettuviksi. Toini Rahdun (2006: 53–55) mukaan alttiita ironiselle tulkinnalle ovat nimenomaan myönteisyyttä ilmaisevat adjektiivit ja niistä tehdyt johdokset, jotka ironisen tulkinnan saatuaan päätyvät ilmaisemaan päinvastaista merkitystä. Tällaisten myönteisten ilmausten ironisointia voi pitää ironian konventionaalisena ilmentymänä, eräänlaisena

klassisena ironiana, jonka perimmäisenä tarkoituksena on ironian yhden peruskomponentin, kielteisyyden kätkeminen (mp.).

Samalla tavalla kuin huumori, myöskään ironia ei ole mikään yksiselitteinen kategoria, vaan erilaisten merkkien pohjalta tehty tulkinta, joka vaihtelee tulkitsijasta riippuen (vrt. Haakana 1996: 146–147; Rahtu 2006: 11, 14, 19–20). Jarin rivin 22 vuorossa *joojoo kyllä varmasti on* nauru toimii signaalina huumorista ja edesauttaa Reinoä tulkitsemaan kirjaimellisesti myönteisen vuoron kielteisenä. Rahtu (2006: 57) puhuu myös siitä, kuinka jotkin puheenaiheet tai tietyt tilanteet ovat ominaisia synnyttämään tilaa ironialle. Ne ikään kuin herättävät ironian odotuksen (ironian odotuksenmukaisuudesta ks. myös mt. 168, 209–212, 216–217). Esimerkiksi *just*-partikkeli voi suoran samanmielisyyden lisäksi ilmaista vuorovaikutuksessa myös ironista samanmielisyyttä ja erityisesti niissä konteksteissa, joissa *just* toimii kommentoimassa jotain selvästi järjetöntä, tuohduttavaa tai halveksuttavaa (Waris 2006: 48). Kulttuurisen tiedon pohjalta puheet ahvenista ja sammakoista ennustavasta kuopiolaisesta Segerholmista voi mielestäni nähdä huvittavana ja siksi ironista suhtautumista herättävänä. Esimerkissä 28 partikkeliketju *just joo* ottaa ironisesti kantaa opiskelijoiden ainejärjestön syksyllä järjestettävän kevätretken järjettömyyteen (rivi 4).

(28) [Sg 072 A 2, Kevätretki]

01 Pirjo: hah hah ha @kevättä kaipaa aina@
 02 Jeppe: njaa .hh
 03 (1.0)
 04 Pirjo: vai kevätretki h just joo

Tässä *just* asettuu kontekstiin, jossa se sisältää näennäisesti merkityksen 'täsmälleen', mutta on lopullisessa merkityksessään kuitenkin päinvastainen. Intuitioni mukaan tämän *just joo* -partikkeliketjun merkityksen voi rinnastaa esimerkin 26 ironisen sävyn saavaan *joojoo*-tapaukseen. Molemmat toimivat osoittamassa erimielistä ja epäilevää asennoitumista ja asettuvat mielestäni samaan ironian kautta erimielisyyttä ilmaisevien kiteytymien joukkoon yhdessä esimerkiksi sellaisten ilmausten kuin *niin varmaan*, *niinpä niin*, *kyllä varmaan joo* ja *niin just* kanssa. Esimerkin 28 tapaus tukee siis Wariksen (2006) tekemiä havaintoja *just*-partikkelin ironisesta käytöstä.

Vaikka dialogipartikkelit ovatkin kielenaineiksia, jotka saavat lopullisen merkityksensä käyttökontekstissaan eli vuorovaikutuksessa, seuraava esimerkki osoittaa, kuinka ainakin *joojoo*-partikkeliin liittyy myös vakiintuneita merkityksiä, joita keskustelijat voivat hyödyntää dialogista irrallisina. Myös nopea kysely ystäväpiirissäni osoittaa, että tietyin äänensävyin ja -painotuksin lausutut kahdentuneet *joojoo*-tapaukset saavat kulttuurisesti vakiintuneita, fraasimaisia merkityksiä, joiden käyttökontekstit ovat tunnistettavissa. Ainakin sen käyttö itsestään selvän kehotuksen, käskyn tai tiedon vastaanottajana (vrt. ISK § 1738) ja siihen liittyvä affektiivinen ärtymystä tai muuta vastaavaa ilmaiseva ominaisuus osoittautuvat ystäväni keskuudessa partikkelin tunnistettaviksi ominaisuuksiksi.

Esimerkissä Juha hyödyntää partikkelia rivillä 31 asennoitumisen tai jonkinlaisen mentaalisen tilan kuvaajana. Katkelman alussa hän alkaa kertoa ystävänsä Arille päivästä, johon oli suunnitelmien mukaan pitänyt kuulua sienimuhennosta, viiniä ja elämästä nautiskelua television ääressä. Juhan seuralainen keksi kuitenkin kesken ruokailun, että kateissa olevaa Mikki-kissaa olisi lähdeittä etsimään autolla. Seuralainen oli Juhan arvion mukaan sen verran humalassa, että hän oli itse joutunut ajajaksi. Kissanhakumatka keskeytti siis miehen rauhaisan koti-illan ja esti viinistä nautiskelun.

(29) [Sg 080 A 01, Katti]

01 Juha: p:ä:ivällä käytiiv vaan sitä yhtä helevetin kat:tia,
 02 .hhhh minä oon katkera ku minä eil#e#, (.) #oltii#,
 03 (0.6) phhh ((puhaltaa)) >ku tuos< osti kanttarellia
 04 #tuo yks#.hh
 05 Ari: mm:.
 06 Juha: teki: >sitä< sienimuhennosta. .hhh sit:te >siinä oli<
 07 mitä:hän >siinä oli< sen kanssa semmosta,h vähäm,
 08 (0.6) .hhhh paremmalta #maistuvata# ja sitte ollu<
 09 v:alko#viini#pullo avattu °siinä jo ja°,h
 10 (0.2)
 11 Juha: .h[hh minä: >aatteli et< nyt minä tässä s-, °niinku°,
 12 Ari: [mm,
 13 Juha: kunnolla syön ja juon tuota viiniä ja sitte minä
 14 siirryn kahtomaan televisiosta, .hhh manitpoissia
 15 ja, .hhhh na:utin elämästä ni eikö tämä yks saa
 16 piähänsä että, .hhh @he:rrasjesta se on se, .hhh
 17 <mik:ki ulukona>@? mh
 18 (0.2)
 19 Juha: .mt (0.2) se pittää päästää sisä:lle.

20 (0.2)
 21 Juha: .hhh (0.4) ja niim[↑]pä se oli sitte että em minä
 22 voi (ny) juua sitä viiniä.
 23 (0.8)
 24 Juha: ite:hän se oli ihaj jo kekkulissa.
 25 (0.4)
 26 Ari: fmh[hf
 27 Juha: [he e(h)i se voinu aj(h)aa, he he .he
 28 heh vaikka ky:llä se >vakuutti et< joo @minä:
 29 voin vielä ajaa (joo)@.
 30 (0.2)
 31 Juha:→ m(h)inä aatteli et joo#jo#o. he heh
 32 (0.8)
 33 Juha: .heh .hee .hee

Katkelma rakentuu kerrontasekvenssiksi, johon Ari osallistuu lyhyillä dialogipartikkeleilla (*mm*; *mhh*) ottamatta sen kummemmin osaa kertomuksen rakentumiseen. Kuten kertomukset yleensä, myöskään tämä ei ole ainoastaan menneiden tapahtumien kertailua, vaan Juha tuo Arin koettavaksi oman versionsa tapahtuneesta. Olennaista kertomuksessa onkin tietyn vaikutelman ja tuntemusten välittäminen, ei menneiden tapahtumien raportoiminen. (Vrt. Goffman 1986: 503–504, 508; Kajanne 1996: 214; kertomuksen rakentumisesta ks. myös Routarinne 1998.) Juhan kertomuksen voi tulkita valituskertomukseksi. Valituskertomuksissa on Haakanan (2005: 115) mukaan kyse kertomuksista, joissa kertoja valittaa hänelle sattuneista asioista syyttäen tilanteesta kertomistapahtuman ulkopuolista henkilöä, jonka esittää negatiivisessa valossa. Tässä tapauksessa negatiiviseen sävyyn puhutaan mukavan koti-illan pilaajista, joihin Juha viittaa affektiivisillä ilmauksilla *helvetin katti* (rivi 1), *tuo yks* (rivi 4) ja *tämä yks* (rivi 15). Juha käyttää kertomusta välineenä katkeruutensa syyn selittämiseen. Jo heti kertomuksen alussa hän tuo eksplisiittisesti esiin oman katkeransuolaisen suhtautumisensa kertomuksen tapahtumiin (rivi 2 *minä oon katkera ku minä eile oltiin*).

Kajanteen (1996: 207) mukaan kertomus syntyy, kun keskustelutilanteeseen tuodaan mukaan toinen, keskustelutilanteen ulkopuolinen maailma. Esimerkissä 29 tuo toinen maailma syntyy minä-kertojana toimivan Juhan rakentamana. Erilaisia kielellisiä ratkaisuja, kehyskeinoja, hyödyntäen hän tekee kertomuksensa käsikirjoituksesta näytelmää ja erottaa kertomuksen maailman meneillään olevasta keskustelutilanteesta. (Vrt. Goffman 1986: 521, 537; Kajanne 1996). Juha hyödyntää kertomuksessaan

kehyskeinoja tuodessaan tarinaan mukaan kertomishetken ulkopuolisen henkilön. Hän johdattelee johtolauseiden avulla kuulijan seuralaisensa puheen referointeihin (rivi 15–16 *ni eikö tämä yks saa piähänsä että* ja rivi 28 *kyllä se vakuutti et*), johon hän vielä luo autenttisuutta äänenmuutoksen avulla (*@herrasjesta se on se Mikki ulukona@*), joka on kulttuurisen tiedon perusteella tulkittavissa naispuolisen henkilön ääntä matkivaksi. Referointia voi pitää valituskertomuksissa keskeisenä tapahtumien evaluointikeinona. (Haakana 2005: 119). Juha hyödyntää johtolauseita toisen puheen referoinnin lisäksi myös omien ajatustensa referoinnissa. Rivillä 31 esiintyvä *joojoo* muodostaa vuoron – ja ajatusreferaatin – yhdessä johtolauseen (*minä aattelin et*) ja naurun kanssa. Juha esittää ajatusreferaattinsa reaktiona seuralaisensa toimintaan ja merkitsee sen johtolauseen ja imperfektimuotoisen verbin nimenomaan omien, kertomuksen maailmassa esiintyvien ajatustensa kuvailuksi (esim. mt. 127).

Joojoo ei siis tässä tapauksessa ole vastaus keskustelun vastaanottajalle, vaan puhujan omien ajatusten, jonkin sanomatta jääneen kuvaamisessa käytettävä ilmaus. Olennaista ajatusreferaateissa on se, että ne ilmaisevat jotain, joka kertomuksen maailmassa nimenomaan ei tullut sanotuksi (Haakana 2005: 128). Haakana (mp.) kuvailee ajatusreferaattia osuvasti pinnan alla kyteväksi kritiikiksi.

Ilmauksen osuvuus tulee hyvin esiin myös omassa esimerkissäni. Juhan kertomuksessa kuuluu kritiikki seuralaisen käyttäytymistä kohtaan: affektinen kuvaus seuralaisen ajokunnosta (*ihan jo kekkulissa*) ja lopulta sen kyseenalaistaminen *joojoo*-partikkelilla, joka implikoi erimielistä suhtautumista seuralaisen vakuuttelua (ks. rivi 29–30) kohtaan. Liitepartikkelin *-hän* avulla (rivi 24) Juha merkitsee seuralaisensa humalatilaa itsestään selväksi tosiasiaksi (esim. ISK § 829) ja naurulla seuralaisensa arvion ajokunnostaan huvittavaksi (rivi 27, 31). Tästä näkemysristiriidasta kumpuavaa kriittistä reaktiotaan hän kuvaa kahdentuneella dialogipartikkelilla *joojoo*, joka intuitioni mukaan ilmaisee Juhan erimielistä, ironista ja kyseenalaistavaa suhtautumista puolisonsa tekemään arvion tämän ajokuntoisuudesta. Tällainen ajatusten referointi voi ohjailta kertomuksen vastaanottajaa tekemään kuullustaan tietynlaisen tulkinnan ja tunnistamaan valituksensa kärjen (Haakana 2005: 128–129). Myös Juhan tuottaman ajatusreferaatin funktioksi voi nähdä valituksen huippukohdan (vrt. vuoroa seuraavat naurut) hahmottamisen

kertomuksen vastaanottajalle. *Joojoo* toimii ikään kuin valituksen tiivistäjänä ja huippukohdan merkitsijänä. (mp.)

Esimerkki on aineistoni ainoa referoinnin yhteydessä käytettävä tapaus, mutta halusin nostaa sen esiin nimenomaan erityislaatuisuutensa vuoksi. Mielenkiintoista tässä referoinnissa on mielestäni se, kuinka Juha pitää ajatustensa kuvailua *joojoo*-partikkelin avulla ylipäänsä mahdollisena. Tästä voisi päätellä, että *joojoo*-partikkelilla on olemassa tunnistettava tai jopa vakiintunut merkitys epäilevän ja ironisen suhtautumisen kuvailijana. Siis sellainen, jota voi käyttää dialogista irrallaan, jonkin ajatuksen tiivistäjänä. Sen merkitys rinnastuu mielestäni luvun alussa esittämäni esimerkin 27 tapaukseen. Molemmat ilmaisevat leikittelyn ja ironian avulla kyseenalaistavaa ja epäilevää suhtautumista ja kantavat tällä tavalla merkityksessään erimielisyyden implikaatiota.

Ironian kautta tulkittu *joojoo* ei vuorovaikutuksessa enää osoita ongelmattomuutta ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuutta, vaan osoittaa saadun tiedon jollain tavalla kyseenalaiseksi ja ongelmalliseksi. Näin se ei myöskään toimi topiikkia sulkevana ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuuden ilmaisijana, vaan näyttää aineistoni tapausten perusteella nimenomaan avaavan tilaa asian jatkokäsittelylle.

4.3 Yhteenveto

Esittelin luvussa 4 sellaista *joojoo*-partikkelin käyttöä, joka saa motivaationsa keskustelijoiden erimielisyydestä puheena olevan asian suhteen. Se voi toimia käyttäjänsä reaktiona keskustelukumppanin epäilyä implikoivaan vuoroon, jolloin sitä käytetään keskustelukumppanin vakuutteluun ja merkinä tosissaan olosta. Erimielisyyden implikaatio syntyy kahden eri moodin, humoristisen ja vakavan, kohdatessa.

Erimielisyyden implikaatio liittyy myös niihin tapauksiin, joissa *joojoo* on käyttäjänsä resurssi osoittaa epäilevää suhtautumista keskustelukumppanin vuoroa kohtaan. Tällöin *joojoo*-partikkelin funktio nostaa keskustelukumppanin vuorosta esiin jotain

kyseenalaistamisen arvoista. Tällaisen käytön voi nähdä olevan ironista: muodoltaan myönteinen ilmaus saa kontekstissaan kielteisen, epäilevän tulkinnan.

Toisin kuin lukujen 2 ja 3 *joojoo*-tapaukset, tämän luvun partikkelit eivät kannu merkityksessään mukaan implikaatiota päättyvästä topiikista. Niiden sekventiaalinen sijoittuminen on siis erilaista kuin tiedon riittävyttä ja asian jatkokäsittelyn tai toiminnan jatkon tarpeettomuutta implikoivien *joojoo*-partikkelien. Sen sijaan, että ne sulksivat topiikkia osoittaen edellä kuullun ongelmattomaksi, ne nostavat keskustelukumppanin vuorosta esiin jotain ongelmallista ja avaavat tilaa sen jatkokäsittelylle.

5. Lopuksi

Olen tarkastellut tässä tutkielmassa suomen kielen *joojoo*-dialogipartikkelin käyttöä kahdenkeskisissä arkipuhelinkeskusteluissa. Tarkoitukseni on ollut selvittää yhden intonaatioyksikön muodostamalle *joojoo*-partikkelille ominaisia esiintymisympäristöjä ja sitä kautta sen merkityksiä ja tehtäviä vuorovaikutuksessa. Työni lähtökohtana oli näkemys, että *joojoo* ei ole automaattisesti intensiivisempi versio *joo*-dialogipartikkelista, vaan sillä on vuorovaikutuksessa monipuolisempia tehtäviä. Aineistoni tarkastelu osoittikin lähtöoletuksen oikeellisuuden: sen sijaan, että *joojoo*-partikkelin käytössä olisi kyse dialogipartikkelin *joo* merkityksen ja tehtävien toistamisesta, se näyttää toimivan vuorovaikutuksessa itsenäisen lekseemin tavoin. Toiston sijaan *joojoo*-partikkelin tapauksessa on kyse ennemminkin reduplikaation avulla muodostetusta uudesta dialogipartikkelista, joka saa dialogipartikkelin *joo* käytöstä poikkeavia funktioita ja ansaitsee siksi tulla erityisen tarkastelun kohteeksi. Esittelen tässä tutkielmani viimeisessä luvussa tiivistäen työni tulokset sekä niistä kummunneita ideoita jatkotutkimusta ajatellen.

Käytin työssäni tutkimusmetodinä kvalitatiivista keskusteluanalyysia. Ensimmäkin havaitsin, että *joojoo* voi muodostaa vuoron yksin tai olla osa laajempaa vuoroa.

Tilastollisesti tapauksia on lähes yhtä paljon: yksin vuoron muodostavia *joojoo*-tapauksia on vain muutama enemmän.

Aineistostani havaitsin, että *joojoo* sijoittuu usein kysymys–vastaus-vierusparin jälkeen ns. kolmannen position vuoroon, jolloin sen tehtävänä on olla käyttäjänsä reaktio kysymykseen annettuun vastaukseen. Tällaisessa käytössä *joojoo*-partikkelin prosodinen hahmo muodostuu merkittäväksi osaksi partikkelin lopullista merkitystä. Sen prosodiseen muotoon vaikuttaa ensinnäkin se, onko sillä vastaanotettu tieto kuulijalle uutta ja uutisarvoista vai ehkä ennestään tuttua ja toiseksi kolmannen position vuoron kokonaisrakenne eli se, muodostaako *joojoo* vuoron yksin vai onko se osa laajempaa vuoroa.

Kun *joojoo* muodostaa annettua tietoa uutena käsittelevän vuoron yksin, se saa tiedon uutisarvoa implikoivan prosodisen hahmon. Sen aloittava korkea sävelkorkeus laskee partikkelin toisen osan alkuun tultaessa. Tämä prosodinen hahmo toistuu tietämyksessä tapahtuvan muutoksen merkinä myös niissä tapauksissa, joissa *joojoo* asettuu useamman partikkelin muodostaman vastaanottovuoron ensimmäiseksi. Tällaisissa usean partikkelin vuoroissa partikkelien järjestys noudattaa tiettyä periaatetta, jonka mukaan tiedon uutisarvoon reagoiva dialogipartikkeli edeltää esimerkiksi samanmielisyyttä implikoivaa partikkelia. Tästä johtuen niissä tapauksissa, joissa *joojoo* ei esiinny tietoa uutena vastaanottavan vuoron ensimmäisenä, se tuotetaan tasaisella intonaatiolla. Tuolloin tiedon uutisarvoa vuorossa ilmaisee jokin muu, kyseiseen käyttöön vakiintunut dialogipartikkeli, kuten *ai jaa* tai *ai niin*. Ilman sävelkorkeuden muuttumista tuotettu *joojoo* ei tuolloin ota kantaa tiedon uutisarvoon, vaan toimii rekisteröimässä tiedon vastaanotetuksi ja riittäväksi.

Myös niissä tapauksissa, joissa tasaisen intonaation *joojoo* muodostaa kolmannen position vuoron yksin, se toimii saadun vastauksen rekisteröijänä ja vierusparin päättäjänä. Tarpeettomuus olla ottamatta kantaa tiedon uutisarvoon kumpuaa jälkijäsenen sisällön vaikutuksesta kolmannen vuoron tuottajan tietovarantoon. Kun etujäsen on ymmärystarjokas, jonka sen esittäjä tarjoaa keskustelukumppanille vahvistettavaksi tai kumottavaksi, ei jälkijäsen tarjoa jo osittain tiedon piirissä olevalle

kuulijalle varsinaisesti uutta tietoa. Tasaisen prosodisen hahmon saava *joojoo* implikoi, että kysyjällä oli asiasta jo tietoa tai taustaoletus, jota vastaus muokkaa. *Joojoo* voi saada tasaisen prosodisen hahmon myös niissä tapauksissa, joissa se on osana puhelujen alkuun vakiintunutta kuulumisia tiedustelevaa (*no mitäs sä*) sekvenssiä. Tällaisen sekvenssin aloittavien kysymysten ensisijaisena tehtävänä on tarjota vastaajalle tila tuoda esiin keskustelun etenemiseen vaikuttavia seikkoja, joten ne saavat usein myös rutiininomaisen vastauksen, jonka neutraalina kuittaajana *joojoo* toimii.

Aineistostani havaitsin, että kahdentunut dialogipartikkeli *joojoo* hakeutuu usein erilaisiin keskustelun taitekohtiin. Kysymys–vastaus–vierusparien päättämisen lisäksi se voi sijoittua topiikin lopetteluun yhteyteen, paikkaan, jossa käynnissä oleva topiikki saa päätöksen ennen uutta puheenaihetta. *Joojoo*-partikkelin sijoittuminen valmiin kokonaisuuden loppuun, siirtymän mahdollistavaan kohtaan, ei ole lainkaan sattumaa. *Joojoo*-partikkelin funktio näyttää nimittäin yksinkertaisimmillaan olevan edellä kuullun asian ongelmattomuuden tai saadun tiedon riittävyden osoittaminen. Samalla se implikoi asian jatkokäsittelyn tarpeettomuutta ja mahdollisuutta siirtyä keskustelussa eteenpäin: sen lisäksi, että se, sijoittumalla keskustelun taitekohtaan, osoittaa yhden asiakokonaisuuden päättyneeksi, näyttää se vahvasti toimivan samalla myös keskustelua eteenpäin vievänä elementtinä. Erityisen hyvin tämä näkyy niissä tapauksissa, joissa puheenaihe osoittaa hiipumisen merkkejä mutta joissa kumpikaan keskustelija ei saata topiikkia lopullisesti päätökseen. Tällöin keskusteluun syntyy tilanne, jossa osanottajat ikään kuin siirtävät vuoron toisilleen dialogipartikkelin *joo* avulla. Näissä tapauksissa *joojoo* on keskustelijoiden käytettävissä oleva resurssi saattaa hiipunut topiikki lopullisesti päätökseen ja siirtää keskustelua eteenpäin. *Joojoo* voi siis toimia ikään kuin *joo*-partikkelia selkeämpänä merkinä keskustelussa käsillä olevasta suunnanmuutoksesta, jolloin se toimii vahvasti keskustelun taitekohdan merkitsijänä.

Vaikka *joo* ja *joojoo* esiintyvätkin näissä tapauksissa samantyyllisessä kontekstissa, niiden funktiot osoittautuvat kuitenkin varsin erilaisiksi. Siinä missä *joo* ylläpitää keskustelun muuttumattomana, toimii *joojoo* nimenomaan seisahtuneen keskustelun liikauttajana. Se näyttää tuovan paikalleen seisahtuneeseen keskusteluun uutta sisältöä ja vie näin osaltaan keskustelua eteenpäin. Ikonisuuden kannalta dialogipartikkelien *joo*

ja *joojoo* ero tuntuu erityisen mielenkiintoiselta: keskustelijat tuntuvat tekevän *joojoo*-partikkelilla jotain enemmän kuin pelkällä *joo*-partikkelilla.

Ikonisuuden voi nähdä yhtenä *joojoo*-partikkelin merkitystä muodostavana tekijänä myös muissa tapauksissa. Aineistoni tarkastelu osoittaa, että sijoittumalla siirtymän mahdollistavaan kohtaan *joojoo* usein saattaa päätökseen laajempia, useamman vuoron mittaisia asiakokonaisuuksia. Näin se ei toimi reaktiona ainoastaan sitä juuri edeltävään vuoroon, kuten *joo* usein tekee, vaan ottaa vaikutusalaansa laajemman kokonaisuuden. Mielestäni tällaisessa *joojoo*-partikkeliin liittyvässä toistossa on nähtävissä diagrammaattista, rakenteellista ikonisuutta: reduplikaation kautta syntyvällä rakenteellisesti laajemmalla ilmauksella viitataan laajempaan kokonaisuuteen. Toisto ikään kuin osoittaa kasvavaa kvantiteettia. Lisäksi toiston voi jossain *joojoo*-partikkelin tapauksessa nähdä partikkelin merkitystä intensifioivana. Tällöin sen tehtävänä on vahvistaa käyttäjänsä näkemystä ja vakuutella epäilyä osoittava keskustelukumppani. Samalla *joojoo* voi toimia tällaisessa erimieliseksi kehittyneessä keskustelutilanteessa merkinä vakavasta moodista. Sen avulla keskustelija voi siirtää puheen vakavalle linjalle tilanteissa, joissa keskustelukumppani on vuorollaan osoittanut humoristisen epäilevää suhtautumista puheena olevaan asiaan.

Joojoo voi saada erimielisessä kontekstissa myös toisenlaista käyttöä. Tällöinkin käyttö motivoituu erimielisyydestä ja *joojoo* on nimenomaan humoristisessa moodissa keskusteluun osallistuvan keskustelukumppanin keinona osoittaa ironista ja hieman huvittunutta suhtautumista kuultua kohtaan. Sen ironista käyttöä vahvistamassa voi olla samassa vuorossa jokin muu ironisen – tässä tapauksessa kirjaimellisen merkityksen kanssa päinvastaisen – merkityksen saava ilmaus, kuten esimerkissä 26, missä *joojoo* muodosti vuoron yhdessä *kyllä varmasti on* -lausuman ja naurun kanssa.

Aineistoni tarkastelu osoittaa, että *joojoo* voi muodostaa vuorovaikutuksessa vuoron yksin, jolloin sen merkitys liittyy vahvasti nimenomaan edellä kuullun ongelmattomuuteen, tiedon riittävyteen ja asian jatkokäsittelyn tarpeettomuuteen. Kuten jo aiemmin totesin, näissä tapauksissa sen sama prosodinen hahmo toimii yhtenä lopullista merkitystä muodostavana tekijänä. *Joojoo* hakeutuu kuitenkin usein

myös samaan vuoroon muiden dialogipartikkelien tai muuten sen merkitystä ohjailevien ilmausten kanssa. Kolmannen position vuorossa sen intonaatioon ja lopulliseen funktioon vaikuttivat sitä ympäröivät muut dialogipartikkelit, kuten *ai jaa* ja *just*. Vakuuttelevaksi tarkoitettua *joojoo*-partikkelia voi seurata vakuuttelun eksplikoiva *ihan tosissani* -ilmaus (vrt. ISK § 1738), luvussa 2 *joojoo*:n implikoiman asian selvyuden eksplikoi esimerkiksi sitä seuraava *totta kai*. Havaintojeni mukaan kahdentunutta *joojoo*-partikkelia ympäröivillä elementeillä onkin usein sen lopullista funktiota ja merkitystä ohjaileva vaikutus, mikä voi johtua siitä, että *joo* ei samalla tavalla kannaa mukanaan kontekstista irrallista leksikaalista merkitystä kuin vaikka dialogipartikkeli *ai jaa*, jonka perusmerkitykseen kuuluu ilmaista vastaanotetun tiedon uutisarvoa. Näin *joojoo*-partikkelin tarkastelussa erityisen tärkeäksi muodostuu sen esiintymisympäristön havainnointi kokonaisuudessaan.

Huomasin aineistostani hyvin nopeasti, että *joojoo* saa vuorovaikutuksessa varsin erilaisia esiintymisympäristöjä suhteessa *joo*-partikkeliin eikä sen lopullista merkitystä voi nähdä osiensa summana. Se ei esimerkiksi toimi aineistossani lainkaan vastauksena kysymykseen, kuten *joo*. Tämä vahvistaa mielestäni kahdentuneen *joojoo*-partikkelin luonnetta reduplikaation kautta syntyneenä omana dialogipartikkelinaan, jota ei ole syytä pitää ainoastaan *joo*-partikkelin toistona. Tutkimukseni osoittaa mielestäni sen, että puhujat ovat orientoituneet kahdentuneeseen partikkeliin yhtenä kokonaisena vuorovaikutuksellisenä yksikkönä, ei kahdesta eri yksiköstä muodostuneena ilmauksena. Sen sijaan, että keskustelijat muodostaisivat *joojoo*-partikkelin jokaisella käyttökerralla uudelleen toistamalla dialogipartikkelin *joo*, näyttää se vakiintuneen keskustelijoiden käyttöön lekseeminkaltaisena yksikkönä. Niinpä se voi saada dialogista irrallista käyttöä, kuten esimerkissä 26, jossa keskustelija käytti sitä hyväkseen referoidessaan ajatuksiaan. Tämä kertoo mielestäni siitä, kuinka kyseiseen partikkeliin nimenomaan kiinteänä kokonaisuutena liittyy kulttuurillisesti tunnistettavaa vakiintunutta käyttöä. Näistä syistä päädynkin käyttämään tutkimuskohteesta nimityksiä reduplikoitunut ja kahdentunut dialogipartikkeli, joilla haluan korostaa tutkimuskohteeni erilaisuutta suhteessa *joo*-partikkelia toistaviin lausumiin, joissa partikkelit erottuvat erillisiksi prosodisiksi yksiköiksi. Toin esiin sen eron *joo*-partikkelin toistotapauksiin käyttämällä siitä yhteen kirjoitettua muotoa. Tällä ratkaisulla haluan tuoda eksplisiittisesti esiin sen, että *joojoo*-

partikkelin rakenteessa näkyvä toisto on nimenomaan reduplikaatio, yhden prosodisen kokonaisuuden sisällä tapahtuva yksikön kopioiminen.

Tutkimukseni asettuu mielestäni luontevaksi osaksi dialogipartikkelien keskustelunanalyttistä kenttää. Toivon, että olen kahdentunutta dialogipartikkelia *joojoo* käsittelevällä työlläni pystynyt osoittamaan kahdentuneiden dialogipartikkelien kiinnostavuuden tutkimuskohteena. Lisäksi toivon, että olen pystynyt työlläni osoittamaan niitä reittejä, joita kautta kahdentuneiden dialogipartikkelien vuorovaikutustehtäviä on mahdollista lähestyä: jo tehtyyn dialogipartikkelitutkimukseen tukeutuen ja reduplikaatioon liittyviä tutkimuksia hyödyntäen. Näenkin kahdentuneiden dialogipartikkelien tutkimuksen varsin mielenkiintoisena ja vielä kovin vähän hyödynnettynä näkökulmana dialogipartikkelien tutkimukseen.

Oma tutkimukseni ei anna vastausta esimerkiksi siihen, mitkä dialogipartikkelit ylipäänsä voivat *joojoo*-partikkelin tapaan reduplikoitua. Vaikka kandidaatintutkielmassani alustavasti kartoitinkin dialogipartikkelien kahdentumista yleisellä tasolla, kaipaa ilmiö mielestäni lisätutkimusta. Onko kahdentuminen mahdollista kaikille dialogipartikkeleille? Voiko kaikkien dialogipartikkelien kohdalla erottaa toisistaan partikkelin kahdentumisen ja toiston? Tutkimukseni tuloksia olisikin mielenkiintoista tarkastella myös muista kahdentuneista dialogipartikkeleista käsin. Mielenkiintoista olisi selvittää, missä määrin reduplikoituvien dialogipartikkelien vuorovaikutuksellisessa käytössä on yhtäläisyyksiä. Tulosteni pohjalta mielenkiintoisena jatkotutkimuksen aiheena näen myös kahdentuneen dialogipartikkelin *joojoo* ja dialogipartikkelin *joo* toiston välisten funktioiden erojen selvittämisen. Kuinka toiston määrä vaikuttaa dialogipartikkelin funktioon? Mihin vuorovaikutuksessa käytetään useammin kuin kerran toistettuja dialogipartikkeleita, kuten *joo joo joo*? Entä kuinka suhteutuvat aineistostani löytyvät *juujuu* ja *joopa joo* merkityksiltään ja funktioiltaan *joojoo*-partikkeliin? Kiinnostavaa olisi tarkastella myös sitä, mitkä partikkelit jakavat samoja funktioita *joojoo*:n kanssa. Ovatko sen sekventiaaliset paikat nimenomaan kahdentuneille muodoille varattuja vai jakaako se funktioita mahdollisten muiden dialogipartikkelien tai partikkeliketjujen kanssa? Tämän tutkimuksen puitteissa en myöskään päässyt täysin selville siitä, missä määrin partikkelin eri merkityksissä on

kyse lekseemin, prosodian tai sen kanssa samaan vuoroon asettuvien muiden ilmausten merkityksistä. Nähdäkseni *joojoo* sinänsä vaikuttaa suhteellisen neutraalilta dialogipartikkelilta, jonka lopullisen merkityksen jäljille johdattelevat sen kulloinenkin prosodinen hahmo tai siihen liittyvät muut ilmaukset.

Kun nyt palaamme Luvussa 1 esittämäni elävän elämän esimerkkiin, huomaamme, että graduaihetta tiedustelleelle vastaukseni *joojoo* (.) tai *siis mie tutkin sitä miten ihmiset käyttää joojoota keskusteluissa* sisälsi kysyjän reaktion, kolmannen position *joojoo*-partikkelin prosodisen hahmon perustella uutta tai odotuksenvastaista tietoa. Useimmissa tuttavissani tutkimusaiheeni onkin herättänyt ihmettelyä tai yllättyneisyyttä, minkä vuoksi olen saanut perustella aihevalintaani. Gradun parissa työskentely on kuitenkin osoittanut *joojoo*-partikkelin äärimmäisen kiehtovaksi ja mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi, jossa olisi ainesta laajemmankin tutkimuksen aiheeksi. Työni päätteeksi joudunkin toteamaan, että kaikkea mahdollista tuosta yllättävän moninaiseksi osoittautuneesta keskustelun ohjailun välineestä en ole tässä työssäni pystynyt sanomaan. Uskon, että tutkimukseni tuloksia on mahdollista tarkentaa ja viedä eteenpäin. Toivon, että olen työlläni pystynyt avaamaan uusia näkökulmia dialogipartikkelien tutkimiseen.

Lähteet

- ATKINSON, J. MAXWELL – HERITAGE, JOHN (toim.) 1984: *Structures of social action. Studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GOFFMAN, ERVING 1981: *Forms of talk*. University of Pennsylvania publications in conduct and communication. Oxford: Basil Blackwell.
- 1986: *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press
- GOLATO, ANDREA – FAGYAL, ZSUZSANNA 2008: Comparing single and double sayings of the German response token *ja* and the role of prosody: A conversation analytic perspective. – *Research on Language and Social Interaction*, 4(3) s. 241–270. Taylor & Francis Group, LLC.
- GREENBERG, H. JOSEPH – FERGUSON, A. CHARLES – MORAVCSIK, A. EDITH (toim.) 1978: *Universals of human languages 3: Word structure*. Stanford: Stanford University Press.
- HAAKANA, MARKKU 1996: Huumori ja vakava keskustelun kategorioina. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 141–172.
- 2005: Sanottua, ajateltua ja melkein sanottua. Teoksessa Haakana, Kalliokoski (toim.), s. 114–149.
- HAAKAN, MARKKU – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2005: *Referointi ja moniäänisyys*. Tietolipas 206. Helsinki: SKS.
- HAAKANA, MARKKU – KURHILA, SALLA 2009: Other correction in everyday interaction: Some comparative aspects. Teoksessa Haakana, Laakso, Lindström (toim.), s. 152–179.
- HAAKANA, MARKKU – LAAKSO, MINNA – LINDSTRÖM, JAN (toim.) 2009: *Talk in interaction. Comparative Dimensions*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- HAKULINEN, AULI (toim.) 1989a: *Kieli 4. Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- 1989b: Palauteilmauksista. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 98–114.
- 1996a (toim.): *Kieli 10. Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

1996b: Keskustelunanalyysin profiilista ja tilasta. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 9–23.

1998: Johdanto. Teoksessa Tainio (toim.), s. 13–17. Tampere: Vastapaino.

2001: Eräistä diskurssipartikkelin *kyl(lä)* käyttötavoista keskustelussa. Teoksessa Laitinen, Nuolijärvi, Sorjonen, Vilkuna (toim.), s. 412–434.

HAKULINEN AULI – SORJONEN, MARJA-LEENA 2009: Designing utterances for action: verb repeat responses to assessments. Teoksessa Haakana, Laakso, Lindström (toim.) s. 124–151.

HERITAGE, JOHN 1996 [1984]: *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Suomentaneet: Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola. Helsinki: Gaudeamus.

ISK = HAKULINEN, AULI (päätoimittaja) – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA (toim.) 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ITKONEN, ESA 2006: Kieli on maailman kuva. – *Kanava 8/2006* s. 522–527.

INKELAS, SHARON – ZOLL, CHERYL 2005: *Reduplication. Doubling in morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.

KAJANNE, MILLA 1996: Kertomus, referointi ja kerronnan valta. Teoksessa Hakulinen (toim.) s. 207–242.

KARLSSON, FRED 2009: *Yleisen kielitieteen perusteet*. Helsinki: Helsinki University Press.

KASTARI, ANNA 2006: *Dialogipartikkelien aha(a) ja ai jaa tehtävistä keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

KUIRI, KAIJA 2000: *Semantiikan peruskurssi. Luento ja harjoitukset*. Tampere: Tampereen yliopisto, Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos

KUNNARI, MIIA 2009: *Kahdentuneet dialogipartikkelit keskustelussa*. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

LAITINEN, LEA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN MARJA-LEENA – VILKUNA MARIA (toim.) 2001: *Lukemisto – kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Helsinki: SKS.

MORAVCSIK, A EDITH 1978: Reduplicative constructions. Teoksessa Greenberg, Ferguson, Moravcsik (toim.) s. 297–334.

NS = *Nyky-suomen sanakirja*. 1976. Helsinki: WSOY.

PENTTILÄ, AARNI 2002 [1957]: *Suomen kielioppi*. Toim. Marikki Penttilä. Vantaa: Dark Oy.

PS = *Suomen kielen perussanakirja*. 1990. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

RAEVAARA, LIISA 1989: No – vuoronalkuinen partikkeli. Teoksessa Hakulinen (toim.) s. 147–161.

1993: *Kysyminen toimintana. Kysymys–vastaus–vieruspareista arkikeskustelussa*. Licensiaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

1996: Kysymisen paikka ja tulkinta. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 23–46.

1998: Vierusparit – Esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Tainio (toim.), s. 75–92.

2004: “Mitäs me sovittais”. S-partikkelin sisältävien hakukysymysten tehtävistä. – *Virittäjä* 4/2004 s. 531–558.

RAHTU, TOINI 2006: *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ROUTARINNE, SARA 1998: Kertomuksen rakentaminen. Teoksessa Tainio (toim.), s. 138–155.

RÄSÄNEN, MATTI 2010: *Päivä päivältä enemmän ja enemmän. Suomen kielen toistokonstruktioita*. Väitöskirja. Helsinki: Yliopistopaino.

SACKS, HARVEY 1992: *Lectures on conversation*. Volume II. Toimittanut Gail Jefferson. Oxford: Blackwell.

SCHEGLOFF, E. A. 1984: On questions and ambiguities in conversation. Teoksessa Atkinson, Heritage (toim.), s. 28–52.

SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. 1997. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Edita.

SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Vuoronalkuiset konnektorit: *mutta*. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 162–176.

1997: *Recipient activities: particles nii(n) and joo as responses in Finnish conversations*. Väitöskirja. University of California, Los Angeles, Department of TESL/Applied linguistics.

1998: Korjausjäsenitys. Teoksessa Tainio (toim.), s. 111–137.

1999: Dialogipartikkelien tehtävistä. – *Virittäjä* 2/1999 s. 170–194.

2001: *Responding in Conversation. A Study of Response Particles in Finnish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

STIVERS, TANYA 2004: "No no no" and Other Types of Multiple Sayings in Social Interaction. – *Human Communication Research Vol. 30 No. 2*, April 2004 s. 260–293.

TAINO, LIISA 1996: Kannanotoista arkikeskusteluissa. Teoksessa Hakulinen (toim.), s. 81–108.

1998 (toim.): *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.

TANNER, JOHANNA 2005: Tiedustelut suhteessa direktiiveihin: Kategorioiden kaksikasvoisuudesta. – *Virittäjä* 1/2005 s. 89–97.

WARIS, TUULA 2006: *Just keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

WIERZBICKA, ANNA 1986: Italian reduplication: cross-cultural pragmatics and illocutionary semantics. – *Linguistics* 24 s. 287–315.

Liite 1

Keskusteluntutkimuksen litterointimerkit

1. SÄVELKULKU

Prosodisen kokonaisuuden lopussa:

. laskeva intonaatio
, tasainen intonaatio
? nouseva intonaatio

Prosodisen kokonaisuuden sisällä tai alussa:

↑ seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta

↓ seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta

heti (alleviivaus) painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa

2. PÄÄLLEKKÄISYYDET JA TAUOT

[päällekkäispuhunnan alku
] päällekkäispuhunnan loppu

(.) mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän

(0.4) mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu sekunnin kymmenesosina

= kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

3. PUHENOPEUS JA ÄÄNEN VOIMAKKUUS

> < (sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso

< > (ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso

e::i (kaksoispisteet) äänteen venytys

o o ympäristöä vaimeampaa puhetta

AHA (isot kirjaimet) äänen voimistaminen

4. HENGITYS

.hhh sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia

hhh uloshengitys

.joo (piste sanan edessä) sana lausuttu sisäänhengittäen

5. NAURU

he he naurua

s(h)ana suluissa oleva h sanan sisällä kuvaa uloshengitystä, useimmiten kyse nauraen lausutusta sanasta

£ £ hymyillen sanottu sana tai jakso

6. MUUTA

nariseva ääni

@ @ äänen laadun muutos

si- (tavuviiva) sana jää kesken

s'tä (rivinylinen pilkku) vokaalin kato

kiva (lihavointi) voimakkaasti äännetty klusiili

(tai) sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso tai puhuja

(--) sana, josta ei ole saatu selvää

(---) pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää

(()) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

Liite 2

Aineisto:

Signumnumero	<i>joojoo</i> kpl
Sg 019 A 02 Talvirenkaita	2
Sg 056 A 01 Harminpaikka	1
Sg 056 A 02 Tanssimaan	2
Sg 072 A 01-02 Sieniretkelle (osin)	7
Sg 074 A 01 Syntymäpäivä	2
Sg 074 B 01 Pesukone	1
Sg 079 A+B Puhelinvierailu	14
Sg 080 A 01 Verkkarit	2
Sg 080 B 01 Jakomielitauti	1
Sg 101 B 01 Syömään	2
Sg 113 2 A 01 Päänsärky	1
Sg 113 2 A 03 Iham mieletöntä	7
Sg 122 A 03 Melroseplase	5
Sg 124 A 01 Donhuono	1
Sg 124 A 02 Koirajuoruja	1
Sg 124 A 03 Jess	6
Sg 124 B 02 Tilitoimistoon	3
Sg 166 A 01 Nils Visapää	3
Sg 212 A 08 Lit.Puhkes	2
Sg 399b Luonto-ohjelmia	1
Sg 399l Lasku	2
Sg 400 8 Kuudelta nukkumaan	1
Sg 401 Serkku	1
Yht.	68 kpl